

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Assi Ahlstedt

OSAKEYHTIÖLAIN MUKAINEN OSAKKEENOMISTAJAN ASEMA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
013 260 6800

Tekijä

Assi Ahlstedt

Nimeke

Osakeyhtiölain mukainen osakkeenomistajan asema

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on syventyä osakeyhtiölain (624/2006) osakkeenomistajille asettamiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Opinnäytetyö yksilöi, mitä nämä oikeudet ja velvollisuudet ovat, samoin kuin selvittää, mitä kyseisten säädösten rikkomisesta mahdollisesti seuraa. Yksinkertaistaen työ pyrkii selvittämään, minkälaiseksi osakkeenomistajan asema muodostuu lain asettamissa puitteissa suhteessa yhtiöön sekä toisiin osakkeenomistajiin.

Koska osakeyhtiölaki on Suomessa se säädös, joka säätelee osakeyhtiöiden toimintaa, on luonnollista, että kyseinen säädös on keskeisessä asemassa opinnäytetyössä. Osakeyhtiölain säätämisen yhteydessä lain erääksi tavoitteeksi asetettiin tahdonvaltaisuuden lisääminen. Tämä on toteutettu niin, että useista osakeyhtiölain suomista oikeuksista ja velvollisuuksista osakkeenomistajien on mahdollista sopia toisin yhtiöjärjestyksessä. Tämä opinnäytetyö keskittyy kuitenkin nimenomaisesti osakeyhtiölain asettamiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joskin havainnollisuuden vuoksi työssä avataan myös jonkin verran sitä, miten osakkaiden on mahdollista sopia asioista toisin tahdonvaltaisuuden asettamissa kehyksissä.

Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisen tutkimusmenetelmän avulla pyrkien selvittämään tutkimuskysymyksen oikeudellinen sisältö oikeusjärjestyksen asettamissa puitteissa. Tutkimus nojaa vahvasti oikeuskirjallisuuteen, samalla kuitenkin korostaen oikeuskäytännön merkitystä.

Kieli

suomi

Sivuja

82

Asiasanat

osakeyhtiölaki, osakeyhtiö, osakkeenomistaja, oikeudet ja velvollisuudet

THESIS
May 2017
Degree Programme in Business Economics

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 13 260 6800

Author

Assi Ahlstedt

Title

Shareholder's Position and the Finnish Limited Liability Companies Act

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate the shareholder's rights and obligations set by the Finnish Limited Liability Companies Act (624/2006). The thesis clarifies what these rights and obligation are as well as discloses what kind of consequences there might be if a shareholder violates the statute. So this study clarifies shareholder's position in proportion to the company and other shareholders according to law.

As the Limited Liability Companies Act is the main statute which prescribes limited liability companies operations in Finland it is justified that this Act in question plays an important role in this research. When the Limited Liability Companies Act was enacted, one of its main goals was to increase discretion of the shareholders. This discretion allows that shareholders can diverge from law by making articles of association. However, this thesis concentrates particularly on the rights and obligations entitled by the law though it also opens the boundaries of dispositivity in general with a purpose of getting a wider picture of shareholder's position.

The research was made by using a legal desk study in order to find out the legal content of the research questions. In addition to the legislation, the study leans strongly towards legal theory and especially emphasizes the importance of legal praxis.

Language

Finnish

Pages

82

Keywords

Limited Liability Companies Act, limited company, shareholder, rights and obligations

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Osakeyhtiöoikeuden taustaa	9
2.1	Päämies-agenttisuhteet	9
2.2	Sopimusverkkoteoria.....	11
2.3	Osakeyhtiötyypit	13
3	Osakeyhtiön ominaispiirteet.....	15
3.1	Oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu.....	16
3.2	Pääoma ja sen pysyvyys	17
3.3	Osakkeen luovutettavuus.....	19
3.4	Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus.....	20
3.5	Enemmistöperiaate	22
3.6	Yhdenvertaisuus	24
3.7	Johdon tehtävä.....	27
3.8	Tahdonvaltaisuus.....	30
4	Osakkeenomistajan oikeudet.....	32
4.1	Hallinnoimisoikeudet	33
4.1.1	Osake- ja osakasluetteloon liittyvät oikeudet.....	34
4.1.2	Yhtiökokoukseen liittyvät oikeudet.....	36
4.1.3	Muut hallinnoimisoikeudet.....	42
4.2	Varallisuusoikeudet	43
4.2.1	Oikeus osinkoon ja muuhun varallisuuteen.....	44
4.2.2	Osakkeiden lunastamiseen liittyvät oikeudet	50
4.2.3	Muut varallisuusoikeudet	54
5	Osakkeenomistajan velvollisuudet.....	59
5.1	Osakkeen merkintähinnan maksaminen.....	60
5.1.1	Merkintähinnan maksaminen muussa kuin rahassa	62
5.1.2	Merkintähinnan maksun laiminlyönti	65
5.2	Mahdolliset lisämaksuvelvollisuudet	67
5.3	Vahingonkorvausvelvollisuus	68
5.3.2	Vastuun jakautuminen ja sovittelu	71
5.3.2	Vastuun rajoittaminen	72
6	Pohdinta.....	73
	Lähteet.....	80

1 Johdanto

Yritykset ja yleisemmin yrityskulttuuri toimivat talouselämän rakennuspalikoina. Koska yritykset ovat monin tavoin kytköksissä niitä ympäröivään yhteiskuntaan, on valitulla oikeudellisella yhtiömuodolla merkitystä yritystoimintaa harjoittavan organisaation kannalta. (Villa 2013, 3, 12.) Suomessa yleisin tapa organisoida yritystoimintaa on valita yhtiömuodoksi osakeyhtiö. Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämästä kaupparekisteristä selviää, että Suomeen 31.12.2016 rekisteröidystä 605 981 yrityksestä osakeyhtiöitä on 268 093 kappaletta. (Patentti- ja rekisterihallitus, 2017.) Vaikka valtaosa Suomeen rekisteröidyistä osakeyhtiöistä on pieniä, alle 10 hengen yrityksiä, kertoo tämän yhtiömuodon suosiosta kuitenkin myös se, että osakeyhtiö on selkeästi dominoivin yhtiömuoto liikevaihto- ja työllistämiskriteereillä mitattuna. (HE 109/2005 vp, 8.)

Osakeyhtiöitä ja niiden toimintaa sääntelee osakeyhtiölaki (624/2006, jäljempänä OYL), joka on tullut voimaan 1.9.2006. Tämä kyseinen säädös on historiallisesti katsoen vasta kolmas osakeyhtiöitä sääntelevä laki ja voimaantullessaan se syrjäytti reilun neljännes vuosisadan voimassa olleen edeltäjänsä (vanha osakeyhtiölaki 734/1978, jäljempänä VOYL). Suomen osakeyhtiölait kautta aikain ovat ottaneet vahvasti vaikutteita muiden Pohjoismaiden, eritoten Ruotsin osakeyhtiölaeista (Pönkä 2012, 57).

Nykyisen osakeyhtiölain tavoitteena on ollut ottaa huomioon paitsi yritysten toimintaympäristössä ja muualla lainsäädännössä tapahtunut kehitys, myös selkeyttää etenkin pienten osakeyhtiöiden asemaa sekä parantaa yritysten kilpailukykyä. Tähän on pyritty muun muassa tahdonvaltaisen lainsäädännön lisäämisellä. (HE 109/2005 vp, 1.) Kansainvälisesti katsoen Suomen osakeyhtiölaki kuitenkin sisältää varsin pienen määrän pykälää (Immonen & Nuolimaa 2012, 5). Vertailun vuoksi esitettäköön Ruotsin vastaava laki aktiebolagslagen (2005:551, jäljempänä ABL), joka sisältää reilut 800 kattavaa ja yksityiskohtaista pykälää OYL:n kattaessa reilut 300 pykälää. Huomionarvoista kuitenkin on, että Suomessa osakeyhtiöiden toimintaan vaikuttavat lukuisat muutkin lait, asetukset ja päätökset kuin vain osakeyhtiölaki. (HE 109/2005 vp, 13; Pönkä 2012, 49.)

Osakeyhtiölaki toimii yleislakina, joka pääsääntöisesti säätelee kaikenlaisia yhtiöitä niiden alasta tai tarkoituksista riippumatta. Suomen oikeusjärjestelmä tunnustaa kuitenkin

kin muutaman, tiettyä erityistä tarkoitusta varten perustetun osakeyhtiötyypin. Näistä kenties tunnetuimpia ovat asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöt. Myös finanssialalla toimii useita yhtiömuotoisia yrityksiä, kuten osakeyhtiömuodossa toimivia talletuspankkeja sekä keskinäisiä vakuutusyhtiöitä (Immonen ym. 2012, 12–13). Edellä mainittujen kaltaisiin yhtiöihin ei sovelleta osakeyhtiölakia, sillä näitä yhtiöitä koskevat omat erityislainsäädäntönsä, kuten asunto-osakeyhtiölaki (1599/2009) tai liikepankeista ja muista osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista annettu laki (1501/2001).

Opinnäytetyön kannalta on tärkeää selvittää jo alussa, mitä tarkoitetaan osakkeella. Osake on osakeyhtiön tunnusomainen ominaispiirre, joka erottaa yhtiön muista yritysmuodoista (Pönkä 2013, 326). Osake nähdään tärkeimmäksi osakeyhtiön rahoituksen ja vallankäytön välineeksi (Villa, Ossa & Saarnilehto 2007, 66). Se edustaa osuutta osakeyhtiöstä ja pitää sisällään osakkeenomistajan oikeudet ja velvollisuudet (Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2012, 177). Osakkeenomistaja ei siis omista osuutta yhtiöstä, vaan hänen omistuksensa kohdistuu osakkeen tuottamiin oikeuksiin (Pönkä 2011, 30)¹. Tästä seuraa, että osakkeen omistusoikeus ei perusta osakkeenomistajalle automaattista oikeutta yhtiön varallisuuteen, vaan yhtiö omistaa itse oman omaisuutensa (Villa 2013, 230). Osake ei myöskään muodosta velkasuhdetta yhtiön ja osakkeenomistajan välillä, joten yhtiön ei voida katsoa olevan osakkeenomistajalle velkaa osakkeiden arvoa vastaavaa määrää. Sen sijaan osakeyhtiön ja osakkeenomistajien välillä vallitsee yhtiösuhde, jossa osapuolina ovat kaikki yhtiön osakkeenomistajat. (Kyläkallio ym. 2012, 177; Siikarla 2006, 54.)

Osakkeenomistaja on luonnollisestikin henkilö, joka hankkii osakkeita omistukseensa merkitsemällä niitä joko yhtiötä perustettaessa, osakeannissa², optio- taikka muun erityisen oikeuden³ nojalla taikka hankkimalla niitä osakkeita jo entuudestaan omistavalta henkilöltä. Tietyissä yhteyksissä osakkeita on mahdollista hankkia myös lunastamalla. Tavallisesti osakkeita hankitaan yksin, mutta laki mahdollistaa myös yhteisomistuksen. (Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2015a, 225.) Osakkeenomistajan kannalta osakkeiden omistaminen merkitsee täydellisesti suojattua yksinoikeutta niiden kaikkien oikeuksien

¹ Osaketta onkin mahdollista kutsua eräänlaiseksi välillisen omistuksen instrumentiksi (Pönkä 2013, 326).

² Osakeannissa yhtiö voi antaa kokonaan uusia osakkeita, taikka luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeita (OYL 9:1 §).

³ Nämä tuottavat haltijalleen ehdottoman oikeuden saada osakkeita päätöksessä määritellyin ehdoin. Näissä tapauksissa merkitsijän oikeus ei siis ole riippuvainen siitä, hyväksyykö yhtiö merkinnän. (HE 109/2005 vp, 112.)

käyttämiseen, jotka osakkeenomistajalle kuuluvat osakkeiden omistuksen perusteella. Omistusoikeus kattaa näin ollen oikeuden määrätä vapaasti osakkeen tuottamista oikeuksista ja velvollisuuksista. (Mähönen & Villa 2013, 158.) Osakkeenomistajan oikeuksia ja velvollisuuksia selvitettyä lähtökohtana pidetään OYL 1:7 §:ä ja 3:1.1 §:ä, joiden mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole määrätty toisin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on koota osakeyhtiölain suomat osakkeenomistajia koskevat oikeudet sekä heille laissa asetetut velvollisuudet yksien kansien sisään. Tavoitteena on helpottaa eritoten osakesijoittamista harkitsevien sekä tällä saralla vasta hetken toimineiden osakkeenomistajien mahdollisuutta hahmottaa omaa asemaansa suhteessa yhtiöön. Mitä enemmän osakkeenomistaja on perillä omista oikeuksistaan, sitä enemmän häntä saattaa alkaa kiinnostaa myös näiden lain suomien oikeuksien käyttäminen eritoten oman oikeusasemansa parantamiseen. Tietoisuuden lisäämisen perimmäisenä tarkoituksena voidaankin nähdä osakkaiden aktivoiminen yhtiön toimintaan osallistumiseen. Huomionarvoista kuitenkin on, että tässä työssä keskitytään katsomaan osakkeenomistajan oikeuksia ja velvollisuuksia nimenomaisesti osakeyhtiölain näkökulmasta. Osakeyhtiölain tahdonvaltaisuudesta johtuen laki sallii useissa kohdin poikkeamat lain kirjaimesta. Poikkeamisen mahdollistavat niin yhtiöjärjestys, kuin mahdolliset osakassopimukset⁴. Työssä on pyritty silti tuomaan ilmi, miten, missä kohdin ja missä määrin poikkeaminen on mahdollista, jotta lukija saisi kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, millaiseksi osakkeenomistajan asemaa voidaan muokata lain tahdonvaltaisuuden sallimissa rajoissa. Pääpaino on silti nimenomaisesti osakeyhtiölain säännöksissä.

Opinnäytetyön aihetta lähestytään käsittelemällä ensin kahdessa seuraavassa pääluvussa niin osakeyhtiölain taustaa kuin laista juontuvia, keskeisiä yhtiöoikeudellisia periaatteita. Nämä OYL ensimmäisen luvun peruseriaatteet luovat kehikon osakkeenomistajan aseman määrittämiselle ja niillä on eritoten merkitystä vähemmistöosakkeenomistajan aseman turvaamisessa, joten siksi periaatteiden esittelyä voidaan puoltaa ennen opinnäytetyön varsinaiseen aiheeseen käsittelemistä. Näiden lukujen jälkeen siirrymme tarkas-

⁴ Yhtiön omistajien välinen sopimus, jossa säännellään niin osakkeenomistajien keskinäisistä suhteista kuin heidän velvollisuuksistaan yhtiössä. Velvoittaa vain sopimukseen nimenomaisesti sitoutuneita osakkeenomistajia, kun taas yhtiöjärjestyksen määräykset koskevat kaikkia osakkeenomistajia. (Hannula & Kari 2007, 13.) Osakkeenomistaja on vastuussa mahdollisesta sopimusrikkomuksesta vain toista sopimuspuolta kohtaan (Villa 2003, 27).

telemaan osakkeenomistajan oikeuksia ja velvollisuuksia. Tarkoituksena on selvittää keskeisemmät osakkeenomistajan oikeudet ja velvollisuudet samoin kuin se, mitä näiden oikeuksien tai velvollisuuksien laiminlyönnistä seuraa. Oikeuksia ja velvollisuuksia pyritään avaamaan ja havainnollistamaan kattavasti niin lainsäädännön, alan kirjallisuuden kuin tuomioistuinten oikeuskäytännön avulla.

Opinnäytetyössä käytetään tutkimusmenetelmänä lainoppia. Lainoppi on oikeustieteellisen tutkimuksen yksi muoto, yksi tapa tehdä oikeustiedettä (Aarnio 1978, 52). Silti usein niin tähän kuin muihinkin oikeustieteen muotoihin sisältyy myös muita muotoja, joten tutkimusmenetelmää ei tule tulkita ahtaasti, toisensa pois sulkevaksi. Silti on riidatonta, että iso osa oikeustieteellistä tutkimusta on nimenomaan lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2010, 20.) Oikeusdogmatiikka on yksinkertaistaen oikeussääntöjen systematisointia ja tulkintaa: oikeudellisten käsitteiden ja voimassa olevan oikeuden säännösten jäsentämistä sekä oikeussäännösten sisällön selvittämistä (Aarnio 1978, 52). Keskeisimpänä tutkimusongelmana lainopissa onkin selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsillä olevassa oikeusongelmassa. Lainopin avulla haetaan vastausta kysymykseen, kuinka tietyssä tilanteessa tulisi toimia voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainopillisessa tutkimuksessa voimassa olevan oikeuden lähteitä käsitellään etusija- ja käyttöjärjestysääntöjen osoittamassa järjestyksessä. (Husa ym. 2010, 20.) Aarnio (1989, 220–221) jakaa oikeuslähteet velvoittavuutensa mukaan kolmeen kategoriaan: vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat pakolliset oikeuslähteet, eli laki ja maan tapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäätäjän tarkoitus, jollaisena nähdään lain esityöt sekä tuomioistuinratkaisut eli oikeuskäytäntö. Sallittujen oikeuslähteiden käytölle ei ole olemassa kirjoitettuja oikeusohjeita, mutta näihin on vakiintuneesti katsottu kuuluvaksi esimerkiksi oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit sekä oikeustiede. Sallittujen oikeuslähteiden käytön yhteydessä on syytä korostaa, että argumenttien painoarvo vaihtelee aina tilanteen mukaan.

2 Osakeyhtiöoikeuden taustaa

Seuraavaksi luodaan lyhyt katsaus keskeisempiin osakeyhtiötä selittäviin ajattelumalleihin, päämies-agenttisuhteoriaan sekä sopimusverkkoteoriaan. Vaikka mikään teoria ei yksistään selitä tyhjentävästi osakeyhtiötä, sen olemassaoloa tai toimintaa, on näiden teorioiden tiivis läpikäynti perusteltua tässä yhteydessä, jotta lukija pystyy hahmottamaan selkeämmin osakkeenomistajan asemaa suhteessa yhtiöön.

2.1 Päämies-agenttisuhteet

Esiteltävistä teorioista ensimmäisen, päämies-agenttiteorian mielenkiinnon kohteena on nimensä mukaisesti päämiehen ja agentin välinen oikeussuhde, ei niinkään kokonaiskuuvan antaminen osakeyhtiöstä. Päämiehenä pidetään tämän teorian mukaan osapuolta, jonka etu riippuu vastapuolen eli agentin toiminnasta. (Pönkä 2012, 15.) Teorian ydin kiteytyy päämiehen puutteelliseen tietoon siitä, miten agentti tulee toimimaan, koska päämiehellä on agenttia huomattavasti vähemmän informaatiota käytettävissään. Päämiehellä ei välttämättä ole todellisuudessa mahdollisuuksia havaita kenen etuja agentti pyrkii edistämään, ja varsinkin sen seuraaminen, pyrkiikö agentti tekemään parhaansa nimenomaan kyseisen päämiehen hyväksi, voi osoittautua hyvin hankalaksi. (Mähönen & Villa 2006, 87).

Suomalaisessa osakeyhtiöoikeudessa on eriteltävissä kolme erilaista päämies-agenttisuhdetta. Näistä ensimmäinen ja kaikista olennaisin relaatio vallitsee osakkeenomistajien ja johdon välillä. Tässä osakkeenomistajat ovat päämiehinä uskoneet yhtiön johtamisen johdon tehtäväksi. (Ponkä 2011, 20–21.) Osakeyhtiölaki pyrkii omalta osaltaan vaikuttamaan johdon opportunistiseen käyttäytymiseen. Yleislausekkeena toimii osakeyhtiölain ensimmäisen luvun 8 §, jonka mukaan yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Lainkohtaa konkretisoi vielä erikseen OYL:n 22:1 §:n mukainen johdon vahingonkorvausvelvollisuus, sillä yhtiön johdolla on korvausvelvollisuus sellaisesta vahingosta, jonka se on aiheuttanut joko tahallaan tai huolimattomuudesta. Keskeistä tässä päämies-agenttisuhteen kannalta on yhtiön johdon toimiminen huolellisesti nimenomaan koko osakkeenomistajakollektiivia kohtaan, sillä vain tiettyjen osakkeen-

omistajien etujen mukaisesti toimiminen on OYL:n nojalla kiellettyä (HE 109/2005 vp, 41). Yleislausekkeen lisäksi tehokkaana kannustimena agenttina toimivan johdon huolelliselle toiminnalle toimii osakkeenomistajien oikeus vaihtaa yhtiön johto, mikäli tämä ei enää nauti osakkeenomistajien luottamusta (OYL 6:13 §). Myös erilaisilla tiedonantovelvollisuuksilla tavoitellaan päämies-agenttisuhteeseen liittyvän informaatioepäsymmetrian tasoittamista (Mähönen ym. 2006, 90).

Vastaavan kaltainen päämies-agenttisuhte vallitsee myös enemmistöosakkeenomistajien ja vähemmistöosakkeenomistajien välillä. Tässä vähemmistöosakkeenomistajat toimivat päämiehinä ja enemmistöosakkeenomistajat agentteina. (Pönkä 2011, 22.) Kyseinen päämies-agenttisuhte pitää sisällään riskin enemmistövallan väärinkäytöstä, sillä yhtiökokouksessa päätökset tehdään OYL 5:26 §:n mukaisesti tavallisimmin äänten enemmistöllä ellei laista tai yhtiöjärjestyksestä muuta juonnu. Pakottavien vähemmistösuojasäännöksiä tarkoitus on varmistaa myös pienosakkeenomistajille tietyt lakisääteiset vähimmäisoikeudet, joita osakkeenomistaja itse ei välttämättä osaisi vaatia (Vahtera 2011, 83). Keskeisin vähemmistöosakkeenomistajaa suojaava säännös on osakeyhtiölain ensimmäisen luvun 7 §, joka käsittelee myöhemmin tarkemmin esiteltävää yhdenvertaisuusperiaatetta. Säännöksen päällimmäisenä tarkoituksena on kuitenkin vähemmistöosakkeenomistajan suojaaminen. (HE 109/2005 vp, 39.) Käänteisesti ajatellen kyseinen lainkohta kieltää määräysvallan väärinkäytön yhtiön toimielimissä (Pönkä 2011, 22). Vähemmistöosakkeenomistajan aseman kannalta merkittäväksi nousee myös myöhemmin käsiteltävä OYL 23:1 §, joka mahdollistaa vähemmistöosakkeenomistajille oikeuden vaatia omistamiensa osakkaiden lunastusta enemmistövallan väärinkäytöstilanteissa.

Kolmas päämies-agenttisuhte on kyseessä osakeyhtiön ja sen velkojien välillä. Tällöin agenttina toimivan yhtiön tarkoituksena on huolehtia päämies-velkojan yhtiölle antamista varoista. Relaatiossa korostuvat osakkeenomistajien ja yhtiön velkojien erilaiset tuotto-odotukset. Siinä missä velkojien tuotto-odotukset ovat yleensä kiinteämääräisiä ja riippumattomia osakkeiden ja yhtiön arvon kehityksestä, osakkeenomistajat odottavat tuottoa sijoittamalleen pääomalle ja tätä myöten vaativat myös yhtiön johdolta suurempaa riskinotto-kykyä kuin velkojat. (Pönkä 2012, 93–94.) Koska viime kädessä kuitenkin velkojat kantavat riskin yhtiön maksujen ja velkojen takaisinmaksun laiminlyönnistä, ovat osakeyhtiölain velkojien suojaussäännökset perusteltuja (Mähönen ym. 2006, 89).

Tällaisia on nähtävissä OYL:n 13–15 lukujen säätelemistä varojenjakosäännöksistä sekä myös 16:6 §, 17:6 § ja 19:7 §:stä, jotka takaavat velkojille oikeuden vastustaa sellaisia osakeyhtiön yritysjärjestelyitä, joilla saattaa olla vaikutusta yhtiön maksukyvyyn säilymiseen.

2.2 Sopimusverkkoteoria

Osakeyhtiölain ja muun osakeyhtiöoikeudellisen säätelyn tarkoituksena on luoda yritystoimintaa harjoittaville käyttökelpoinen väline, joka tukee mahdollisimman hyvin yhtiömuodossa harjoitettavaa liiketoimintaa sekä maksimoi taloudellisen hyödyn tavoittelun. Kuitenkaan osakeyhtiö ei pyöri vain sen omistajatahojen tai osakkeenomistajien ympärillä, vaan koskettaa samalla monia muita intressitahoja. Tämä toimii taustana näkemykselle, jossa osakeyhtiö nähdään sopimuksenomaisten suhteiden verkostona. (Pönkä 2011, 78.)

Kuvattaessa osakeyhtiön toimintaa sopimusverkkona (nexus of contracts), sen olemassaoloon ja toimintaan liitetään monia eri intressitahoja. Näitä ovat edellä mainittujen yhtiön sisäisten tahojen lisäksi muun muassa rahoittajat, kilpailijat, kuluttajat, sopimusosapuolet sekä julkinen valta. Toki on huomattava, ettei tavallisesti ole mahdollista piirtää tarkkaa rajaa yhtiön ulkoisiin ja sisäisiin toimijoihin, vaan näiden kokonaisuus muodostaa sopimussuhteiden verkon. (Villa 2001a, 34–35.) Alla oleva kuvio 1 havainnollistaa sopimustahojen moninaisuuden.

Kuvio 1 Sopimusverkon sidosryhmät (mukailien Villa 2011a, 35; Villa 2011b, 78).

Sopimusverkkoteoria mieltää osakeyhtiölain yhtiön toimijoiden väliseksi mallisopimukseksi. Kuitenkin osakeyhtiölaki säätelee vain tiettyjen intressitahojen asemaa muiden sopimusverkon jäsenten aseman riippuessa pitkälti heidän omista neuvottelukyvystään. (Mähönen ym. 2006, 188; Villa 2001a, 34.) Teoria korostaa osapuolten mahdollisuutta poiketa lainsäätäjän tarjoamasta mallisopimuksesta parhaaksi katsomallaan tavalla. Tämä lain kirjaimesta poikkeaminen on mahdollista joko yhtiöjärjestyksen määräyksellä tai osakkeenomistajien suostumuksella. (Vahtera 2011, 83.) Mikäli tällaista poikkeamismahdollisuutta ei suotaisi, sopimuksen osapuolet voisivat olla pakotettuja noudattamaan heidän kannaltaan taloudellisesti kannattamattomia menettelyjä (Pönkä 2012, 83).

Sopimusverkkoteoriassa osakeyhtiö nähdään siis ikään kuin markkinapaikkana, jossa eri intressitahot kohtaavat. Tällaisessa verkossa kukaan ei pääsääntöisesti ole erityisasemassa kehenkään toiseen nähden. (Pönkä 2012, 83–84). On silti kiistatonta, että osakeyhtiölaki korostaa osakkeenomistajien ja velkojien asemaa muihin verkon osapuoliin nähden. Tämä on kuitenkin ymmärrettävää ottaen huomioon sen, että osakkeenomistajat ja velkojat kantavat viimesijaisen riskin yhtiössä. Kuitenkin aivan kuten päämies-agenttiteoriassakin, myös sopimusverkossa korostuu tiedon kulku ja siihen liittyvän informaatiovelvollisuuden kohdentaminen eri intressitahoihin. (Villa 2001a, 35–36.)

2.3 Osakeyhtiötyypit

Osakeyhtiölain 1:1.1 §:n mukaan osakeyhtiö voi olla julkinen tai yksityinen. Nämä osakeyhtiötyypit on helpoiten erotettavissa toisistaan yhtiön toiminimimääräyksen perusteella, sillä julkisten osakeyhtiöiden toiminimeen on sisällytettävä sanat ”julkinen osakeyhtiö” taikka sen lyhennys ”oyj” ja vastaavasti yksityinen osakeyhtiö on tunnistettavissa liitteestä ”yksityinen osakeyhtiö” tai ”oy”. Suurin taustavaikuttaja kahden eri osakeyhtiötyypin olemassaololle lienee Euroopan Unionin yhtiöoikeudellinen säätely, joka asettaa vaatimuksiaan pääasiassa vain julkisille osakeyhtiöille. Tämä kohdistaa yhtiöihin erilaisia sääntelytarpeita, joka taas puoltaa kahden eri yhtiötyypin olemassaoloa, koska kaikkia eurooppaoikeuden asettamia vaatimuksia ei ole haluttu ulottaa koskemaan pienempiä, yksityisiä osakeyhtiöitä. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, 7–8.)

Yksityinen osakeyhtiö on selvästi julkista suosittu Suomessa, sillä Suomen reilusta 268 000 osakeyhtiöstä vain 242 on julkisia. (Patentti- ja rekisterihallitus, 2017). OYL:n 1:1.1 § ei kuitenkaan tee mainittavaa eroa osakeyhtiömuotojen välille, sillä osakeyhtiölaki koskee yhtä lailla niin julkisia kuin yksityisiä osakeyhtiöitä. Relevanttia on ainoastaan se, että osakeyhtiön tulee olla rekisteröity Suomen lain mukaan. Näin ollen OYL tulee sovellettavaksi riippumatta siitä, ovatko yhtiön osakkeenomistajat suomalaisia vai ulkomaalaisia (Koski & af Schultén 1998, 7). Osakeyhtiölailta vaaditaankin siis joustavuutta, sillä osakeyhtiöt voivat olla hyvin erilaisia; ne voivat erota paitsi toimialansa ja tarkoituksensa osalta, myös etenkin kokonsa puolesta. Saman lain tulee palvella niin suuria pörssi-yhtiöitä kuin pieniä yhdenmiehen yhtiöitäkin. Monissa muissa maissa julkisia ja yksityisiä osakeyhtiöitä säätelevät omat lakinsa⁵, mutta esimerkiksi Ruotsin osakeyhtiölain osalta oikeustila vastaa edellä kerrottua (ABL 1:1.3 §; Immonen & Nuolima 2012, 21).

Osakeyhtiötyyppien välillä ei ole merkittäviä eroavaisuuksia, sillä seuraavassa pääluvussa esitetyt osakeyhtiöoikeuden peruseriaatteet koskevat yhtäläisesti molempia tyyppisiä. Merkittävimmin yksityinen ja julkinen osakeyhtiö eroavat siinä, että ainoastaan julkisen osakeyhtiön osakkeet voivat olla arvopaperimarkkinalain (746/2012) 1:1 §:n tarkoittaman julkisen kaupankäynnin kohteina, jolloin puhutaan OYL 5:1 a §:n mu-

⁵ Pohjoismaista tällainen tilanne on Norjassa, jossa julkista ja yksityistä osakeyhtiötä säätelevät omat lakinsa, jotka kylläkin muistuttavat varsin paljon toisiaan (Pönkä 2012, 19).

kaisesti pörssiyhtiöstä⁶. Kuitenkaan julkisiin osakeyhtiöihin ei kohdistu minkäänlaista listauspakkoa, vaikka näiden osakkeilla pääsääntöisesti onkin tarkoitus käydä arvopaperimarkkinallain mukaista julkista kauppaa, joten julkinen osakeyhtiö ei aina automaattisesti ole pörssiyhtiö. Pörssiyhtiöiden toiminnan kannalta olennaista kuitenkin on, että yhtiössä ei ole rajoitettu osakkeiden vapaata vaihdettavuutta. (Kyläkallio ym. 2012, 46; Pönkä 2011, 9–10.) Käytännössä pörssiyhtiöiden mahdollistamalla osakkeiden vapaalla vaihdettavuudella ja julkisella kaupankäynnillä on yksityisiä osakeyhtiöitä merkittävämpi vaikutus osakkeenomistajan asemaan, sillä tavallisesti yksityisten yhtiöiden osakkeiden vapaata luovutettavuutta on rajoitettu esimerkiksi yhtiöjärjestysmääräyksen (Villa 2013, 198).

Toinen merkittävä eroavaisuus julkisten ja yksityisten osakeyhtiöiden välillä on OYL:n 1 luvun 3 §:n säätelemä vaatimus vähimmäisosakepääomasta. Yksityisen osakeyhtiön kohdalla vähimmäispääomavaatimus on 2500 euroa⁷ ja julkisen osakeyhtiön 80 000 euroa. Osakeyhtiölain voimaantulon jälkeen annetun lain (625/2006) 2 § säätelee kuitenkin, että minimipääomavaatimusta ei sovelleta sellaiseen yksityiseen osakeyhtiöön, joka on rekisteröity ennen nykyisen lain voimaantuloa, vaikka sen osakepääoma olisi alle 2500 euroa. Osakepääoman tulee olla kokonaan maksettu ennen yhtiön ilmoittamista rekisteröitäväksi kaupparekisteriin (Mähönen ym. 2013, 83). Osakepääoma katsotaan OYL 8:1 §:n mukaisesti yhtiön sidotuksi omaksi pääomaksi, jota ei ole mahdollista jakaa ilman yhtiön velkojien hyväksyntää (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 28).

Muita eroja näiden kahden edellä esitellyn osakeyhtiötyypin välillä on nähtävissä lähinnä yksittäisten säännösten tasolla muun muassa OYL 6:11 §:n yhtiön hallituksen ja 7:4 §:n mukaisessa tilintarkastajan toimikauden pituudessa sekä yhtiökokouskutsun toimitamista koskevissa säännöksissä (OYL 5:19 §). Osakeyhtiölaki pidättää mahdollisuuden muuttaa osakeyhtiömuotoa tyypistä toiseen, mikäli yritystoiminta nykyisellään ei enää täytä tietyille yhtiötyypille asetettuja vaatimuksia. Selvyyden vuoksi on kuitenkin todettava, että OYL 19 luvun 1-3 §:n säätelemä yhtiömuodon muuttaminen käsittää ne muutokset, joilla julkinen osakeyhtiö voi muuttua yksityiseksi ja toisinpäin, eli yhtiö

⁶ Pörssiyhtiön määritelmä perustuu alkujaan niin sanottuun osakkeenomistajan oikeudet -direktiiviin (2007/36/EY), ja se on tullut osaksi suomalaista osakeyhtiölakia (OYL 5:1 a §) vasta vuonna 2013 (HE 32/2012 vp, 288; Pönkä 2012, 21).

⁷ Tämä vähimmäispääomavaatimus on yksi alhaisimmista verrattuna muiden Euroopan unionin jäsenmaiden vähimmäisosakevaatimuksiin (Helminen 2007, 505).

itsessään säilyy osakeyhtiölain säätelyn piirissä. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, 415.)

3 Osakeyhtiön ominaispiirteet

Osakeyhtiölain ensimmäisen luvun 2–9 §:t sisältävät keskeisempiä osakeyhtiötä koskevia oikeudellisia periaatteita. Nämä periaatteet juontavat juurensa jo pitkän ajan päähän, sillä suurin osa näistä on ollut voimassa jo Suomen ensimmäisestä, vuoden 1895 osakeyhtiölaista lähtien (Kyläkallio ym. 2012, 48). Voimassa olevassa osakeyhtiölaissamme periaatteet keskitettiin heti lain alkuun. Tällä pyrittiin korostamaan niiden merkitystä sekä selkeyttämään sääntelyä. (HE 109/2005 vp, 17.) Periaatteet auttavat säätelemään yhtiön keskeisten sidosryhmien asemaa. Näillä on kuitenkin aivan erityistä merkitystä vähemmistöosakkeenomistajien sekä velkojien aseman turvaamisessa. Oikeusperiaatteet toimivat myös lainsoveltajien apuna, sillä periaatteisiin voidaan vedota silloin, kun lain yksityiskohtaisesta säädöksestä ei ole saatavissa tukea lain soveltamiseen. (Mähönen ym. 2006, 2–3.)

Osakeyhtiölain säätelemiä oikeusperiaatteita ovat osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys sekä osakkeenomistajan rajoitettu vastuu (1:2 §), pääoman pysyvyys (1:3 §), osakkeen luovutettavuus (1:4 §), yhtiön toiminnan tarkoitus (1:5 §), enemmistöperiaate (1:6 §), yhdenvertaisuusperiaate (1:7 §), johdon tehtävä (1:8 §) sekä tahdonvaltaisuus (1:9 §).

Nämä OYL ensimmäisen luvun oikeusperiaatteet toimivat samalla myös osakkeenomistajan oikeusaseman kehikkona, ikään kuin lähtötasona, jolle lain yksityiskohtaiset säännökset antavat täydentävää merkityssisältöä. Tämä puoltaa periaatteiden tarkempaa esittelyä tässä yhteydessä. Periaatteita sekä niiden soveltamista on mahdollisuuksien mukaan pyritty havainnollistamaan oikeuskäytännön avulla.

3.1 Oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu

OYL 1:2.1 § säätelee osakeyhtiön oikeushenkilöllisyydestä. Tämän mukaan osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröimällä. Tätä periaatetta on pidettävä koko osakeyhtiömuodon kivijalkana, sillä muut, jäljempänä esiteltävät tunnuspiirteet rakentuvat yhtiön oikeushenkilöllisyyden varaan (Pönkä 2012, 24).

Koska osakeyhtiö syntyy vasta yhtiön rekisteröimishetkellä, on rekisteröinnillä oikeutta luova, eli konstitutiivinen vaikutus. Rekisteröinnin yhteydessä yhtiöstä tulee oikeushenkilö. (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 24.) Oikeushenkilöllisyys pitää sisällään sekä oikeuskelpoisuuden, että oikeustoimikelpoisuuden. Ensiksi mainitulla tarkoitetaan sitä, että yhtiöllä voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia, kun taas jälkimmäinen pitää sisällään yhtiön kyvyn määrätä itse oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä tehdä sitoumuksia yhtiön lukuun. Vastuu toimista, jotka on tehty ennen yhtiön rekisteröimistä, kuuluu yhteisvastuullisesti asiasta päättäneille henkilöille ja tämä vastuu on mahdollista siirtää yhtiölle rekisteröinnin yhteydessä. (HE 109/2005 vp, 38.)

Koska osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, on yhtiön varallisuus erillään osakkeenomistajien varallisuudesta. Tästä seuraa, että yhtiön velkoja ei voida periä osakkeenomistajilta. (HE 109/2005 vp, 38.) Yksittäinen osakkeenomistaja on myös täysin riippumaton yhtiön toisesta osakkeenomistajasta ja tämän taloudellisesta asemasta (Vahtera 2011, 138). Kaikkinensa OYL 1:2 § on kenties merkittävin osakkeenomistajan asemaa määrittävä yhtiöoikeudellinen periaate, sillä osakkeenomistajan taloudellinen vastuu rajoittuu ainoastaan hänen yhtiöön sijoittamaansa pääomapanokseen. Näin osakkeenomistajilla on oikeus luottaa siihen, etteivät he joudu kantamaan sijoittamaansa pääomaa suurempaa riskiä yhtiön liiketoiminnasta. Samalla rajoitettu vastuu vähentää myös osakkeenomistajan tarvetta valvoa yritysjohtoa. (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 27.) Koska osakeyhtiössä osakkeenomistajien ei tarvitse pelätä henkilökohtaisen vastuun uhkaa, mahdollistaa tämä pääomasijoitukset myös riskialttiisiin yrityksiin (Villa 2013, 203). On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että osakkeenomistajan rajoitettu vastuu koskee vain nimenomaan osakeyhtiölakiin perustuvia tilanteita. Esimerkiksi osakkeenomistajan yhtiön velvoitteista antama takaus ei kuulu rajoitetun vastuun piiriin. (Reinikainen, Pelkonen & Lydman 2007, 22.)

OYL 1:2.2 § ei kuitenkaan estä, etteikö osakkeenomistajille voida asettaa erityistä maksuvelvollisuutta yhtiötä kohtaan. Lisämaksuvelvollisuudesta on oltava määräys yhtiöjärjestyksessä, ja tämä maksuvelvollisuus voi olla voimassa vain yhtiön toiminnan aikana (HE 109/2005 vp, 38). Kyseiset lisämaksuvelvollisuudet ovat melko tavanomaisia sellaisissa osakeyhtiöissä, joissa yhtiön tarkoituksena on tarjota palveluita osakkeenomistajille, kuten esimerkiksi golf- ja tennisyhtiöissä (af Schultén 2003, 11).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2006:19 golfyhtiön osake antoi yhden pelioikeuden tai vaihtoehtoisesti oikeutti vuosittain 20 pelilippuun. Yhtiöjärjestys piti sisällään määräyksen, jonka mukaan osakeluetteloon merkityt osakkeenomistajat olivat velvollisia maksamaan yhtiölle vastiketta yhtiön omaisuuden hoitoa sekä toiminnan ylläpitoa varten. Pelioikeuden käyttämiselle oli lisäksi asetettu edellytykseksi, että osakkeenomistaja on maksanut myös mahdolliset aiemmin erääntyneet vastikkeet. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko osakkeenomistajalla velvollisuus maksaa yhtiöjärjestykseen perustuvaa vastiketta, vaikka golfyhtiö ei ollut myöntänyt pelioikeutta tai pelilippuja. Koska yhtiöjärjestyksen mukaan vastikkeenmaksuvelvollisuus perustuu osakkeiden omistamiseen eikä niihin liittyvän pelioikeuden käyttämiseen, korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että osakkeenomistaja on velvollinen maksamaan yhtiön määräämän vastikkeen, vaikka hän ei käyttäisikään osakkeisiin kuuluvia pelioikeuksia tai pelilippuja. Näin ollen KKO katsoi tuomiolauselmassaan, että osakkeenomistaja on velvollinen maksamaan yhtiölle myös kahdelta aikaisemmalta vuodelta maksamatta jääneet vastikkeet.

3.2 Pääoma ja sen pysyvyys

OYL 1:3.1 § määrää, että osakeyhtiöllä on oltava osakepääoma. Vähimmäispääomavaatimuksia yksityisen ja julkisen osakeyhtiön osalta on käsitelty jo edellä osakeyhtiötyyppien esittelyn yhteydessä. Yhtiön varoja voidaan jakaa vain osakeyhtiölain säätämällä tavalla (1:3.2 §). Kyseiset säännökset korostavat osakeyhtiön luonnetta pääomayhtiönä (Mähönen, Säiläki & Villa 2006, 28).

Osakeyhtiön rahoitus jakautuu omaan ja vieraan pääoman ehtoiseen rahoitukseen, joista oma pääoma on edelleen mahdollista jakaa sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan. OYL 1:3.1 §:n säätämä osakepääoma luetaan yhtiön omaan pääomaan. Tämä varalli-

suuserä on osakeyhtiön jakokelvotonta omaisuutta. (Pönkä 2012, 33.) Sidotun oman pääoman varojen pysymistä yhtiössä on perusteltu etenkin velkojien suojanäkökohdilla, sillä sidottua pääomaa ei voida palauttaa osakkaanomistajille ilman velkojien suostumusta. Tukea tälle on löydettävissä osakkeenomistajien rajatusta vastuusta. Koska osakkeenomistajat eivät vastaa henkilökohtaisella omaisuudellaan yhtiön veloista, on myös perusteltua, etteivät he voi vapaasti siirtää yhtiön varoja itselleen. (Airaksinen ym. 2007a, 17.) Osakkeenomistaja kantaa niin sanotun residuaaliriskin sijoittaessaan varoja osakeyhtiöön, sillä osakkeenomistajan oikeus yhtiön nettovarallisuuteen on viimesijainen. Osakkeenomistaja saa vain sen osuuden yhtiön varoista, jotka jäävät jäljelle sen jälkeen kun yhtiön muut velvoitteet, kuten velkojien saamiset ovat tulleet täytetyiksi. (Villa 2013, 205; Pönkä 2012, 33.) Edellä kerrotun mukaisesti on nähtävissä pääoman pysyvyyden periaatteen, osakkeenomistajan rajoitetun vastuun periaatteen sekä velkojansuojajärjestelmän nivoutuminen yhteen.

Lähtökohtana on, että pääoman pysyvyyttä määrittävät OYL säännökset varmistavat yhtiön pysyvän maksukykyisenä sekä varjelevat sen joutumista konkurssiin. Osinkoa voidaan jakaa osakkeenomistajille vain, mikäli yhtiö on tuottanut voittoa. Keskeistä pääoman pysyvyyden periaatteelle on myös se, että OYL 1:3.2 §:n mukaisesti kaiken varojen jakamisen on aina perustuttava lakiin. (Villa 2013, 206.) Lailliset varojenjakoavat on lueteltu OYL 13 luvun 1 §:ssä. Kaikki muut liiketapahtumat, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät sen velkoja, ovat laitonta varojenjako, mikäli näille ei ole löydettävissä liiketaloudellista perustetta (13:1.3 §). Huomionarvoista kuitenkin on, että yhtiö ei voi jakaa varoja enempää kuin mitä on perusteltua sen maksukyvyyn säilymisen kannalta (HE 109/2005 vp, 125).

Kouvolan hovioikeus on 11.9.2008 antamassaan ratkaisussa S 08/365 katsonut, että osakkeenomistajan tekemä, yhtiön varoihin kohdistunut rahannosto sekä uuden matkapuhelinliittymän hankkiminen ovat olleet OYL 13:1.3 §:n mukaista laitonta varojen jakamista. Asiassa taustalla oli se, että yhtiö oli ollut maksukyvytön jo ennen kyseisiä hankintoja ja osakkaanomistaja, joka samalla toimi yhtiön toimitusjohtajana sekä hallituksen puheenjohtajana, on ollut tästä tietoinen. Tämän vuoksi sinänsä pienille hankinnoille ei ole ollut kyseisissä olosuhteissa liiketaloudellista perustetta.

3.3 Osakkeen luovutettavuus

Osakeyhtiöissä lähtökohtana pidetään osakkeiden vapaata luovutettavuutta (HE 89/2002 vp, 3). OYL 1:4 §:n mukaan osakkeiden vapaata hankintaa ja luovuttamista voidaan rajoittaa ainoastaan yhtiöjärjestyksen määräyksellä. Tällä periaatteella on merkitystä etenkin pörssiyhtiöiden toiminnan kannalta, sillä osakkeenomistajan mahdollisuus myydä osakkeensa arvopaperimarkkinoilla muodostaa osakkeenomistajan kannalta keskeisen riskienhallinnan välineen (Vahtera 2011, 140). Vaikka pienten ja keski suurten yhtiön osakkeilla ei kaikissa tapauksissa ole varsinaisia markkinoita, on periaate relevantti myös näiden yhtiöiden kannalta (Pönkä 2012, 42). Tällöin periaatteella voidaan nähdä olevan vähemmistön oikeusasemaa suojaavaa merkitystä (Pönkä 2011, 88). Kansainväliseltä katsantokannalta Suomen oikeustila on tässä suhteessa monia muita maita parempi, sillä useissa maissa etenkin yksityisen osakeyhtiön osakkeet eivät ole luovutettavissa (Airaksinen ym. 2007a, 18).

Osakkeen vapaa luovutettavuus tekee mahdolliseksi rahoituksen keräämisen oman pääoman ehdoin, osakkeeseen liittyvän riskin vaihdannan, sekä pääomamarkkinoiden toiminnan ylipäättään (Villa 2013, 207). Periaatteella on myös tärkeä funktio yhtiön toiminnan jatkumisen mahdollistamisessa, sillä se varmistaa, että yhtiön toiminta voi jatkua keskeytyksettä pitkällä aikavälillä siitä huolimatta, että osakkeenomistajien joukko vaihtuu (Vahtera 2011, 140). Osakkeenomistajan kannalta periaate mahdollistaa osakkeiden muuttamisen rahaksi sekä irtautumisen yhtiöstä sellaisissa tilanteissa, joissa osakesijoitusta ei voida OYL 1:3 §:n mukaisen pääoman pysyvyyden periaatteen vuoksi palauttaa yhtiöstä. Käänteisesti katsoen osakkeen vapaa luovutettavuus pitää sisällään myös oikeuden hankkia osake. (HE 109/2005 vp, 38). Näin ollen voi olla perustellumpaa puhua osakkeen vapaasta vaihdannasta osakkeen vapaan luovutettavuuden sijaan (Pönkä 2011, 85).

Osakeyhtiölaki sallii yhtiöjärjestykseen otettavaksi lunastuslausekkeen (3:7 §) sekä suostumuslausekkeen (3:8 §), joilla on mahdollisuus rajoittaa osakkeen vapaata vaihdantaa. Kuitenkin koska nämä rajoituslausekkeet merkitsevät poikkeusta OYL 1:4 §:n pääsääntöön, on rajoituslausekkeitä tulkittava suppeasti. Vaihdannanrajoituslausekkeiden ydin on siinä, että toinen osapuoli lunastaa osakkeenomistajalta hänen osakkeensa (lunastuslauseke) taikka siirronsaaja tarvitsee yhtiön suostumuksen saadakseen osake-

omistuksensa merkittyä osakerekisteriin (suostumuslauseke). Näin ollen on oleellista havaita, että rajoituslausekkeet eivät rajoita osakkeenomistajan oikeutta myydä tai ostaa osakkeita. (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 30.) Yhtiöjärjestykseen ei voida kuitenkaan ottaa henkilölausukkeita, joilla rajoitetaan sitä, minkälaiset henkilöt voivat tai eivät voi olla yhtiön osakkeenomistajia (Kyläkallio ym. 2012, 53).

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:57 lausunut, että vaikka yhtiöjärjestysmääräyksen tulkinnan lähtökohtana on määräyksen sanamuoto, tulee yhtiöjärjestys ja yhtiön luonne huomioida kokonaisuudessaan ja näin antaa määräykselle järkevä tulkinta. Tapauksessa osakeyhtiön yhtiöjärjestykseen sisältyi suostumuslauseke, jonka mukaan osakkeen hankkimiseen luovutustoimin vaaditaan yhtiön hallituksen yksimielinen suostumus. Yhtiö ei kuitenkaan ollut antanut suostumustaan sellaiselle osakkeiden kaupalle, missä ostajana oli ollut taho, joka jo ennestään omisti yhtiön osakkeita. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että suostumusedellytys ulottuu koskemaan myös jo entuudestaan yhtiön osakkeita omistavia henkilöitä. Tämän vuoksi yhtiöllä oli ollut oikeus evätä osakkeita ostaneen tahon merkitseminen osake- ja osakasluetteloihin.

3.4 Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus

Osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena on voiton tuottaminen osakkeenomistajille, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei määrätä toisin (OYL 1:5 §). Osakeyhtiölaki asettaa 13:9 §:ssä määräyksen, jonka mukaan yhtiöjärjestyksessä on mainittava yhtiön tarkoitus, mikäli se on kokonaan tai osittain jokin muu kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Tällainen muu tarkoitus voi olla esimerkiksi yleishyödyllisen hankkeen tukeminen taikka edullisten tuotannontekijöiden takaaminen osakkeenomistajille (HE 109/2005 vp, 39).

Voiton tuottamisella on tarkoitus aina lisätä osakkeenomistajien taloudellista hyvinvointia (Pönkä 2011, 97). Osakkeenomistajille voidaan pyrkiä tuottamaan voittoa mahdollisimman paljon ja säännöllisesti taikka kasvattamalla yhtiön omaisuutta ja näin vahvistaa yhtiön kykyä tuottaa entistä suurempaa taloudellista hyötyä tulevaisuudessa. Voiton tuottaminen voi tapahtua myös pyrkimällä mahdollisimman korkeaan osakkeen arvoon, jolloin osakkeenomistajalla on mahdollisuus realisoida osakkeensa myymällä ne. (Kyläkallio ym. 2012, 51). Tämänkaltaisen pyrkimyksen korostuu etenkin pörssi-yhtiöissä. Pe-

riaatteen yhteydessä nousee esille myös ajatus osakeyhtiön toiminnan jatkuvuudesta (going concern), sillä osakeyhtiö pääsääntöisesti mielletään toistaiseksi voimassa olevaksi järjestelyksi (Pönkä 2011, 96–97). Tähän peilaten osakeyhtiön tarkoituksena ei ole tuottaa mahdollisimman paljon jakokelpoisia varoja lyhyellä aikavälillä, vaan osakeyhtiölaki tarkastelee voiton tuottamista nimenomaan pidemmällä katsannolla. Tällöin esimerkiksi investoinnit täyttävät voiton tuottamisen määritelmän, jos ne ovat yhtiön ja osakkeenomistajien etujen mukaisia. Pidemmän aikavälin voiton tavoittelu ajaa yleensä yhtiöt huolehtimaan julkisesta kuvastaan ja noudattamaan yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä menettelytapoja myös sellaisissa tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei siihen varsinaisesti pakota. Etenkin pörssiyhtiöissä yhtiön julkisella kuvalla voi olla suurtakin merkitystä yhtiön osakkeiden arvon kannalta. (HE 109/2005 vp, 38–39.) Näin ollen esimerkiksi erilaiset hyväntekeväisyyspaukukset, sponsorointi ja tavanomaisten lahjojen antaminen pyrkivät aina loppukädessä hyödyttämään yritystoimintaa (Airaksinen ym. 2007a, 23).

Edellä kerrotusta käy hyvin esimerkiksi Kouvolan hovioikeuden 24.3.2004 antama ratkaisu S 02/1078. Osakeyhtiön vähemmistöosakkeenomistaja X oli vaatinut yhtiökokouksessa vähemmistöosinkoa jaettavaksi. Perusteenaan X esitti, että koska hän yksin omistaa yhtiön osakekannasta 27.6 prosenttia, eli yli lainsäädännön asettaman 10 prosentin rajan, tulee vähemmistöosinkona jakaa puolet tilikauden voitosta, vaikkakaan ei enempää kuin 8 prosenttia yhtiön omasta pääomasta. Osakeyhtiö oli päättänyt poistaa kalustoaan suunnitelman mukaisin poistoin viidessä vuodessa, vaikka tavanomainen poistoaika olisi vastaavalla kalustolla vähintään 10 vuotta. X vetosi kanteessaan siihen, että yhtiö loukkaa vähemmistön osinko-oikeutta pakottaessaan vähemmistöosakkeenomistajan osallistumaan yhtiön investointeihin. Yhtiö itse perusteli poistokäytäntöään liiketaloudellisilla seikoilla, sillä kyseistä tapaa hyödyntämällä se pystyi rahoittamaan investoinnit osin omalla kassavirrallaan. Lisäksi yhtiö oli menetellyt useita vuosia kyseisellä poistotavalla, eikä X ollut aiemmin esittänyt tämän menettelyn olevan millään lailla moitittava vähemmistöosakkeenomistajan kannalta. Vähemmistöosingon jakamisesta järjestettiin äänestys yhtiön yhtiökokouksessa, jonka X hävisi. Hovioikeus katsoi, että yhtiön tarkoituksena ei ollut vähemmistöosakkeenomistajan osinko-oikeuden loukkaaminen, sillä yhtiö on lakien puitteissa aina oikeutettu tekemään liiketaloudellisesti perustellut poistot ja tapahtuneet poistot vähensivät samalla tavoin kaikkien osakkeenomistajien osinko-oikeutta. Lisäksi yhtiön noudattama lyhyt poistoaika on kirjanpitolau-

takunnan yleisohjeen mukainen ja tällä on tavoiteltu yhtiön edun, eli näin ollen koko osakaskollektiivin kannalta parasta lopputulosta.

On tietysti luonnollista, että voittoa ei voida pyrkiä tuottamaan keinolla millä hyvänsä, vaan yhtiöiden on pysyttävä Suomen oikeusjärjestyksen asettamissa raameissa (Airaksinen ym. 2007a, 21). Samalla on muistettava, että voiton tuottaminen tarkoittaa voiton tuottamista nimenomaan koko osakkeenomistajakollektiiville. Toimiminen pelkästään tietyn osakkeenomistajan tai osakkeenomistajien ryhmittymän etujen mukaisesti on osakeyhtiölain 1:7 §:n ja 1:8 §:n nojalla kiellettyä (Mähönen ym. 2006, 121). Osakkeenomistajien intressin (shareholder value) toteutuessa toteutuu samalla myös osakeyhtiön yhteiskunnallinen tehtävä taloudellista hyvinvointia tuottavana kansantaloudellisenä yhteistoiminnan välineenä (Vahtera 2011, 148).

3.5 Enemmistöperiaate

Etenkin suuremmissa osakeyhtiöissä syntyy helposti tilanteita, joissa osakkaat eivät ole yksimielisiä. Avuksi tällaisiin tilanteisiin on kehittynyt osakeyhtiölaista ilmenevä enemmistöperiaate. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, 46.) OYL 1:6 § säättää, että osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaansa yhtiökokouksessa, jossa päätökset tehdään annettujen äänten enemmistöllä, mikäli muualla osakeyhtiölaissa tai yhtiöjärjestyksessä ei säädetä toisin. Yksityiskohtaiset säännökset päätöksenteosta sisältyvät kuitenkin osakeyhtiölain viidenteen, yhtiökokousta käsittelevään lukuun. Näin ollen OYL 1:6 § ei juuri omaa itsenäistä normatiivista merkitystä, vaan sen tarkoitusperät ovat lähinnä informatiivisia. (HE 109/2005 vp, 39; Mähönen ym. 2006, 97.) Enemmistöperiaatteen heikompa asemaa muihin osakeyhtiölaissa mainittuihin periaatteisiin verrattuna ilmentää se, että enemmistöperiaatteeseen vedoten ei voida tehdä laillisesti päätöksiä, jos näillä syrjäytetään tai tehdään poikkeus muihin OYL:n mukaisiin periaatteisiin (Kyläkallio ym. 2012, 55).

Yksinkertaistaen enemmistöperiaate tarkoittaa, että yhtiökokouksen päätökseksi tulee se ehdotus, jota on kannattanut yli puolet annetuista äänistä. Äänten lukumäärä lasketaan vain annetuista äänistä, jolloin osakkeenomistajan omistamien osakkeiden lukumäärälle ei anneta merkitystä. Pääsääntöisesti osakkeenomistajalla on oikeus äänestää kaikkien

edustamiensa osakkeiden tuottamalla äänimäärällä⁸, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei määrätä toisin. Osakkeenomistajalle ei ole kuitenkaan asetettu minkäänlaista osakeyhtiölakiin pohjautuvaa velvollisuutta osallistua yhtiökokouksessa käynnissä oleviin äänestyksiin. (Mähönen & Villa 2010, 202.) Osakkeenomistajille on asetettu mahdollisuus yhtiöjärjestyksen määräyksiin poiketa enemmistöperiaatteesta. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi moniääniosakkeet, niin sanotut äänileikkurit sekä kokonaan äänivallattomat osakkeet. (Vahtera 2011, 387.) Näitä ei kuitenkaan tässä käsitellä sen tarkemmin.

Enemmistöperiaatteen olemassaoloa puoltaa sen välttämättömyys ajatellen yhtiön omistajakunnan laajentumista. Mikäli päätöksenteossa vaadittaisiin yksimielisyyttä, etenkin pörssi-yhtiöissä, joissa omistajapiiri on erityisen suuri, päätösten tekeminen muodostuisi tosiasiallisesti mahdottomaksi. Periaatteeseen liittyy olennaisesti niin kutsuttu euro ja ääni -periaate, joka havainnollistaa yhtiön luonnetta pääomayhtiönä (Pönkä 2011, 99.) Koska osakkeenomistajien valtaoikeudet liittyvät kiinteästi heidän osakeomistuksensa suuruuteen, yhtiöön enemmän varallisuutta sijoittaneella osakkeenomistajalla on luonnollisesti suuremmat oikeudet (Mähönen ym. 2006, 97). Yleensä juuri niillä, joilla on enemmän varallisuutta kiinni yhtiössä, on suurin syy tehdä yhtiön kannalta suotuisia päätöksiä ja huolehtia, että yhtiön asioista huolehditaan hyvin. Tämä perustelee suuremman vaikutusvallan myöntämistä. Enemmistöperiaate lisää myös samalla yhtiön päätöksenteon tehokkuutta, koska tavallisesti yksittäinen osakkeenomistaja ei voi estää tarvittavien päätösten syntymistä. (Airaksinen ym. 1997, 46.)

Vaikka enemmistöperiaatteen mukaisesti eniten osakkeita omistavat osakkeenomistajat voivat pitkälti vaikuttaa siihen, millaista liiketoimintaa yhtiö harjoittaa ja miten se pyrkii voittoa tuottamaan, on enemmistöllä kuitenkin vain rajoitettu mahdollisuus vaikuttaa voiton jakamiseen (Airaksinen ym. 1997, 46–47). Yhtiön enemmistön kannan mukaisesti harjoitetun liiketoiminnan tuotto jaetaan kaikille yhtiön osakkeenomistajille noudattaen osakeyhtiölakia sekä yhtiöjärjестystä. Onkin hyvä muistaa, että enemmistöpäätöksenteko edellyttää suojan antamista vähemmistöosakkeenomistajille. Osakeyhtiölain ensimmäiseen lukuun kirjatut oikeusperiaatteet ja etenkin seuraavassa pääluvussa käsiteltävä 1:7 § yhdenvertaisuusperiaate tarjoavat tälle lähtökohdan. (Airaksinen ym. 2007a, 27.)

⁸ Tästä poiketen Ruotsissa osakeyhtiölaki määrää, että minkään osakkeen tuottama äänimäärä ei saa olla suurempi kuin kymmenen kertaa toisen osakkeen äänimäärä (ABL 4:5 §).

3.6 Yhdenvertaisuus

Osakeyhtiölain säätelemä yhdenvertaisuusperiaate on kaksiosainen. OYL 1:7 §:n ensimmäisen osan mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestyksestä muuta ilmene. Osakkeenomistajilla on pääsääntöisesti perusteltu oikeus luottaa siihen, että osakkeet tuottavat yhtäläiset oikeudet, jollei yhtiöjärjestyksessä ole mainittu toisin. Samaten osakkeenomistajilla on oikeus luottaa yhtiöjärjestyksestä juontuvien osakeoikeuksien pysyvyyteen. (HE 109/2005 vp, 39.) Tämä niin kutsuttu osakkeiden yhtäläisyysperiaate viittaa osakkeiden yhtäläisiin hallinnoimis- ja varallisuuspitöisiin oikeuksiin. Tällöin esimerkiksi sellaiset osakkeenomistajat, jotka omistavat yhtä paljon osakkeita, ovat oikeutettuja samansuuruiseen osinkoon. Mainittua oletamasäännöstä on täydennetty varsinaisella osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta suojelevalla virkkeellä, yleissäännöksellä. (Pönkä 2011, 108; Kyläkallio ym. 2012, 56.) Tämän mukaan yhtiökokous, hallitus, toimitusjohtaja tai hallintoneuvosto ei saa tehdä päätöstä tai ryhtyä toimenpiteeseen, joka on omiaan tuottamaan osakkeenomistajalle tai muulle epäoikeutettua etua toisen osakkeenomistajan tai itse yhtiön kustannuksella (OYL 1:7 §).

Yhdenvertaisuusperiaatteen perimmäisenä tarkoituksena on yhtiön vähemmistöosakkeenomistajien suojaaminen määrävien osakkeenomistajien opportunistiselta käyttäytymiseltä. Periaate ei tee tyhjäksi enemmistöperiaatteesta juontuvaa enemmistövallan käyttämistä, mutta se estää enemmistöosakkeenomistajien suosimisen vähemmistöosakkeenomistajien kustannuksella. (HE 109/2005 vp, 39.)⁹ Yhdenvertaisuusperiaate siis normittaa yhtä päämies-agenttisuhdetta; enemmistöosakkeenomistajien ja vähemmistöosakkeenomistajien välistä intressikonfliktia (Mähönen ym. 2006, 96). Periaate omaa itsenäistä merkitystä osakeyhtiölakia tulkittaessa, sillä se voi aina tulla sovellettavaksi vaikka muutoin olisikin noudatettu OYL:n yksityiskohtaisia säännöksiä (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 36). Yhdenvertaisuusperiaate ei kuitenkaan ole absoluuttisen pakottava, sillä sitä on mahdollista rikkoa osakkeenomistajien suostumuksella (Mähönen ym. 2013, 37). Tämän ilmaisee OYL 5:29.3 §, joka määrää, että yhtiökokous ei saa tehdä yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista päätöstä ilman sen osakkeenomistajan suostumusta, jonka kustannuksella epäoikeutettua etua annetaan.

⁹ Pönkä (2012, 149) onkin todennut osuvasti, että mikäli yhdenvertaisuusperiaate otetaan riittävän vakavasti, muille vähemmistönsuojakeinoille ei ole tarvetta.

Itä-Suomen hovioikeus on 11.9.2012 antamassaan ratkaisussa S 12/607 pitänyt osakeyhtiön ylimääräisen yhtiökokouksen päätöstä mitättömänä ja jopa osakeyhtiölain vastaisena. Tapauksessa yhtiö oli ylimääräisessä yhtiökokouksessa päättänyt maksullisen osakeannin järjestämisestä, jonka tosiasiallisena tavoitteena oli ollut vähemmistöosakkeenomistaja A:n oikeuksien loukkaaminen. Osakeannin perusteiksi oli ilmoitettu yhtiön investointi- ja riskirahoitustarpeen tyydyttäminen, vaikka todellisuudessa yhtiöllä olisi ollut omaa pääomaa niin, että investointi olisi olennaisin osin voitu toteuttaa näillä varoilla. Lisäksi yhtiö oli estänyt osakkeenomistaja A:n valtuuttaman asiamiehen pääsyn yhtiökokoukseen järjestämällä turvatarkastuksen, jolloin A:n asiamies ei ole voinut osallistua kokouksessa tehtävään päätöksentekoon. Näillä perusteilla hovioikeus katsoi, että yhtiön toimitusjohtaja ja merkittävin osakkeenomistaja oli väärinkäyttänyt määräysvaltaansa pyrkien heikentämään A:n oikeuksia ja yhtiökokouksen päätös osakeannin järjestämisestä on katsottava OYL 1:7 § yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena mitättömäksi.

Yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisen kannalta olennaista on, minkälaisia seurauksia periaatteen vastaisesta päätöksestä aiheutuu tai voi aiheutua. Vahingon ei näin ollen tarvitse realisoitua, vaan yhdenvertaisuuden kannalta on riittävää, että päätös ”on omiaan” aiheuttamaan osakkeenomistajalle tai muulle perusteetonta etua. (Airaksinen ym. 2007a, 32–33.) ”On omiaan” -tulkinnan tarkoituksena on varmistaa, ettei yhdenvertaisuusperiaatteeseen vetoavalle osakkeenomistajalle aseteta liian suurta näyttötaakkaa (HE 27/1977 vp, 68.)

Sellainen päätös, joka on tehty lain muotomääräyksiä noudattaen, ja joka koskettaa muodollisesti kaikkia osakkeenomistajia, saattaa osoittautua yhdenvertaisuusperiaatteen vastaiseksi päätöksen tosiasiallisten vaikutusten takia (HE 109/2005 vp, 40).

Ratkaisussa KKO 1991:46 korkein oikeus julisti pätemättömäksi yhtiökokouksen päätöksen, jolla tuotettiin osakkeenomistajille epäoikeutettua etua osakkeenomistaja A:n kustannuksella. Tapauksessa osakkeenomistaja A omisti yli kolmanneksen yhtiön koko osakekannasta, mutta hänen palvelu- ja yhteistointiasopimuksensa oli irtisanottu. Yhtiö päätti tämän jälkeen järjestää osakeannin, jossa se korotti osakepääomaansa sallimalla osakkeenomistajien merkitä uusia osakkeita huomattavaan ylikurssiin. A:n olisi pitänyt sijoittaa yhtiöön huomattava rahamäärä, jos hän olisi halunnut säilyttää suhteellisen osuutensa ja siihen perustuvat vähemmistöoikeutensa. Tästä olisivat hyötäneet tosiasiallisesti vain yhtiön palveluksiin oikeutetut osakkeenomistajat.

Mikäli päätös kuitenkin on selkeästi kaikkien osakkeenomistajien etujen mukainen, on osakkeenomistajia eri tavalla kohtelevaa päätöstä pidettävä yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisena, jos tavoiteltavaan päämäärään ei voida päästä tasapuolisemmalla tavalla. Esimerkiksi verotukseen liittyvät eroavaisuudet osakkeenomistajien asemassa eivät anna perustetta yhdenvertaisuusperiaatteen vetoamiselle. (Airaksinen ym. 2007a, 29.) Yhdenvertaisuusperiaate nouseekin tyypillisimmin esille yhtiön varojen jakamista koskevissa tilanteissa (HE 109/2005 vp, 39).

Hyvä esimerkki osakkeenomistajien erilaisen kohtelun sallittavuudesta on ratkaisu KKO 1998:20¹⁰. Yhtiössä oli suoritettu rakennuksen julkisivu- ja ikkunakorjaukset, joiden aiheuttamat kustannukset oli jaettu osakkeenomistajille yhtiöjärjestyksen periaatteita noudattaen. Yhtiössä oli sekä uusia, että vanhoja huoneistoja. Yhtiöjärjestysmääräyksen perusteella uusista huoneistoista perittiin puolitoistakertaista vastiketta vanhoihin huoneistoihin verrattuna. Ratkaistavana oli kysymys siitä, tuottaako yhtiöjärjestyksen määräys vanhoille osakkeenomistajille epäoikeutettua etua uusien osakkeenomistajien kustannuksella. Korkein oikeus totesi, että vanhojen huoneistojen vastikkeen laskenta-perusteena oleva pinta-alan lukuarvo poikkeaa vain vähäisesti nykyisen yhtiöjärjestyksen mukaisista pinta-aloista, ja tämä ei johda kohtuuttomuuteen. Näin ollen yhtiöjärjestysmääräyksen ei katsottu tuottavan epäoikeutettua etua uusien osakkeenomistajien kustannuksella, vaikka osakkeenomistajien maksuvelvollisuus poikkesikin toisistaan.

Yhdenvertaisuusperiaate velvoittaa sanamuotonsa mukaisesti etenkin yhtiökokousta, yhtiön hallitusta, toimitusjohtajaa sekä hallintoneuvostoa. Lisäksi se koskee rajoitetusti myös yhtiön tilintarkastajaa ja muita, toimielimiin rinnastuvia henkilöitä, kuten selvitysmiestä. On huomattava, että myös passiivisuudella on mahdollista rikkoa yhdenvertaisuutta. Näin voi olla esimerkiksi hallituksen jättäessä velan perimättä vain joltain osakkeenomistajalta. (Pönkä 2011, 111.) Yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen päätös voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen niitä kohtaan, jotka ovat kärsineet asiassa vahinkoa. Vakavammissa loukkaustapauksissa yhdenvertaisuuden vastaiseen menettelyyn syyllistynyt voidaan velvoittaa lunastamaan loukatun osakkeenomistajan osakkeet tai yhtiö voidaan asettaa selvitystilaan. (Kyläkallio ym. 2012, 58.)

¹⁰ Kts. myös vastaavankaltainen ratkaisu KKO 1998:19.

3.7 Johdon tehtävä

Yhtiön johdon tehtävä on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua (OYL 1:8 §). Tämä johdon yleinen tehtävä on kaksiosainen: johdon on toimittava huolellisesti sekä toimittava yhtiön edun mukaisesti. Ensimmäistä osaa voidaan kutsua huolellisuusvelvollisuudeksi, jälkimmäistä lojaliteettivelvoitteeksi¹¹. Velvoitteita tulee noudattaa suhteessa yhtiöön ja viime kädessä kaikkiin sen osakkeenomistajiin. (HE 109/2005 vp, 40.) Yhtiön edun mukaan toimimista arvioidaan yhtiön toiminnan tarkoituksen mukaisesti, eli lähtökohtaisesti OYL 1:5 § voiton tuottamisen tarkoituksesta käsin (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 42).

Yhtiön johdolla tarkoitetaan tässä yhteydessä hallituksen jäseniä, sekä mahdollista toimitusjohtajaa ja hallintoneuvostoa. OYL 1:8 § säännös koskee johdon jäsenten toimintaa heidän toimiessaan nimenomaisesti kyseisessä ominaisuudessa. (HE 109/2005 vp, 40.) Huolellisuusvelvoitteen on nähty ulottuvan koskemaan myös selvitystilaan asetetun osakeyhtiön selvitysmiestä. Säännös ei kuitenkaan velvoita osakeyhtiölaissa sääntelemätöntä, alemmanasteista johtoa. (Pönkä 2011, 122–123.) Viimekädessä henkilön kuulumisen yhtiön johtoon ratkaistaan sen perusteella, kuka on tosiasiallisesti valittu hoitamaan kyseistä tehtävää. Tällöin varsinaista merkitystä ei anneta henkilön muodolliselle asemalle¹². (HE 109/2005 vp, 194.)

Huolellisuutta arvioidaan aina objektiivisesti. Johdon toimintaa verrataan siihen, miten huolellinen henkilö toimisi vastaavassa tilanteessa¹³. Näin toimimalla huomio ei kiinnity siihen, miten johdon jäsen hoitaa omia asioitaan tai millaisia kykyjä hänellä on. Huolellisuuden arvioinnissa otetaan huomioon liiketoiminnan luonteeseen olennaisesti kuuluva riskinotto, joka vaatii päätöksien tekemistä tietyn epävarmuuden vallitessa. Riittävänä huolellisuutena pidetään yleensä sitä, että ratkaisun tueksi on hankittu tilanteen edellyttämä asianmukainen tieto, johon päätös on perustettu. Päätökseen eivät saa vaikuttaa mitkään muut toimet tai johdon jäsenten eturistiriidat. (HE 109/2005 vp, 40–41.)

¹¹ Lojaliteettivelvollisuus kulminoituu eräaseen päämies-agenttisuhteeseen; johdon ja osakkeenomistajien väliseen intressikonfliktiin (Pönkä 2011, 127).

¹² Mikäli kaupparekisterissä on virheellinen merkintä yhtiön nimenkirjoitusoikeudellisesta henkilöstä, tulee mahdolliset seuraamukset ratkaistavaksi rikosoikeudellisen normiston mukaan yhtiöoikeudellisen normiston sijasta (Mähönen ym. 2006, 107).

¹³ Huolellisuusvelvoitetta on mahdollista rikkoa myös passiivisuudella, jolloin jokin toimi jätetään kokonaan tekemättä. (HE 109/2005 vp, 40). Tällöin on mahdollista, että tietoinen ja/tai piittaamaton passiivisuus voi perustaa johdon jäsenelle vahingonkorvausvelvollisuuden (Salonen 2000, 78.)

Johdolta vaadittava huolellisuus ja riski linkittyvät toisiinsa, sillä huolellisuusvaatimus korostuu päätökseen tai toimeen liittyvän riskin kasvaessa (Mähönen ym. 2013, 39).

Vaikka valittu menettelytapa osoittautuisi myöhemmin tappiolliseksi, ei se automaattisesti ole osoitus siitä, etteikö johto olisi toiminut huolellisuusvelvoitteensa mukaisesti. Tilannetta on arvioitava niiden olosuhteiden mukaan, jotka vallitsivat silloin, kun päätös tehtiin. (Kyläkallio ym. 2012, 60.) On myös mahdollista, että yhtiön johdolle tulee eteen tilanne, jossa mikä tahansa toimenpideratkaisu aiheuttaa yhtiölle menetyksiä. Mikäli johdon ei näissä tapauksissa ole mahdollista kokonaan kieltäytyä toimenpiteistä, on sen valittava mahdollisista vaihtoehdoista vähiten haittaa aiheuttavin. (Salonen 2000, 78.)

OYL 1:8 §:n mainitsema yhtiön edun mukaisesti toimiminen asettaa johdolle velvollisuuden toimia lojaalisti yhtiötä ja sen kaikkia osakkeenomistajia kohtaan. Lain esityöt asettavat nimenomaisen kiellon vain tietyn osakkeenomistajan etujen mukaisesti toimimiselle. Tämä pätee myös silloin, kun osakkeenomistaja on nimennyt kyseisen hallituksen jäsenen. (HE 109/2005 vp, 40.) Lojaliteettivelvoitteen mukaisesti toimiminen merkitsee käytännössä siis sitä, että johdon on laitettava yhtiön ja sen osakkeenomistajien etu oman etunsa edelle. Velvoitteen nähdään koskevan nimenomaisesti yhtiön johtoa. (Airaksinen ym. 2007a, 39.) Tästä ei kuitenkaan voi johtaa mitään johdolle asetettua yleistä velvollisuutta yhtiön sidosryhmien etujen ajamiseen (Airaksinen ym. 1997, 56–57). Osakkeenomistajia ei vastaava velvollisuus koske, vaan he voivat lähtökohtaisesti pyrkiä edistämään omia etujaan yhtiössä¹⁴ (HE 27/1977 vp, 111). Laine (2012, 100) katsoo osakkeenomistajan lojaliteettivelvollisuuden ilmenevän niin sanottuna negatiivisena lojaliteettivelvoitteena. Tämän mukaan velvoitteesta seuraa ainoastaan nimenomainen kieltä käyttää osakeoikeuksia epäoikeutetun edun hankkimiseksi.

Yhtiön johtoon kuuluvan henkilön on otettava huomioon myös se, että tilanteesta riippuen hänellä saattaa olla velvollisuuksia suhteessa yhtiöön, vaikka hän ei toimitakaan johtoon kuuluvan ominaisuudessa. Hänen on huolehdittava, ettei yhtiö kärsi vahinkoa hänen menettelynsä seurauksena tai vähintäänkin yhtiön tulee olla tietoinen, että henkilö toimii kyseisessä asiassa muussa roolissa kuin johdon jäsenenä. (Kyläkallio ym. 2012, 59.) Sanottu ilmenee hyvin korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1997:110.

¹⁴ Tätä kutsutaan vakiintuneesti osakkeenomistajan itsekkyysoikeudeksi (Pönkä 2011, 130).

Kyseisessä ratkaisussa liikepankki oli myöntänyt useita luottoja, jotka perustuivat yhtiön johdon huolimattomaan menettelyyn. Johtokunnan tekemä luottopäätös oli perustunut luotonsaajan antamiin, virheelliseksi ja puutteelliseksi osoittautuneisiin tietoihin, joiden oikeellisuutta johto ei alkanut kyseenalaistamaan. Lisäksi pankki ei ollut vaatinut lainkaan vakuuksia luotolle, tai vakuudet eivät olleet kattaneet luoton määrää. Tämä johdon jäsenten toiminta oli aiheuttanut yhtiölle luottotappiota. Korkein oikeus katsoi, että johtokunnan varsinaisilla jäsenillä oli korostunut huolellisuusvelvoite ottaen huomioon heidän asemansa päätoimisina ammattijohtajina. Johdon jäsenten katsottiin rikkoneen lojaliteettivelvollisuuttaan pankkia kohtaan ylittämällä liikepankkitoimintaan kuuluvan sallitun riskinoton rajat. KKO samaisti myös johtokunnan varajäsenen varsinaisiin jäseniin, sillä tämä kyseinen varajäsen toimi hallituksen jäsenenä eräässä riskiyhtiössä sekä sen tytäryhtiössä. Näin ollen varajäsenellä katsottiin asemansa vuoksi olevan muita paremmat tiedonsaantiedellytykset ja samalla velvollisuus valvoa, etteivät hallituksen jäsenet toimi yhtiön etujen vastaisesti.

Osakeyhtiön hallituksen jäsenten on lisäksi otettava huomioon OYL 6 luvun 4 §:n esteellisyysäännökset. Lainkohdan mukaan jäsen ei saa osallistua päätöksentekoon, mikäli tästä on hänelle odotettavissa yhtiön edun kanssa ristiriidassa olevaa olennaista etua. Sama pätee myös silloin, mikäli päätös tuottaa olennaista etua toisen osakkeenomistajan kustannuksella (Airaksinen ym. 1997, 193). Eturistiriidan ei tarvitse realisoitua, vaan jo pelkkä mahdollisuus sellaisen olemassaolosta synnyttää esteellisyystilanteen (Salonen 2000, 78.) Myös osakkeenomistajia koskevat edellä kerrotun kanssa vastaavansisältöiset säännökset, tosin sillä erotuksella, että esteellisyysäännökset jäävät soveltamatta, mikäli yhtiön kaikki osakkeenomistajat ovat esteellisiä (OYL 5:14 §). Näiden suppeiden esteellisyysnormien on tarkoituksena varmistaa se, ettei päätöksenteko yhtiössä pääse lamautumaan. Säännökset ovat erittäin tärkeitä esimerkiksi pieniyhtiöille ja sen osakkeenomistajille. (Helminen 2007, 508.)

Esteellisyystilannetta konkretisoi mainiosti 7.10.2009 annettu Kouvolan hovioikeuden tuomio S 08/1009. Osakeyhtiön hallitukseen kuului ainoastaan yksi varsinainen jäsen sekä yksi varajäsen. Yhtiön yhtiökokouksessa oli tehty päätös vastuuvapauden myöntämisestä hallituksen jäsenille. Varajäsen esitti, ettei hallituksen jäsenelle myönnettäisi vastuuvapautta, mutta varsinainen jäsen päätti toisin; hän äänesti vastuuvapauden myöntämisen puolesta. Koska hallituksen varsinainen jäsen omisti 65 prosenttia yhtiön osakekannasta, hän käytännössä päätti vastuuvapauden myöntämisestä itselleen¹⁵.

¹⁵ Kts. osakeyhtiölain mukainen enemmistöperiaate (OYL 1:6 §).

Yhtiökokouksen jälkeen hallituksen varajäsen vaati tuomioistuinta muuttamaan yhtiökokouksen päätöstä siten, ettei varsinaiselle jäsenelle myönnetä vastuuvapautta. Hän perusteli tätä sillä, että varsinainen jäsen on esteellinen osallistumaan sellaiseen yhtiökokouksen päätöksentekoon, jossa käsitellään vastuuvapauden myöntämistä hänelle itselleen. Hovioikeuden ratkaistavana oli ensin kysymys siitä, oliko hallituksen varajäsen esteellinen osallistumaan äänestykseen. Kouvolan hovioikeus päätyi negatiiviseen lopputulemaan siitä syystä, että varajäsen ei ollut osallistunut hallituksen toimintaan tai päätöksentekoon. Näin ollen jäsen ja varajäsen eivät olleet yhteisvastuussa hallituksen päätöksestä eikä varajäsen ollut täten esteellinen äänestämään varsinaisen jäsenen vastuuvapaudesta. Koska yhtiön kaikki osakkeenomistajat eivät olleet esteellisiä, päätyi hovioikeus siihen, että hallituksen varsinainen jäsen oli esteellinen päättämään omasta vastuuvapaudestaan. Näin ollen hovioikeus muutti yhtiökokouksen päätöstä kantajan kanteen mukaisesti, eli siten, ettei varsinaiselle jäsenelle myönnetä vastuuvapautta kyseiseltä tilikaudelta.

Hallituksen varajäsenen esteellisyyttä on tulkittu jo vanhemmassa oikeuskäytännössä. Näin on esimerkiksi Turun hovioikeuden ratkaisussa 1988 S 10 Tre I, joka on annettu 1.9.1989. Ratkaisussa hallituksen varajäsen rinnastettiin varsinaiseen jäseneseen, mikäli varajäsen on toiminut varsinaisen jäsenen tilalla hallituksessa. Yksi yhtiön yhtiökokouksessa käsiteltävä asia oli tili- ja vastuuvapauden myöntäminen hallitukselle, jonka äänestykseen hallituksen jäsenet ovat esteellisiä osallistumaan. Sanotun ei kuitenkaan katsottu koskevan hallituksen varajäsentä, koska hän ei ole ollut mukana hallituksen toiminnassa. Näin ollen tämä osakkeenomistaja, joka samalla toimi hallituksen varajäsenenä, ei ollut esteellinen osallistumaan vastuuvapauden myöntämistä koskevaan päätöksentekoon.

3.8 Tahdonvaltaisuus

Kahdeksantena oikeusperiaatteena osakeyhtiölaki tunnistaa tahdonvaltaisuuden. Osakkeenomistajille on OYL 1:9 §:n mukaan suotu mahdollisuus määrätä yhtiön toiminnasta yhtiöjärjestyksessä. Tällainen määräys ei kuitenkaan voi olla osakeyhtiölain, muun lain pakottavan säännöksen taikka hyvän tavan vastainen¹⁶. Lain säännösten pakottavuus ilmenee joko säännöksen sanamuodosta tai vaihtoehtoisesti se joudutaan selvittämään säännöksen tarkoitukseen suuntautuvalla tulkinnalla. Pääasiassa lain pakottavat sään-

¹⁶ Hyvän tavan vastaisena voidaan pitää esimerkiksi niin sekavaa yhtiöjärjестystä, että sen määräyksiä ei voi ymmärtää (Airaksinen ym. 2007a, 42).

nökset liittyvät velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien suojaan. (HE 109/2005 vp, 41.)

Tahdonvaltaisuuden sallimisella on tavoiteltu osakeyhtiölain esitöissään¹⁷ esiin tuotua tarkoitusta, lain joustavuuden lisäämistä. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska osakeyhtiöt ovat hyvin erilaisia niin kokonsa kuin tarkoituksensa suhteen. Näin ollen lainsäätäjän on käytännössä mahdotonta tuntea koko yhtiökenttää. (Airaksinen ym. 1997, 36–37.) Paras asiantuntemus yhtiöstä ja sen toiminnasta on yhtiöllä itsellään, joten on luonnollista, että yhtiötä koskevien pelisääntöjen valitseminen on osin jätetty osakkeenomistajien harteille (Villa 2013, 213). Tahdonvaltaisuutta on jo aiemmin hieman sivuttu sopimusverkkoteorian esittelyn yhteydessä, joten tähän palaamista ei ole tässä yhteydessä nähty tarkoituksenmukaiseksi.

Kysymys tahdonvaltaisuuden rajoista korostaa jälkikäteistä oikeussuojajärjestelmää (Mähönen ym. 2006, 47). Varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929, myöhemmin oikeustoimilaki) 36 §:n mukaan erittäin poikkeuksellista yhtiöjärjestysmääräystä voi olla mahdollista sovitella. Kohtuuton määräys voidaan jättää myös kokonaan huomioimatta. Mainitun lainkohdan soveltamistilanteet nähdään kuitenkin hyvin poikkeuksellisina (HE 109/2005 vp, 41). Sovittelutilanteet saattavat monissa tapauksessa osoittautua myös hankaliksi, sillä tavallisesti sovittelu ei vaikuta vain sovittelua vaativan osakkeenomistajan asemaan, vaan myös yhtiön ja muiden osakkeenomistajien oikeusasemaan (Airaksinen ym. 2007a, 42).

Ratkaisussa KKO 1990:171 korkein oikeus näki tarpeelliseksi sovitella yhtiöjärjestyksen määräystä oikeustoimilain 36 §:n nojalla. Vesivoimaosakeyhtiön yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeenomistajilla oli oikeus ostaa sähkövoimaa käypää markkinahintaa edullisemmin. Yhtiöön oli myöhemmin rakennettu uusia voimalaitoksia, joiden rahoittamiseen kaikki osakkeenomistajat yhtä lukuun ottamatta olivat osallistuneet muun muassa ostamalla osakassähköä käypää hintaa korkeammalla hinnalla. Koska näiden muuttuneiden olosuhteiden vuoksi yhtiöjärjestysmääräys oli käynyt kohtuuttomaksi rakentamisen kustannuksiin osallistuneihin osakkeenomistajiin nähden, sitä katsottiin voitavan sovitella oikeustoimilain 36 §:ään vedoten.

¹⁷ HE 109/2005 vp, 17.

4 Osakkeenomistajan oikeudet

Osakeyhtiölain tahdonvaltaisuudesta johtuen OYL ei kykene tarkasti yksilöimään kaikkia osakkeen tuottamia oikeuksia tai velvollisuuksia. Pääpiirteittäin nämä ovat kuitenkin johdettavissa kyseisestä laista. (Villa 2013, 236.) Vaikka osakeyhtiölaki tarjoaa osakkeenomistajille useita vaikuttamisen keinoja, ei osakkeenomistajalle ole asetettu minäänlaista velvollisuutta käyttää näitä osakkeisiin liittyviä oikeuksiaan (Villa ym. 2007, 67). Näin ollen osakkeenomistajan ei tarvitse osallistua esimerkiksi yhtiökokoukseen, mikäli hän ei koe sitä tarpeelliseksi. Osakkeen tuottamat oikeudet, osakeoikeudet, tavaan jakaa hallinnoimis- ja varallisuuspitöisiin oikeuksiin. Tämä rajanveto ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, joten yksittäistä oikeutta ei voida orjallisesti asettaa vain jompaankumpaan kategoriaan. (Pönkä 2011, 32.)

Koska osake on yhtiöön nähden jakamaton, ei osakkeenomistajalle kuuluvia oikeuksia voida yhtiöoikeudellisesti pätevällä tavalla erottaa itse osakkeesta. Osaketta ei ole myöskään mahdollista pilkkoa tai jakaa pienempiin osiin. (Villa 2013, 234.) Tätä kutsutaan nimellä osakkeen jakamattomuudenperiaate. Vaikka periaatetta ei ole kirjattu osakeyhtiölakiin, on sen olemassaolo kiistatonta niin oikeuskäytännön¹⁸ kuin oikeuskirjallisuudenkin valossa. (Pönkä 2013 327.) Sanotusta huolimatta osake voi olla kahden tai useamman henkilön yhteisomistuksessa. Esimerkiksi perintöoikeudelliset saannot synnyttävät usein tilanteita, joissa osakkeella on monta omistajaa. Tällaisissa tilanteissa yhteisomistussuhteisiin tavallisesti sovelletaan eräistä yhteisomistussuhteista annettua lakia (180/1958) (Koski ym. 1998, 210.) Kyseisen lain 2 § katsoo kaikkien yhteisomistajien omistavan osakkeesta yhtä suuren osan, mikäli muuta ei ilmene. Yhteisomistustilanteissa osakkeenomistajien on esiinnyttävä yhtenäisesti ja yksimielisesti suhteessa yhtiöön (Pönkä 2013, 336). Tässä on huomioitava myös OYL 3:2.2 §, jonka mukaan yhteisomistajat voivat käyttää oikeuksiaan vain yhteisen omistajan kautta. Osakkeen jakamattomuusperiaatteen estämättä osakkeenomistajilla on kuitenkin mahdollisuus erinäisin sopimuksin, kuten osakassopimuksin, luovuttaa osakkeen tuottamia oikeuksia toiselle. Näin voi esimerkiksi olla osakkeen lahjoittajan liittäessä lahjoitukseensa ehdon,

¹⁸ Käytännössä osakkeen jakamattomuusoppiin on otettu kantaa muiden pohjoismaiden oikeuskäytännössä Suomea ahkerammin, sillä erottamiskielto ei ole ollut esillä ainakaan uudemmassa suomalaisessa oikeuskäytännössä (Pönkä 2013, 331).

jonka mukaan hän pidättää oikeuden osakkeen osinkotuottoihin edelleen itsellään varsinaisen omistusoikeuden siirtyessä lahjoituksensaajalle. (Villa 2013, 234–235.)

Osakeyhtiön osakkuus, eli toisin sanoen osakkeenomistajan oikeuksien lakkaaminen on yhtiön olemassaolon aikana pääsääntöisesti riippuvainen osakkaan omasta tahdosta. Mikäli osakkeenomistaja ei halua luopua osakkuudestaan, ei kukaan voi häntä yleensä siihen pakottaakaan. Yleisesti ottaen osakkeiden myyminen tai niiden luovuttaminen on tavanomainen keino osakkeenomistajan halutessa lopettaa osakkuutensa. Osakkuus päättyy myös silloin, mikäli osakkeenomistaja kuolee¹⁹. (Kyläkallio ym. 2015a, 226–227.)

4.1 Hallinnoimisoikeudet

Hallinnoimisoikeuksien katsotaan vakiintuneesti liittyvän osakkeen tuottamiin kontrollioikeuksiin, eli osakkeenomistajan päätösvalan käyttämiseen ja sen edellytyksiin. Tärkeimpänä hallinnointioikeutena voidaan nähdä osakkeenomistajan oikeus äänivallan käyttämiseen yhtiökokouksessa. (Mähönen ym. 2013, 159.) Pääsääntöisesti hallinnoimisoikeudet oikeudet ovat pakottavia, joten niistä ei voida poiketa osakkeenomistajan vahingoksi edes yhtiöjärjestysmääräyksellä. Seuraavissa alaluvuissa mainitut oikeudet kuuluvat yhtiön jokaiselle osakkeenomistajalle, joten merkitystä ei anneta osakkeenomistajan omistusosuuden suuruudelle. Kuitenkin erityisten vähemmistöoikeuksien käyttö edellyttää tietyn määräosan omistamista. (Pönkä 2011, 33–34.) Osakkeenomistajan hallinnoimisoikeudet ovat samansisältöisiä kaikissa osakeyhtiöissä, mikäli luetaan pois muutamat vain pörssiyhtiöitä koskevat poikkeukset. Osakkeenomistaja ei voi pidättää osakkeiden hallinnoimisoikeuksia itsellään osakkeet myydessään tai luovuttaessaan. Oikeudet eivät myöskään voi olla itsenäisen luovutuksen kohteena. (Kyläkallio ym. 2012, 179.)

¹⁹ Toisaalta osakkeenomistajan oikeusasema siirtyy tällöin yleensä poikkeuksetta vainajan oikeudenomistajille (Kyläkallio ym. 2015a, 227).

4.1.1 Osake- ja osakasluetteloon liittyvät oikeudet

OYL 3:15 §:n mukaisesti yhtiön hallituksen on pidettävä osake-²⁰ ja osakasluettelo²¹ kaikista sen osakkeenomistajista. Velvollisuus ei tosin koske sellaisia yhtiöitä, joiden osakkeet ovat liitetty arvo-osuusjärjestelmään²². Luettelot ovat ikään kuin käänteisiä toisilleen, sillä osakasluettelo laaditaan osakeluettelon tietojen pohjalta (Villa 2013, 248). Käytännössä osakasluettelo on osakeluetteloä käyttökelpoisempi väline, mikäli halutaan saada tarkkaa tietoa yhtiön omistajuudesta (Airaksinen ym. 2007a, 159). Sekä osake- että osakasluettelot ovat julkisia, joten osakkeenomistajalla on oikeus päästä näkemään kummankin luettelon sisältö. Säädöspohjan tähän tarjoaa osakeyhtiölain 3:17.1 §, jonka mukaan kyseiset luettelot on pidettävä jokaisen nähtävänä yhtiön pääkonttorissa. Tällä omistuksen julkisuudella pyritään palvelemaan erityisesti yritystoiminnan lailisuusvalvontaa, sillä eritoten suurilla osakeyhtiöillä voi olla huomattava yhteiskunnallinen merkitys sekä laaja omistajarakenne. Mikäli julkisuutta rajoitetaan, tulisi tämä tehdä vain osittain²³. (TaVM 7/2006 vp, 6.)

Jokaisella on myös oikeus saada jäljennös osake- tai osakasluettelosta taikka näiden osasta, kunhan korvaa yhtiölle jäljennöksestä aiheutuneet kulut (OYL 3:17.2 §). Oikeutta päästä tutustumaan asiakirjoihin on mahdollista käyttää niin usein, kuin tarve sitä vaatii. Osakkeenomistajan ei tarvitse esittää mitään erityistä syytä tai perustetta asiakirjat nähdäkseen. Yhtiö ei saa rajoittaa omilla toimillaan osakkeenomistajalle kuuluvaa tutustumisoikeutta. (Kyläkallio ym. 2012, 305.)

Itä-Suomen hovioikeuden 22.12.2015 antamassa tuomiossa S 15/117 on ollut kyse juuri osakkeenomistajan oikeudesta saada osake- ja osakasluettelo nähtäväkseen. Tapauksessa osakeyhtiö oli evännyt osakkeenomistajalta oikeuden tutustua kyseisiin asiakirjoihin. Yhtiö oli perustellut toimintaansa sillä, että se oli jo kertaalleen luovuttanut osakekirjat kyseiselle osakkeenomistajalle ja osakerekisterissä ei ollut tämän jälkeen tapahtunut muutoksia.

²⁰ Osakeluettelossa yksilöidään yhtiön osakkeet, niiden lajit ja antopäivämäärät sekä omistajat. Luettelon tulee sisältää myös mahdolliset erot erilaisten osakkeiden tuottamissa oikeuksissa ja velvollisuuksissa. (HE 109/2005 vp, 58.)

²¹ Osakasluettelosta käyvät ilmi yhtiön osakkeenomistajat aakkosjärjestyksessä, sekä heidän omistamiensa osakkeiden lukumäärä osakelajeittain (OYL 3:15.2 §).

²² Tällaisista yhtiöissä ei pidetä lainkaan osakeluetteloä, vaan ainoastaan sähköisessä tietojärjestelmässä olevaa osakasluetteloä (OYL 4:3 §).

²³ Käytännössä esimerkiksi ulkomaalaisten yhteisöjen tai säätiöiden kohdalla voi esiintyä tilanteita, joissa omistajatiedot eivät ole kaikilta osin julkisia. Tämä johtuu yleensä näiden tahojen mahdollisuudesta osakkeen hallintarekisteröintiin. (TaVM 7/2006 vp, 6.) Hallintarekisteröinnistä säädetään tarkemmin arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain (749/2012) kahdeksannessa luvussa. Tämän vuoksi tähän ei nyt tässä yhteydessä ole syytä perehtyä tarkemmin.

Lisäksi yhtiöllä ei ole pääkonttoria missä asiakirjat voitaisiin pitää jatkuvasti esillä. Hovioikeus kuitenkin katsoi ratkaisussaan, ettei yhtiöllä ole oikeutta estää osakkeenomistajaa tutustumasta osake- ja osakasluetteloihin, ja velvoitti yhtiön luovuttamaan OYL 3:17.2 §:n nojalla osakkeenomistajalle toistamiseen samat asiakirjat. Osakkeenomistaja korvattavaksi jäävät ainoastaan yhtiölle tästä aiheutuvat kulut.

Osakkeen hankkineen on viipymättä ilmoitettava saantonsa yhtiölle, jotta se voidaan merkitä osake- ja osakasluetteloon. Uuden osakkeenomistajan on esitettävä saannosta ja tähän liittyvästä varainsiirtoveron maksusta luotettava selvitys. (OYL 3:16.1 §.) Tästä voidaan johtaa osakkeenomistajalla olevan oikeus vaatia saantonsa merkitsemistä osake- ja osakasluetteloihin, kunhan hän vain on täyttänyt laissa edellytetyt toimenpiteet (Pönkä 2011, 33). Yhtiön hallitus ei voi kieltäytyä luettelomerkinnän tekemisestä ilman perustetta. Mikäli hallitus kuitenkin evää merkintäpyynnön, osakkeenomistaja voi vaatia yhtiötä täyttämään velvollisuutensa tuomioistuinteitse. (Villa 2013, 249.)

Kouvolan hovioikeus on 4.12.2013 antamallaan tuomiolla S 13/333 katsonut, että osakeyhtiöllä ei ollut velvollisuutta merkitä osakkeenomistajan saantoa osake- ja osakasrekisteriin, koska uusi osakkeenomistaja ei ollut maksanut varainsiirtoveron viivästysmaksua. Osakkeenomistaja oli ilmoittanut saannostaan hallitukselle, sekä esittänyt selvityksen varainsiirtoveron maksusta. Varainsiirtovero oli kuitenkin maksettu yli vuosi osakkeiden kaupanteon jälkeen, jolloin oikeus katsoi, että vaatimus varainsiirtoveron maksamisesta koski tässä tapauksessa myös verolle asetettavaa viivästysmaksua. Näiden seikkojen vuoksi osakkeenomistajalla katsottiin olleen oikeus osallistua yhtiökokoukseen, mutta hänellä ei ollut oikeutta käyttää osakkeenomistajalle kuuluvia oikeuksia ennen kuin hänet oli merkitty osakeluetteloon.

Kyseisillä luettelomerkinnöillä on tärkeät roolit osakkeenomistajan oikeuksien kannalta, sillä käytännössä vain näiden kautta osakkeenomistaja saa osakkeenomistajan statuksen (Villa 2013, 248). Osakkeenomistajalla ei nimittäin ole ennen osakeluettelomerkintää tai saannon ilmoittamista oikeutta käyttää hänelle osakkeenomistajana kuuluvia oikeuksia, kuten läsnäolo- tai äänioikeutta yhtiökokouksessa. Sanottu ei kuitenkaan koske jäljempänä käsiteltäviä varallisuuspitoisia oikeuksia. (OYL 3:2.1 §).

Osake- ja osakasluettelon lisäksi osakkeenomistajalla on oikeus pyytää OYL 3:9 §:n mukaista osakekirjaa²⁴. Osakekirja voidaan antaa vain osakeluetteloon merkitylle osakkeenomistajalle vasta sen jälkeen, kun yhtiö ja osake on rekisteröity. Osakeyhtiöllä ei

²⁴ Osakekirja on todistus osakkeenomistajan osakeoikeudesta. Samalla se todistaa, että osakekirjassa mainitut osakkeet ovat täysin maksettuja yhtiölle. (af Schultén 2003, 187).

ole yleistä velvollisuutta osakekirjojen käyttämiseen, mutta hallituksen on kuitenkin annettava osakekirja yhtiön osakkeenomistajalle tämän pyynnöstä. Osakekirjan antaminen pyynnöstä yhdelle osakkeenomistajalle ei kuitenkaan tarkoita automaattista velvollisuutta osakekirjan antamiseen myös muille osakkeenomistajille, elleivät nämä itse sitä samalla nimenomaisesti pyydä. Yhtiö ei voi periä osakkeenomistajalta maksua osakirjojen antamisesta. (Airaksinen ym. 2007a, 145.) Hallituksen ei ole mahdollista kieltäytyä osakekirjan antamispyynnöstä vetoamalla siihen, ettei yhtiössä ole lainkaan osakekirjoja käytössä. Osakeyhtiön ulkopuolisilla tahoilla, kuten velkojilla, ei ole oikeutta osakirjojen pyytämiseen eivätkä nämä tahot voi pakottaa yhtiöitä antamaan osakekirjoja. (Kyläkallio ym. 2012, 266.) Selvytyden vuoksi korostettakoon vielä, että edellä selostettu koskee nimenomaisesti vain sellaisia osakeyhtiöitä, joiden osakkeita ei ole liitetty arvo-osuusjärjestelmään²⁵ (OYL 3:9.1 §).

4.1.2 Yhtiökokoukseen liittyvät oikeudet

Osakeyhtiölain viidennen luvun yhtiökokousta²⁶ koskevalla sääntelyllä on tarkoituksena selvittää luotettavalla tavalla osakkeenomistajien kanta yhtiökokousasioissa (Airaksinen ym. 2007a, 202). Osakkeenomistajan tärkeimmät yhtiökokoukseen liittyvät oikeudet ovat läsnäolo-oikeus, puheoikeus, äänioikeus, kyselyoikeus, aloiteoikeus sekä tietojensaantioikeus. Osakkeenomistajalla on lisäksi oikeus pyydettyä saada yhtiökokousasiakirjat sekä yhtiökokouksen pöytäkirja jälkikäteen, jotta hän voi seurata miten kokouksessa tehdyt päätökset vaikuttavat hänen asemaansa. (OYL 5:21 §; 5:23.4 §; Airaksinen ym. 1997, 150.)

OYL 5:1 §:n mukaisesti osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaansa yhtiökokouksessa²⁷. Osakkeen tuottamaa äänivaltaa on tavallisesti pidetty tärkeimpänä hallinnoimisoikeutena, sillä käyttämällä äänivaltaansa osakkeenomistaja voi osallistua yhtiökokouksen

²⁵ Arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta annetun lain 7:1 §:n mukaan arvo-osuusjärjestelmään katsotaan kuuluvaksi sellaisen yhtiön osakkeet, jotka ovat laskettu liikkeeseen säännellyille markkinoille julkisen kaupankäynnin kohteeksi. Arvo-osuusjärjestelmään voivat kuulua yhtäläillä niin yksityisen, kuin julkisen osakeyhtiön osakkeita (Pönkä 2011, 32). Lähtökohtana on kuitenkin, että osakkeiden kuulumisesta arvo-osuusjärjestelmään on aina määrättävä yhtiöjärjestyksessä (OYL 4:1 §).

²⁶ Yhtiökokous muodostuu niistä osakkeenomistajista, jotka ovat läsnä taikka laillisesti edustettuina kokouksessa. Poissaolevien osakkeenomistajien on tällöin tyydyttävä kokouksessa läsnä olleiden tekemiin päätöksiin. (Villa 2013, 256.)

²⁷ Käännetyksi tämän voidaan katsoa merkitsevän, ettei osakkeenomistajalla ole muuta oikeutta puuttua yhtiön asioiden hoitoon (af Schultén 2004, 6).

päätösvaltaan kuuluvien asioiden päättämiseen (Villa 2013, 237). Osakkeenomistajilla on yleinen osallistumisoikeus yhtiökokouksiin (OYL 5:6.1 §). Osallistumisoikeus koskee myös äänivallattomien osakkeiden omistajia, mikäli yhtiöjärjestys ei määrää toisin (Villa 2013, 259). Poikkeuksen tekevät kuitenkin yhtiön omat osakkeet, joilla ei osallistumisoikeutta ole. Tarkoituksena tällä on varmistaa, että yhtiön johdolla ei ole mahdollisuutta käyttää osakkeenomistajille kuuluvaa äänivaltaa. (Airaksinen ym. 1997, 147.)

Itä-Suomen hovioikeus piti 25.8.2015 antamassaan ratkaisussa S 14/1493 yhtiökokouksessa tehtyjä päätöksiä voiton käsittelyn, vastuuvapauden myöntämisen sekä osakkeiden lunastushinnan osalta pätemättöminä. Tapauksessa yhtiökokouksen puheenjohtajan katsottiin tahallaan viivästyttäneen kokouksen alkua ja yhtiökokousasioista päättämistä. Tämän menettelyn seurauksena osakkeenomistajan asiamies ei ole saanut tosiasiallista mahdollisuutta osallistua yhtiökokouksessa päätettävien asioiden käsittelyyn, vaikka tämä oli ollut yhtiökokouspaikalla kokouskutsussa ilmoitettuna ajankohtana. Näin ollen koska osakkeenomistaja ei ollut laillisesti edustettuna kokouksessa, nähtiin hänellä olleen oikeudellista tarvetta moittia yhtiökokouksen päätöksiä, sillä esitetty menettelyvirhe on voinut vaikuttaa yhtiökokouksessa tehtyjen päätösten sisältöön taikka muuhun osakkeenomistajan oikeuteen.

Osakkeenomistajan ei tarvitse olla paikalla henkilökohtaisesti, vaan hänellä on oikeus OYL 5:8 §:n mukaisesti käyttää yhtiökokouksessa asiamiestä ja avustajaa. Koska yhtiökokouksessa päätetään osakkeenomistajan kannalta tärkeistä asioista, on perusteltua, että osakkeenomistaja saa halutessaan käyttää apuna asioihin perehtyneempää avustajaa (Airaksinen ym. 1997, 149). Tätä oikeutta ei voida millään tavalla rajoittaa. Asiamiehen on kuitenkin esitettävä päivätty valtakirja taikka osoitettava muulla luotettavalla tavalla olevansa oikeutettu edustamaan päämiestään. (OYL 5:8.) Asiamiehen henkilöllisyydelle ei ole mahdollista asettaa mitään ehtoja, jotka rajoittavat osakkeenomistajan oikeutta valita edustajakseen sopivaksi katsomansa henkilö (HE 27/1977 vp, 60). Saman asiamiehen on mahdollista edustaa useaa osakkeenomistajaa samanaikaisesti (OYL 5:8.4 §). Tällöin asiamiehen ei tarvitse äänestää kaikkien päämiestensä puolesta samalla tavoin (af Schultén 2004, 19).

Itä-Suomen hovioikeus on 9.2.2017 antamassaan ratkaisussa S 16/1278 käsitellyt asiamiehen väärentämää valtakirjaa. Tapauksessa on ollut kyse tilanteesta, jossa osakkeenomistaja X:n käyttämä asiamies oli väärentänyt valtakirjaan päämiehensä allekirjoituksen ja tämän valtakirjan turvin osallistunut yhtiökokoukseen. Yhtiökokouksen puheenjohtaja oli sallinut avustajan osallistumisen, sillä koska kyseinen avustaja oli jo vuosia toiminut X:n avustajana useissa eri yhteyksissä, ei valtuutuksen olemassaoloa ollut syytä epäillä vaikka valtakirja ei ollutkaan aito. Osakeyhtiö kuitenkin nosti kanteen, jossa se vaati oikeutta

vahvistamaan, että osakkeenomistaja X ei ole ollut laillisesti edustettuna yhtiökokouksessa. Kantaja väitti osakeyhtiön olevan nyt tilanteessa, jossa X:llä on mahdollisuus riitauttaa kaikki yhtiökokouksessa tehdyt päätökset ilmoittamalla, ettei hän ole koskaan antanut valtuuttaan asiamiehelle. Koska kyseessä on ollut ainoastaan osakkaan osallistumisoikeus yhtiökokoukseen, ei osakas X voi OYL 12 luvun 1-2 §:n suomin edellytyksin nostaa moitekannetta. Tällä perusteella tuomioistuin päätyi kanteen tutkimatta jättämiseen, koska osakeyhtiöllä ei itssessään ollut asiassa oikeussuojan tarvetta.

Osakeyhtiölain viidennen luvun 16 § säättää, että yhtiökokous tulee pitää yhtiön kotipaikassa, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei määrätä toisin. Ilman tällaista määrystä kokous voidaan ainoastaan erittäin painavista syistä pitää muualla. Tällaisina erittäin painavina syinä nähdään luonnonmullistus, sotatila tai ainoan mahdollisen kokouspaikan tuhoutuminen. Näissä tilanteissa kokous tulee pyrkiä järjestämään mahdollisimman lähellä ja mahdollisimman helppojen kulkuyhteyksien päässä tarkoitetusta kokouspaikasta. Sääntelyllä pyritään turvaamaan se, että osakkeenomistajat voivat tosiasiallisesti osallistua yhtiökokoukseen. (HE 109/2005 vp, 71).

Itä-Suomen hovioikeus 20.11.2014 S 14/403

Osakeyhtiö oli perustamisensa yhteydessä merkinnyt kaupparekisteriin yhtiön kotipaikaksi erään Itä-Suomessa sijaitsevan kaupungin. Tästä poiketen yhtiö oli pitänyt ylimääräisen yhtiökokouksen pääkaupunkiseudulla. Riidatonta oli, että yhtiön hallintoa hoidetaan pääkaupunkiseudulla, jossa myös sen omaisuus sijaitsee. Lisäksi yhtiö ei ollut aiemminkaan pitänyt yhtään hallituksen kokousta tai yhtiökokousta tässä kotipaikaksi merkityssä kaupungissa. Tätä ei kuitenkaan katsottu lain tarkoittamaksi painavaksi syyksi, joten kokous olisi aivan yhtäläisesti voitu pitää sen kotipaikassa. Hovioikeus päätyi silti siihen, että kantajien mahdollisuus osallistua yhtiökokoukseen ei ollut heikentynyt, koska he asuivat itse pääkaupunkiseudulla, jossa myös yhtiön toiminta sijaitsee. Näin ollen kokouspaikkakunnan valinta ei olisi voinut vaikuttaa päätösten sisältöön, joten kokouksessa tehdyt päätökset eivät olleet pätemättömiä tai mitättömiä.

Yhtiökokouksen koollekutsuminen kuuluu hallituksen tehtäviin. Hallituksen tulee lähettää kirjallinen yhtiökokouskutsu jokaiselle osakkeenomistajalle, jonka osoite on yhtiön tiedossa (OYL 5:20.1 §). Myös sähköpostilla toimitettu kutsu täyttää vaatimuksen kutsun kirjallisesta toimittamisesta, mikäli osakkeenomistaja on ilmoittanut sähköpostiosoitteensa tätä tarkoitusta varten (HE 109/2005 vp, 73). OYL 5:19 § määrää, että yhtiökokouskutsu on toimitettava yksityisessä osakeyhtiössä aikaisintaan kaksi kuukautta ja viimeistään kaksi viikkoa ennen kokousta ja julkisissa yhtiöissä aikaisintaan kolme kuukautta ennen kokouksen ajankohtaa. Yhtiö on veloitettu pitämään yhtiökokousasiakirjat osakkeenomistajien nähtävillä yhtiön pääkonttorissa tai internet-sivuilla vä-

hintään viikkoa²⁸ ennen kokousta. Lisäksi nämä on asetettava nähtäväksi myös itse kokouksessa. Kyseiset asiakirjat on lisäksi lähetettävä viivytyksettä osakkeenomistajalle tämän niitä pyytäessä. (OYL 5:21.1 §.) Säännöksellä halutaan turvata osakkeenomistajien mahdollisuuksia vaikuttaa yhtiökokouksen päätöksiin takaamalla heille riittävä informaatio päätöksenteon pohjaksi (Norri 2006, 218).

Sanottuun on otettu kantaa Itä-Suomen hovioikeuden 11.9.2012 antamassa ratkaisussa S 12/608. Tapauksessa osakeyhtiön hallitus oli lähettänyt yhtiökokouskutsut kymmenen päivää ennen yhtiökokousta. Yhtiön osakkeenomistaja oli neljä päivää ennen kokousta pyytänyt nähtäväkseen yhtiökokousasiakirjat. Yhtiön toimitusjohtaja oli kuitenkin vasta varsinaisena yhtiökokouspäivänä vain muutamaa tuntia ennen kokouksen alkua lähettänyt pyydetyt asiakirjat osakkeenomistajalle. Hovioikeus näki yhtiön toiminnan OYL 5 luvun 21.1 §:n vastaisena menettelynä, sillä osakkeenomistajalla ei ollut tuossa ajassa mitään tosiasiallista mahdollisuutta tutustua asianmukaisesti kokouksessa käsiteltäviin ja päätettäviin asioihin. Tämä on heikentänyt osakkeenomistajan oikeuksia osakkeenomistajana sekä ollut omiaan vaikuttamaan kokouksessa tehtyjen päätösten sisältöön. Näillä perusteilla oikeus katsoi yhtiökokouksen päätökset pätemättömiksi.

Mikäli yhtiökokousta ei ole kutsuttu koolle, vaikka kutsu olisi lain mukaan tullut jo toimittaa, voi aluehallintovirasto oikeuttaa OYL 5:17.2 §:n nojalla osakkeenomistajan kutsumaan kokouksen koolle. Hakija on tällöin oikeutettu kutsumaan yhtiökokous koolle yhtiön kustannuksella. Kuitenkin ennen tällaisen päätöksen tekemistä aluehallintoviraston on pääsääntöisesti kuultava osakeyhtiötä (HE 109/2005 vp, 72).

Vaikka osakkeenomistajilla ei lähtökohtaisesti ole oikeutta kutsua yhtiökokousta koolle kuin aluehallintoviraston valtuuttamana, sallii OYL 5:4 § osakkeenomistajille oikeuden vaatia ylimääräistä yhtiökokousta. Yhtiön on pidettävä ylimääräinen yhtiökokous, mikäli osakkeenomistajat, joilla on yhteensä kymmenesosa yhtiön osakkeista, sitä vaativat kirjallisesti tietyn asian käsittelemistä varten²⁹. Oikeudella on merkitystä vähemmistöosakkeenomistajien suojan kannalta, sillä yhtiökokouksen koolle saaminen on välttämättömyyden monien asioiden edistämisen kannalta. Koska kyse on nimenomaisesta vähemmistösuojasäännöksestä, ei oikeutta voida heikentää yhtiöjärjestyksen määräyksellä. (Aira-Räsänen ym. 2007a, 222.)

²⁸ Ruotsissa mahdollistetaan puolta pidempi aika, sillä yhtiökokousasiakirjat on pidettävä osakkeenomistajien nähtävillä vähintään kaksi viikkoa ennen yhtiökokousta (ABL 7:25 §).

²⁹ Vastaava oikeus on osakeyhtiön tilintarkastajalla (OYL 5:4 §).

Yhtiökokouksessa läsnä olevilla osakkeenomistajilla tai heidän valtuuttamillaan edustajilla on oikeus varsinaiseen puhevaltaan, eli puheenvuorojen käyttämiseen, ehdotusten tekemiseen ja kysymysten esittämiseen (af Schultén 2004, 11). Osakkeenomistajan mahdollinen esteellisyys äänestyksissä ei rajoita hänen puheoikeuttaan (Airaksinen ym. 1997, 150). Näin ollen esteellinen osakkeenomistaja voi olla yhtiökokouksessa paikalla ja tehdä jopa ehdotuksia yhtiökokouksen päätökseksi, kunhan vain ei osallistu varsinaiseen äänestykseen. Osakkeenomistajien esteellisyyttä arvioitaessa on pääpaino nimenomaisesti osakkeenomistajan omassa esteellisyydessä. Esimerkiksi muutoin esteellinen osakkeenomistaja voi lain mitenkään sitä estämättä toimia toisen, esteettömän osakkeenomistajan asiamiehenä. (Helminen 2007, 508.)

OYL 5:25 § säätelee osakkeenomistajalla olevan oikeus esittää yhtiökokouksessa yhtiön hallituksen jäsenille ja toimitusjohtajalle kysymyksiä asioista, joilla voi olla vaikutusta kokouksessa käsiteltävän asian arviointiin. Velvollisuus tietojen antamiseen koskee vain nimenomaisesti sillä kerralla käsiteltävää asiaa (Kyläkallio ym. 2012, 448). Osakkeenomistajan ei tarvitse perustella kysymystään, mutta kysymyksen on liityttävä yhtiökokouksessa käsiteltävään asiaan (Mähönen ym. 2010, 200). Tietoja ei kuitenkaan saa antaa, mikäli niiden antaminen tuottaisi yhtiölle olennaista haittaa. Mikäli osakkeenomistajan esittämään kysymykseen ei voida vastata yhtiökokouksessa, on vastaus annettava kirjallisesti kahden viikon kuluessa kysymyksen esittäneelle osakkeenomistajalle sekä muille vastausta pyytäneille (OYL 5:21.2 §). Kuitenkin pyyntö vastauksen saamiseksi on tehtävä itse yhtiökokouksessa tai kohtuullisessa ajassa sen jälkeen (HE 109/2005 vp, 76). Kyselyoikeutta on mahdollista käyttää, vaikka osakkeenomistaja ei omaisikaan äänioikeutta kyseisessä asiassa (Airaksinen ym. 2007a, 289).

Osakkeenomistajalla on oikeus saada yhtiökokoukselle kuuluva asia kokouksen käsiteltäväksi, mikäli hän tätä vaatii niin hyvissä ajoin, että asia on mahdollista sisällyttää yhtiökokoukseen (OYL 5:5.1 §). Säännös on pakottava, joten oikeutta ei voida rajoittaa yhtiöjärjestyksessä taikka asettaa muita oikeuden käyttämisen edellytyksiä, kuten tietyn määrän osuuden omistusta. Osakkeenomistajan on kuitenkin muistettava, että asian tulee liittyä yhtiökokouksen toimialaan (Airaksinen ym. 2007a, 225.) Asiaa koskeva vaatimus on esitettävä kirjallisesti yhtiön hallitukselle. Mikäli asian käsittely ei ehdi tulossa olevaan yhtiökokoukseen, on asia siirrettävä seuraavaan mahdolliseen yhtiökokoukseen mikäli osakkeenomistaja ei muuta vaadi (HE 109/2005 vp, 68).

Korkeimman hallinto-oikeuden 26.8.1988 antamassa ratkaisussa T 3298 osakkeenomistajan esittämät asiat oli päätetty ottaa yhtiön käsiteltäväksi yhtiökokouksessa. Asioita ei kuitenkaan ollut ehditty käsittelemään, koska kokous oli keskeytetty aiottua aikaisemmin. Asiat oli päätetty käsitellä myöhempänä ajankohtana, mutta niiden käsitteleminen edellytti uutta yhtiökokouskutsua. Yhtiö ei kuitenkaan ollut tällaista kutsua lähettänyt, jolloin eräs osakkeenomistaja kääntyi lääninhallituksen puoleen. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että yhtiökokousta ei ollut kutsuttu koolle osakeyhtiölain tarkoittamalla tavalla, joten lääninhallituksella katsottiin olleen oikeus oikeuttaa osakkeenomistaja kutsumaan yhtiökokous koolle yhtiön kustannuksella.

Osakkeenomistajalla on osakeyhtiölain 21 luvun 1 §:n mukaisesti oikeus moittia yhtiökokouksen päätöstä, mikäli yhtiökokous ei ole noudattanut asioiden käsittelyssä osakeyhtiölain säännöksiä taikka tehty päätös on lain tai yhtiöjärjestyksen vastainen. Sanottu moiteoikeus on vain yhtiön osakkeenomistajalla. Oikeus ei ole riippuvainen osakkeenomistajan omistussuuden suuruudesta tai edes siitä, aiheuttaako tehty päätös nimenomaista vahinkoa juuri kyseiselle osakkeenomistajalle. Huomionarvoista on, että moiteoikeus ei edellytä osakkeenomistajan läsnäoloa yhtiökokouksessa. (Airaksinen ym. 2007b, 510–511.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1989:47 osakkeenomistaja oli nostanut OYL 21:1 §:n mukaisen moitekanteen yhtiökokouksessa tehdyn päätöksen johdosta, jossa oli päätetty osakkeenomistajiin kohdistuvasta lisämaksuvelvollisuudesta. Eräs osakkeenomistaja oli pitänyt maksua perusteettomana, sillä hän ei ollut käyttänyt lainkaan osakeyhtiön palveluksia. Osakkeenomistaja kuitenkin myi osakkeensa vireillä olevan moiteoikeudenkäynnin aikana, jonka vuoksi korkein oikeus katsoi, ettei osakkeenomistajalla ollut enää oikeutta ajaa moitekannetta. Tästä ratkaisusta on nähtävissä se yleinen lähtökohta, jonka mukaan osakkeiden luovuttaminen katkaisee moiteoikeuden. Uudella osakkeenomistajalla nähdään kuitenkin olevan mahdollisuus jatkaa moitekanteen ajamista, mikäli osakkeiden luovuttaja valtuuttaa hänet siihen (Airaksinen ym. 2007b, 511).

Osakkeenomistajan on nostettava moitekanne kolmen kuukauden kuluessa päätöksen tekemisestä sen uhalla, että muutoin päätöstä pidetään pätevänä (OYL 21:1.2 §). VOYL mahdollisti 9:17.2 §:ssä pidennetyin, vuoden määräajan kanteen nostamiselle mikäli

viivästykselle on ollut hyväksyttävä syy. Tästä kuitenkin luovuttiin nykyisen osakeyhtiölain säätämisen yhteydessä, sillä pidennetty moiteaika aiheutti tarpeetonta epävarmuutta yhtiökokouksen päätösten pysyvyydestä (HE 109/2005 vp, 191). Mikäli osakkeenomistajan ajama moitekanne menestyy, tuomioistuin voi sen perusteella muuttaa yhtiökokouksessa tehtyä päätöstä taikka julistaa päätöksen mitättömäksi (Reinikainen ym. 2007, 345–355).

4.1.3 Muut hallinnoimisoikeudet

Osakkeenomistajalla on myös muutamia oikeuksia yhtiön taloudellisen tilan seuraamiseen ja tarkkailuun liittyen. Osakeyhtiölain 7 luvun 7 §:n mukaan osakkeenomistajalla on oikeus vaatia erityisen tarkastuksen toimittamista. Erityinen tarkastus on osa vähemmistönsuojaa, sillä se mahdollistaa osakkeenomistajille tiedonsaannin heidän oikeusasemaansa vaikuttavista asioista, jotka eivät ole tulleet muutoin ilmi tilintarkastuksessa tai tilinpäätöskertomuksessa. Tarkastusmahdollisuus tarjoaa osakkeenomistajille mahdollisuuden valvoa, etteivät enemmistöosakkeenomistajat käytä määräysvaltaansa yhtiössä yhtiön edun vastaisesti. (Kyläkallio ym. 2012, 687.) Erityistä tarkastusta käytetäänkin usein hyväksi osakkeenomistajien vähemmistön harkitessa korvauskanteen nostamista, sillä tarkastuksen avulla voidaan selvittää, onko joku yhtiön johtoon kuuluva menetellyt vahingonkorvausvelvollisuuden aikaansaavalla tavalla (Norri 2006, 378).

Erityinen tarkastus voi kohdistua yhtiön hallintoon tai kirjanpidon päätyneeseen ajanjaksoon kokonaisuutena, taikka yksilöidymmin vain tiettyyn toimenpiteeseen. Osakkeenomistajat, joilla on yhteensä 1/10 kaikista yhtiön osakkeista tai 1/3 yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista, voivat vaatia erityisen tarkastuksen toimittamista yhtiökokouksessa. Varsinainen hakemus tulee osoittaa aluehallintovirastolle kuukauden kuluessa yhtiökokouksesta. (OYL 7:7 §.) Pääsääntöisesti yhtiön vastattavaksi tulevat kaikki erityisen tarkastuksen aiheuttamat kustannukset, kuten tarkastajan palkkio (OYL 7:10 §). Osakkeenomistaja voidaan asettaa vain poikkeuksellisesti vastuuseen kustannuksista. Käytännössä nämä ovat tilanteita, joissa osakkeenomistaja käyttää oikeuttaan väärin. (HE 109/2005 vp, 92.) Lisäksi OYL 7:9 § säätelee, että erityisen tarkastuksen tehneen tarkastajan on annettava suorittamastaan tarkastuksesta tarkastuslausunto. Tämä asiakirja on luonnollisesti osa yhtiökokousasiakirjoja, joten osakkeenomistajalla on oikeus

saada lausunto nähtäväkseen samoin edellytyksin kuin edellä on kerrottu yhtiökokousasiakirjojen yhteydessä³⁰.

Osakeyhtiölain 20 luvun 6 § suo laajalle henkilöpiirille, osakkeenomistajille muiden muassa, mahdollisuuden saattaa vireille yhtiön selvitystilaan määräämistä taikka rekisteristä poistamista koskeva asia. Osakkeenomistajalla on luonnollisesti myös mahdollisuus olla vaikuttamassa yhtiön selvitystilaan asettamista koskevan päätöksen syntymisessä osallistumalla asiaa koskevaan äänestykseen yhtiökokouksessa. Tällaisen yhtiökokouksen päätöksen syntyminen edellyttää määränemmistöä. (OYL 20:3 §.) Selvitysmenettely liittyy olennaisesti yhtiön toiminnan lopettamiseen (Airaksinen ym. 2007b, 458). Menettelyllä pyritään selvittämään yhtiön sen hetkinen varallisuusasema, muuttamaan tarpeellista omaisuutta rahaksi, maksamaan velkoja sekä suorittamaan mahdollisesti jäljelle jäävää ylijäämää osakkeenomistajalle. Selvitysmenettelyn edellytyksenä on, että yhtiön varat ylittävät sen velat. (HE 109/2005 vp, 134.) Mikäli yhtiöllä ei ole tarpeeksi varoja yhtiön selvittämiseen eikä kukaan ilmoita vastaavansa selvitysmenettelyn kustannuksista, tulee yhtiö määrätä selvitystilaan asettamisen sijasta kokonaan kaupparekisteristä poistettavaksi (Villa 2013, 388).

4.2 Varallisuus oikeudet

Osakkeisiin liittyvät varallisuus oikeudet liittyvät tavalla tai toisella yhtiön varoihin. Varallisuus oikeuksia on mahdollista pitää niin sanottuina primäärioikeuksina, joita edellä esitetyt hallinnoimisoikeudet täydentävät. Tämä näkökulma liittyy keskeisesti OYL 1:5 §:n mukaiseen osakeyhtiön voitontuottamistarkoitukseen. (Pönkä 2011, 34.) Varallisuus oikeudet eivät ole yhtä pakottavia kuin hallinnoimisoikeudet, sillä näistä poikkeaminen on mahdollista yhtiöjärjestyksen määräyksillä. Mahdollinen on esimerkiksi sellainen yhtiöjärjestyksen määräys, joka säättää toisilla osakkeilla olevan paremmat oikeudet osinkoon. (Kyläkallio ym. 2012, 179.) Vaikka osakkeenomistajan varallisuus oikeudet ovatkin vahvasti sidottuja hänen osakkeidensa tuottamiin oikeuksiin, nähdään varallisuus oikeuksien siirtäminen mahdolliseksi osakkeen jakamattomuusperiaatteen tätä estämättä (Mähönen & Villa 2012, 143). Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi perintöoikeudellisten saantojen yhteydessä. Osakkeen lahjoittaja voi vaikka liittää lahjoituk-

³⁰Kts. myös OYL 5 luvun 21 §.

seensa ehdon, jonka mukaan hän pidättää oikeuden osakkeen osinkotuottoihin edelleen itsellään vaikka varsinainen omistusoikeus siirtyykin lahjoituksensaajalle. Keskeisimpiä varallisuus oikeuksina pidetään osakkeenomistajan oikeutta osinkoon sekä merkintäetu oikeutta yhtiön uusiin osakkeisiin (Villa 2013, 233–235.)

4.2.1 Oikeus osinkoon ja muuhun varallisuuteen

Osakeyhtiölain 13:1 § sisältää ne keinot, joilla yhtiön varoja voi laillisesti jakaa osakkeenomistajille. Koska alaluvussa 3.2 käsitelty pääoman pysyvyyden periaate on yksi osakeyhtiöoikeuden kantavista periaatteista, on perusteltua, että varojenjakotilanteet on säännelty mahdollisimman kattavasti. Varojenjakosäännökset suojaavat paitsi velkojia, myös osakkeenomistajia, sillä säännökset varmistavat välttämättömän pääoman pysymisen yhtiössä (Mähönen ym. 2012, 369). Nykyinen osakeyhtiölaki toi voimaantullessaan varojenjakotilanteisiin liittyvän maksukykyisyystestin, jollaista VOYL ei vielä tunnistanut. OYL 13:2 § kieltää yhtiön varojen jakamisen sellaisissa tilanteissa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvyttömyyden tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Tämä säännös on lisäedellytys varojen jakamiselle ja se täyttyy huomioida varojenjakopäätöksiä tehdessä. Luonnollisesti osingon jakaminen edellyttää yhtiön taseessa olevan vapaata omaa pääomaa. (HE 109/2005 vp, 123.)

Tavallisesti osakeyhtiö ei voi toimintansa aikana jakaa vastikkeetta varoja muille kuin osakkeenomistajilleen (Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2015b, 331). Tilanne tietysti on toisenlainen, mikäli osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä yhtiön tarkoituksena on asetettu jokin muu kuin voiton tuottaminen. Yhtiön tilikauden päätteeksi jakamaa tilikauden ja edellisten tilikausien voittoa kutsutaan osingoksi³¹. Varojen jakamisen tulee perustua viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen, ja siinä tulee ottaa huomioon myös tilinpäätöksen laatimisen ja jakopäätöksen tekemisen välissä mahdollisesti tapahtuneet muutokset yhtiön taloudellisessa tilassa (OYL 13:3 §). Osakeyhtiölaki ei rajoita sitä, missä muodossa varoja voidaan jakaa yhtiöstä. Näin ollen jako on mahdollista toteuttaa myös muulla omaisuudella kuten rahalla, esimerkiksi arvopapereilla. Yleensä jako kuitenkin tapahtuu rahana. (Airaksinen ym. 2007b, 10–11.) Tällaista osingonjakoa, joka tapahtuu muuna omaisuutena kuin rahana, kutsutaan osingonjakoiksi in natura. Mikäli yhtiö luo-

³¹ Immonen, Ossa & Villa (2012, 11) näkevät, että osingon maksussa on kyse ikään kuin korvauksen maksamisesta yhtiön käyttöön annetusta pääomasta.

vuttaa osinkona kiinteää omaisuutta tai arvopapereita, on osakkeenomistajan huomioitava, että luovutus on tällöin varainsiirtoveron alaista. (Immonen, Ossa & Villa 2011, 182–183.)

Osingonjaosta päätetään yhtiökokouksessa, joten varojenjakopäätös on osakkeenomistajien tekemä päätös (Immonen ym. 2012, 182). Osakkeenomistajalle muodostuu oikeusperuste osinkoon silloin, kun varojen jakamisesta on tehty kyseinen päätös. Tämän jälkeen osakkeenomistajalle syntyy velkojan oikeus³² maksettavaan osinkoon. (Villa 2008, 808.) Osinkovelan vanhentumiseen sovelletaan velan vanhentumisesta annettua lakia (278/2003). Tämän lain 4 §:n mukaisesti velka vanhenee kolmen vuoden kuluttua eräpäivästä, ellei vanhentumista ole katkaistu tätä ennen. Normaalityilanteissa tätä määräaika sovelletaan myös osinkosaatavan vanhenemiseen (Mähönen ym. 2013, 266). Sanotusta huolimatta yhtiön ei ole pakko jakaa varoja, vaan osingonmaksun sijasta tai sen ohella sillä on mahdollisuus käyttää voittovarot esimerkiksi osakkeidensa arvon kasvattamiseen (Reinikainen ym. 2007, 24).

Osakeyhtiöllä on mahdollisuus OYL 13:5 §:n mukaisesti jakaa osinkona se määrä omasta vapaasta pääomasta, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen määräämät jakamatta jätettävät varat, mikäli yhtiön maksukyvyistä ei muuta johdu. Vapaata omaa pääomaa vähentää muun muassa mahdollinen edellisen tilikauden tappio (HE 109/2005 vp, 127). Osakkeenomistajien vähemmistöillä on kuitenkin oikeus vaatia vähemmistöosingon jakamista. OYL 13:7.1 § säättää, että sellaiset osakkeenomistajat, jotka omistavat vähintään yhden kymmenesosan yhtiön kaikista osakkeista, saavat vaatia vähemmistöosinkona jaettavaksi vähintään puolet tilikauden voitosta. Kyseinen lainkohta on kuitenkin tahdonvaltainen, joten siitä voidaan määrätä toisin yhtiöjärjestyksessä (Villa 2013, 322). Voitosta tulee ennen jakamista vähentää jakamatta jätettävät varat sekä tilikauden mahdollinen aikaisempi osingonjako. Vähemmistöosinko ei saa kuitenkaan ylittää kahdeksaa prosenttia yhtiön omasta pääomasta. Luonnollisesti yhtiöllä tulee olla voitonjakokelpoisia varoja eikä jako saa vaarantaa yhtiön maksukykyisyyttä. (HE 109/2005 vp, 128–129.) Osakkeenomistaja ei voi vaatia voittoa jaettavan enempää kuin mitä on mahdollista jakaa ilman velkojien suostumusta (OYL 13:7.1 §).

³² Osinko on siis oikeudelliselta luonteeltaan velvoiteoikeudellinen saaminen, jossa yhtiö on velallinen ja osakkeenomistaja velkoja (Villa 2008, 808).

Vähemmistöosingon jakamista on käsitelty 28.8.2003 annetussa Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa S 02/1352, jossa osakeyhtiön hallitus oli päättänyt kuluneen tilikauden aikana siirtää konserniavustuksena³³ varoja vastikkeetta tytäryhtiölleen. Koska vähemmistöosakkeenomistaja X ei ollut kuulunut hallitukseen, ei hän ole voinut vaikuttaa hallituksen päätöksentekoon. Osakkeenomistaja vaati vähemmistöosinkoa jaettavaksi enemmän, kuin mitä yhtiö oli tarkoittanut. Hän perusteli vaatimustaan sillä, että konsernissa vähemmistöosingon määrä on laskettava koko konsernitaseen, ei pelkän emoyhtiön taseen mukaan. Joten osingon määrää laskettaessa tuli ottaa huomioon myös tämä tytäryhtiölle annettu konserniavustus. Konserniavustus tulisi lisätä taseen osoittamaan tilikauden voittoon. Hovioikeudessa katsottiin, että konserniavustuksen myöntämiselle ei ollut liiketaloudellista perustetta, koska tytäryhtiön taloudellinen tilanne ei edellyttänyt avustuksen saamista. Oli selvää, että konserniavustus oli vähentänyt osakkeenomistajalle tulevan osingon määrää, mutta osakkeenomistaja ei ollut hyötynyt millään lailla konserniavustuksen antamisesta. Hänen ei myöskään osoitettu muutoin saaneen osingonmenetystään vastaavaa etua. Hovioikeus päätyi tuomiolauselmassaan siihen, että osingonjakokelpoisia varoja laskettaessa tulee huomioida vastikkeetta annettu konserniavustus. Näin ollen tilikauden voittoon lisättiin annettu konserniavustus ja yhtiö veloitettiin maksamaan vähemmistöosinkoa sen summan mukaisesti, kuin konserniavustusta ei olisi koskaan annettukaan.

Samanlaista kysymystä on käsitellyt myös Helsingin hovioikeus 29.11.2011 (S 10/1082). Yhtiökokous oli tehnyt päätöksen, ettei vuodelta 2007 jaeta lainkaan vähemmistöosinkoa. Päätöstään hallitus oli perustellut suurilla investoinneilla, sillä yhtiö oli muun muassa antanut konserniavustuksia tytäryhtiöilleen optimoidakseen verotusta. Yhtiön osakakannasta hieman yli 10 % omistavan vähemmistöosakkeenomistajan vaatiessa vähemmistöosinkoa jaettavaksi yhtiö oli todennut jatkettussa yhtiökokouksessaan, että vähemmistöosinkoa tuli jakaa. Osingon määrä perustui kuitenkin tilinpäätöksen osoittamaan tilikauden voittoon, vaikka vähemmistöosakkeenomistaja oli vaatinut osingon määrän laskemista lisäämällä yhtiön tulosta vähentävät konserniavustukset vähimmäisosingon perustana olevaan yhtiön tulokseen. Kantaja toi lisäksi ilmi, että konserniavustuksille ei ole löydettävissä vähemmistöosakkeenomistajien kannalta hyväksyttävää ja asianmukaista liiketaloudellista perustetta, sillä avustukset eivät ole hyödyttäneet vähemmistöosakkaita osinko-oikeuden pienentymisen kompensoivalla tavalla.

Ratkaisussaan hovioikeus myönsi, että pelkkä veroetu konserniavustuksen myöntämisen taustalla ei välttämättä ole riittävä liiketaloudellinen peruste yh-

³³ Tällä tarkoitetaan liiketoimintaa harjoittavan yhtiön toiselle yhtiölle sen liiketoiminnan harjoittamiseen myöntämää avustusta. Tällaista avustusta ei katsota pääomasijoitukseksi. (Laki konserniavustuksesta verotuksessa (825/1986) 2 §.)

tiöoikeuden ja velkojaintressin näkökulmasta, vaikka se sitä olisikin konserni-johdon näkökulmasta. Oli riidatonta, että yhtiö oli saanut verohyötyä konserniavustusten antamisella. Kuitenkin toisin kuin edellä käsitellyssä Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa, jossa sekä tytär-, että emoyhtiö ovat olleet voitollisia, nyt kyseessä olevassa tapauksessa näiden avustusten antaminen on liittynyt yhtiön liiketoimintaan sitä edistäen, sillä avustukset on käytetty tytäryhtiöiden taloudellisen aseman vahvistamiseen. Näin ollen konserniavustuksen antaminen oli ollut yhtiön edun mukaista ja toimella oli asianmukaiset, liiketaloudelliset perusteet. Viimekädessä konserniavustuksista hyötyvät kaikki osakkeenomistajat samoissa määrin, joten vähemmistölle ei katsottu tarpeelliseksi antaa erillistä kompensatiota.

Osakeyhtiön elinkaaren loppuvaiheessa, yhtiön purkamisen³⁴ yhteydessä osakkeenomistajalla on OYL 20:15.1 §:n mukainen oikeus saada osakkeilleen kuuluva osuus yhtiön netto-omaisuudesta. Kyseisten varallisuuserien jakaminen on kuitenkin mahdollista vasta yhtiön kaikkien velkojen maksamisen jälkeen, joten tässä suhteessa osakkeenomistajan oikeus jako-osuuteen on toissijainen. Kunkin osakkeenomistajan jako-osuuden suuruus määräytyy hänen omistusosuuden suhteessa. Tässä yhteydessä ei ole merkitystä osakkeista aikanaan maksetulla hankintahinnalla. (af Schultén 2004, 442.) Tavallisesti jako tapahtuu rahana, mutta lainsäädäntö ei kuitenkaan ole asettanut estettä etteikö varoja voitaisi tässä yhteydessä jakaa muilla tavoin. Näin ollen jako voi tapahtua myös muuna omaisuutena. (HE 109/2005 vp, 186.) Pääsääntöisesti yhtiö tai sen selvitystilan aikaiset selvitysmiehet huolehtivat jako-osuuksien suorittamisesta oma-aloitteisesti (Kyläkallio 1985, 599). Jaon viivästymisen estämiseksi osakkeenomistajalla on oikeus vaatia jako-osuuttaan. Vaade on nostettava viidessä vuodessa lopputilityksen esittämisestä sen uhalla, että muutoin oikeus jako-osaan katsotaan menetetyksi. (OYL 20:15.3 §.)

Osakeyhtiölaki tunnistaa lain 20 luvun otsikoinnista huolimatta useampia yhtiön toiminnan lopettamisen muotoja. Näitä ovat selvitysmenettely, purkaminen, rekisteristä poistaminen, yrityssaneeraus sekä konkurssi. Ensisijaisena menettelytapana tulee pääsääntöisesti käyttää selvitysmenettelyä³⁵ (Mähönen & Villa 2009, 301). Selvitysmenettely kuitenkin soveltuu vain sellaisiin tilanteisiin, joissa yhtiön varat ylittävät sen velat (HE 109/2005 vp, 184). Mikäli yhtiöllä ei ole tarpeeksi varoja velkojen maksuun, tulee se asettaa OYL 20:7.2 §:n mukaisesti konkurssiin. Konkurssimenettelyn varsinainen säädöspohja on löydettävissä konkurssilaista (120/2004), joten osakeyhtiölaki käytän-

³⁴ Purkaminen käsittää kaikki ne toimet, jotka tähtäävät yhtiön toiminnan, sen oikeushenkilöllisyyden sekä ylipäättään koko olemassaolon lopulliseen päättymiseen (Mähönen & Villa 2009, 301).

³⁵ Menettelyn tarkoituksena on selvittää yhtiön varallisuusasema, muuttaa tarvittava määrä omaisuutta rahaksi, maksaa näillä saaduilla varoilla yhtiön velat sekä suorittaa tästä mahdollisesti jäävä ylijäämä osakkeenomistajille (Pönkä 2011, 267).

nössä vain sivuaa konkurssin suhdetta selvitysmenettelyyn sekä käsittelee tilannetta konkurssin päättyessä (Airaksinen ym. 2007b, 439). Koska konkurssissa velallisen koko varallisuus käytetään velkojen maksuun, konkurssilain ensimmäisen luvun 1.2 §:stä seuraa, että velallisen omaisuus siirtyy kokonaisuudessaan velkojien määräysvaltaan konkurssin alkaessa. Konkurssipesän hallinnosta vastaa tuomioistuimen määräämä pesänhoitaja. Näin ollen konkurssin alkaminen vie osakkeenomistajalta oikeuden määrätä omaisuudestaan (Könkkölä & Linna 2013, 142). Osakkeenomistajan aseman kannalta huomionarvoista on, että hänen maksunsaantiasemansa on viimesijainen, sillä osakkeille ei jaeta lainkaan jako-osuutta, ennen kuin yhtiön kaikki muut velat on maksettu täysimääräisesti pois. Nämä pitävät sisällään muun muassa pääomalainat. Näin ollen velkojan asema osakeyhtiön konkurssissa on aina parempi, kuin yhdenkään osakkeenomistajan. (Mähönen ym. 2009, 310). Könkkölä ym. (2013, 342) eivät pidä osakeomistusta lainkaan konkurssisaatavana, vaan näkevät, että yhtiö voi vasta konkurssin päättymisen jälkeen jakaa mahdolliset jäljellä olevat rahavarat osakkeenomistajille yhtiöoikeudellisessa järjestyksessä. OYL 20 luvun 15.1 §:stä on pääteltävissä, että lähtökohtaisesti yhtiön kaikilla osakkeilla on yhtäläinen maksunsaantiasema. Osakeyhtiölain tahdonvaltaisuus kuitenkin mahdollistaa sen, että yhtiöjärjestyksen määräyksellä voidaan päättää kokonaan toisenlaisesta jakosuhteesta (Mähönen ym. 2009, 311).

Osakkeenomistajalle saattaa syntyä velvollisuus palauttaa hänelle jaetut varat, mikäli varoja on jaettu vastoin osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestyksestä (Immonen & Villa 2015, 176). OYL 13:4 §:n mukaisesti yhtiöstä saadut varat on palautettava, mikäli varojen saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää varojen jaon tapahtuneen lain tai yhtiöjärjestyksen vastaisesti. Säännöksessä edellytetään siis niin sanotusti perusteltua vilpittömää mieltä. Immonen ym. (2015, 177) katsovat, että palautusvelvollisuuden kannalta yhtiön maksukykyisyys taikka jaosta seuraava maksukyvyttömyys on vaikeasti määriteltävä asia, joka voi kohdata hankaliakin näyttövaikeuksia. Konkurssin yhteydessä osakeyhtiön varoja on mahdollista peräyttää takaisin konkurssipesälle siten kuin laissa takaisinsaannista konkurssipesään säädetään (758/1991). Tämä lain toisen luvun 5 §:n yleisestä takaisinsaantiperusteesta seuraa, että peräyttäminen edellyttää sitä, että yhtiö on ollut jo oikeustointa tehdessään maksukyvytön taikka tämä toimenpide, esimerkiksi osingonjako, on johtanut maksukyvyttömyyteen. Takaisinsaannin perimmäisenä tarkoituksena on velkojien suojaaminen varmistamalla se, että velkojien kannalta vahingollisin oikeus-

toimin yhtiöstä pois siirretyt varat on mahdollista saada palautetuksi takaisin konkurssiin (Immonen ym. 2015, 189).

Tätä osakkeenomistajan palautusvelvollisuutta on käsitelty Kouvolan hovioikeuden 19.12.2013 antamassa ratkaisussa S 12/926. Tässä osakeyhtiö oli asetettu konkurssiin Etelä-Karjalan käräjäoikeuden 22.7.2010 tekemällä päätöksellä. Tämän jälkeen yhtiössä oli suoritettu erityistarkastus, jossa oli selvinnyt, että tosiasiallisesti yhtiö oli tullut ylivelkaiseksi ja maksukyvyttömäksi viimeistään toukokuussa 2007 tapahtuneen liiketoimintakaupan seurauksena. Yhtiö oli kuitenkin vuonna 2008 maksanut yhtiön toimitusjohtajalle, joka on samalla enemmistöosakkeenomistaja, osinkoa edellisen vuoden tulokseen perustuen. Yhtiö vaati tuomioistuimeen toimittamalla kanteella tapahtunutta osingonjakoa peräytettäväksi, koska osingonjako oli tapahtunut yhtiön ollessa ylivelkaantunut ja maksukyvytön. Kouvolan hovioikeus, toisin kuin Etelä-Karjalan käräjäoikeus, päätyi hylkäämään yhtiön kanteen. Tätä perusteltiin ensinnäkin sillä, että vuonna 2007 tapahtuneella liiketoimintakaupalla on ollut liikeloudelliset perusteet, joten yhtiön maksukyvyttömyys ei ole ollut seurausta tästä. Toiseksi osingonjakopäätös oli tehty vuoden 2007 tilinpäätöstietojen pohjalta, jonka mukaan yhtiö oli maksukykyinen. Lisäksi tilintarkastajat olivat perehtyneet tilinpäätöksen jälkeisiin tapahtumiin, eikä näköpiirissä ollut nähtävillä mitään sellaista seikkaa, joka mahdollisesti voisi heikentää yhtiön vakavaraisuutta. Näin ollen hovioikeus katsoi, että yhtiö ei ole ollut osingonjakohetkellä maksukyvytön eikä jako ole johtanut siihen, joten osingonjaossa ei ollut rikottu osakeyhtiölain säännöksiä.

Edellä kerrottujen varojenjakotapojen; osingonjaon ja yhtiön purkautumisen yhteydessä jaettavien varojen lisäksi osakkeenomistajalla on oikeus tietyissä yhtiörakenteen muutostapauksissa saada taloudellista arvoa omaavaa vastiketta. Näitä ovat osakeyhtiölaissa säänneltävät sulautuminen³⁶ (OYL 16 luku) sekä jakautuminen³⁷ (OYL 17 luku). Molemmissa tapauksissa yhtiön osakkeenomistajat ovat oikeutettuja saamaan vastaanottavan yhtiön osakkeita, joskin tämä vastike voi olla myös rahaa, muuta omaisuutta taikka sitoumuksia (OYL 16:1 & 17:1 §). Mikäli vastikkeena annetaan jotakin muuta kuin osakkeita, osakkaiden tasapuolinen kohtelu vaatii OYL 1:7 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen huomioon ottamista (HE 109/2005 vp, 146).

³⁶ Sulautuminen on vähintään kahden osakeyhtiön välinen järjestely, jossa sulautuva yhtiö siirtää kaikki varansa ja velkansa toiselle yhtiölle, jolloin sulautuvan yhtiön olemassaolo lakkaa (Immonen ym. 2012, 218). Kutsutaan yleisesti myös nimellä fuusio (merger). Sulautumisella tavoitellaan yleensä suurempaa yrityskokoa ja tämän kautta vahvempaa kilpailuasemaa markkinoilla. (Koski & af Schultén 2000, 434–435.)

³⁷ Järjestely, jossa osakeyhtiö jaetaan osiin niin, että yhtiön varat ja velat siirtyvät joko kokonaan tai osittain yhdelle tai useammalle osakeyhtiölle, joka perustetaan jakautumisen yhteydessä (Koski ym. 2000, 536). Jakautuva yhtiö lakkaa olemasta, mikäli jakautuminen koskee jakautuvan yhtiön kaikkia varoja ja velkoja. Voidaan kuvata sulautumisen käänteisilmieksi. (Airaksinen ym. 2007b, 303).

Molemmissa yhtiörakenteen muuttamista koskevissa tapauksissa on tärkeää, että päätöksenteko perustuu oikeisiin ja riittäviin tietoihin niin yhtiön taloudellisesta asemasta kuin toimenpiteen (sulautuminen tai jakautuminen) vaikutuksista (Immonen ym. 2012, 229). Siksi OYL säättää, että toimenpiteeseen osallistuvien yhtiöiden on tehtävä sulautumis- (16:3 §) taikka jakautumissuunnitelma (17:3 §). Näillä suunnitelmilla on tärkeä informatiivinen tehtävä, sillä niiden välityksellä osakkeenomistajat ja yhtiön velkojat voivat saada tietoja, joiden avulla he pystyvät arvioimaan toimenpiteen vaikutuksia omaan asemaansa. Sekä sulautumisessa, että jakautumisessa lähtökohtana kuitenkin on, että yhtiön nykyiset osakkeenomistajat voivat jatkaa myös vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajina niin, että heidän oikeusasemansa vastaanottavassa yhtiössä on mahdollisimman samankaltainen kuin mitä se on ollut ennen sulautumista tai jakautumista (Aira-raksinen ym. 2007b, 307).

4.2.2 Osakkeiden lunastamiseen liittyvät oikeudet

Osakkeenomistajilla on muutamia osakkeiden lunastamiseen liittyviä oikeuksia, jotka ovat oikeus lunastaa toiselle siirtyviä osakkeita (OYL 3:7 §) sekä oikeus tietyin edellytyksin vaatia omien osakkeidensa lunastamista. Viimeksi mainittua säädellään useammassa kohtaa osakeyhtiölakia, kuten sulautumisen (OYL 16:13 §), jakautumisen (17:13 §) sekä vähemmistöosakkeiden lunastamista koskevassa OYL 18 luvussa.

Osakeyhtiölain tarkoittama pääsääntö on, että yhtiön osakkeita on mahdollista hankkia ja saada ilman, että kenelläkään ulkopuolisella on mahdollisuutta vaikuttaa osakkeiden saamiseen (Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2008, 404). Siksi OYL 3:6 §:n vaihdannanrajoituslausekkeet³⁸ tuovat tähän olettamassäänntöön poikkeuksen. Lunastuslausekkeen olemassaoloa kuitenkin puoltavat ensinnäkin se, että lausekkeen ansiosta osakkeenomistajille ja koko yhtiölle varataan tilaisuus tarvittaessa estää sopimattomaksi katsomiaan henkilöitä, kuten kilpailijoita, yhtiön osakkeenomistajiksi. Toiseksi yhtiön nykyisillä osakkeenomistajilla ja yhtiöllä itsellään tulee olla oikeus hyötyä siitä arvonnoususta, joka mahdollisesti sisältyy yhtiön osakkeisiin niitä myytäessä. (Koski ym. 1998, 155.)

³⁸ Toinen osakeyhtiölain sallima vaihdannanrajoituslauseke on suostumuslauseke (OYL 3:8§).

Huomionarvoista on, että lunastuslauseketta koskeva OYL 3:7 § on tahdonvaltainen, joten osakkeenomistajat voivat sopia lunastamisen käyttöedellytyksistä tarkemmin yhtiöjärjestyksessä. Osakeyhtiölain pykälä säättääkin vain lunastuslausekkeen minimisisällöstä. Kuitenkin jotta yhtiö voi vedota lunastuslausekkeeseen, tulee tästä aina olla yhtiöjärjestyksessä OYL 3:7 §:n mukainen, nimenomainen maininta. Lunastuslausekkeessa on mainittava, millä tahoilla on lunastusoikeus ja miten lunastukseen oikeutettujen tahojen keskinäinen etuoikeus määräytyy. Mikäli yhtiö antaa lunastuslausekkeen alaisista osakkeista osakekirjan, tulee tässä osakekirjassa olla selkeä maininta lunastuslausekkeesta (Airaksinen ym. 2007a, 131).

Mikäli yhtiöjärjestyksen lunastuslauseke ei pidä sisällään kaikkia lain edellyttämiä määräyksiä, taikka nämä ovat lain pakottavien määräysten vastaisia, on eritoten oikeuskäytännössä katsottu, että yhtiössä ei ole tällöin lainkaan lunastuslauseketta käytössä (HE 109/2005 vp, 55). Tätä havainnollistaa korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1992:8.

Ratkaisussa yhtiön alkuperäinen yhtiöjärjestys oli peräisin vuodelta 1895, jota oli muutettu joulukuussa 1980 osakkeiden lunastamista koskevien määräysten osalta. Tämän lunastuslausekkeen mukaisesti yhtiön hallituksen tuli ensin 14 vuorokauden ajassa päättää, käyttääkö se itse lunastusoikeuttaan. Mikäli yhtiö ei itse lunasta osakkeita, on sillä 14 päivää aikaa tiedottaa luovutuksesta yhtiön osakkeenomistajia, joilla on yhteensä 7 päivää aikaa ilmoittautua lunastajaksi. Lunastusoikeuden tultua ratkaistuksi lunastajalla katsottiin olevan 7 päivää aikaa lunastushinnan maksamiseen sen uhalla, että tämän jälkeen toisella osakkeenomistajalla oli mahdollisuus osakkeiden lunastamiseen.

Osakeyhtiölaki oli kuitenkin ehtinyt muuttumaan ja uusi osakeyhtiölaki astui voimaan 1.1.1980. Kantaja oli tuomioistuimelle toimittamassa kanteessa vedonnut siihen, että lunastuslauseketta koskeva yhtiöjärjestyksen määräys on tehoton, koska se ei lunastusaikaa koskevilta osin vastaa uuden osakeyhtiölain pakottavia määräyksiä. Tuomiolauselmassaan korkein oikeus ratkaisi ensinnäkin sen, kumpaa lakia tapaukseen tuli soveltaa. Koska yhtiöjärjestyksen määräystä oli muutettu vuoden 1980 joulukuussa, eli uuden osakeyhtiölain voimaantulon jälkeen, tuli KKO:n mukaan tapaukseen soveltaa 1.1.1980 voimaantullutta osakeyhtiölakia. Myös pääasian osalta korkein oikeus oli samoilla linjoilla kantajan kanssa, eli se katsoi, että muutettu lunastuslauseke on uuden osakeyhtiölain pakottavien säännösten vastainen. Perusteluinaan KKO esitti, että lunastushinnan suorittamiseen varattu aika saattoi tosiasiansa muodostua lain sallimaa kuukauden määräaika pidemmäksi, koska kilpailevien lunastajien keskinäisen etuoikeuden ratkaisemiselle ei ollut yhtiöjärjestyksessä asetettu mitään määräaika. Näin ollen yhtiöjärjestyksen lunastuslauseketta koskeva määräys oli tehoton.

Osakeyhtiölain lähtökohtana on, että lunastuslausekkeet koskevat kaikenlaisia saantoja ja lunastusoikeus voi olla niin osakkeenomistajalla, yhtiöllä kuin muulla henkilölläkin (HE 109/2005 vp, 54–55). Kaikessa yksinkertaisuudessaan lunastuslauseke voi olla vaikka seuraavanlainen: ”osakkeiden siirtyessä uudelle omistajalle, on lunastusoikeus osakkeenomistajalla”. Jo tämä virke pitää sisällään toisen yhtiöjärjestyksen pakollisista määräyksistä (lunastukseen oikeutettujen tahojen määrittely), joten kun yhtiöjärjestystä täydennetään lunastukseen oikeutettujen tahojen etusijan määräytymisellä, saavutetaan OYL 3:7.1 §:n vähimmäistaso. (Kyläkallio ym. 2008, 412.) Lähtökohtaisesti lunastajan on lunastettava kaikki saman saannon kohteena olevat osakkeet (Immonen ym. 2012, 55). Osakkeiden käypänä hintana pidetään OYL 3:7.2 § 3 kohdan mukaisesti maksettua lunastushintaa. Näin ollen vastikkeellisissa saannoissa tämä hinta on oikeustoimen osapuolten sopima hinta, mikäli käyvän hinnan ei näytetä poikkeavan tästä (HE 109/2005 vp, 55). Mikäli muuta selvitystä ei asiasta ole, pidetään osakkeen käypänä hintana osakkeen saannon yhteydessä sovittua hintaa. Jos osakkeista suoritettu vastike on edes osaksi jotakin muuta kuin rahaa, joudutaan vastikkeen arvo arvioimaan siltä osin. (Kyläkallio ym. 2008, 428.)

Osakkeenomistajan halutessa käyttää lunastusoikeuttaan tulee hänen olla joko merkittynä osakeluetteloon lunastusvaatimuksensa esittämishetkellä, taikka viimeistään vaatimuksen esittämishetkellä ilmoittanut saantonsa yhtiölle samalla esittäen tästä luotettavan selvityksen. Mikäli ne osakkeet, joihin lunastusvaatimus kohdistetaan, ovat useamman henkilön yhteisesti omistamia, voi osakkeet lunastaa joko yhteisesti taikka niin, että muut antavat suostumuksensa siihen, että vain osa lunastaa osakkeet. Osakkeenomistajia koskee sama kuin myös muita tahoja, eli lunastukseen oikeutettu osakkeenomistaja voi lunastaa osakkeita vain itselleen. (Kyläkallio ym. 2008, 413–415).

Osakeyhtiölain 18 luvusta löytyy säädöspohja toiselle osakkeiden lunastamiseen liittyvälle oikeudelle, vähemmistöosakkeiden lunastamiselle. Säännös on ensisijaisesti osa osakeyhtiölain tarjoamaa vähemmistöosakkeenomistajien suojaa. Usein lunastustilanteen käsillä ollessa on vähemmistöosakkeenomistajien edun mukaista päästä osakeomistuksestaan eroon asianmukaiseen hintaan, sillä alle kymmenen prosenttia yhtiön osakekannasta omistavien osakkeenomistajien suoja lepää käytännössä vain yhdenvertaisuusperiaatteen varassa. Lisäksi he ovat alttiimpia enemmistövallan väärinkäytöksille. Enemmistöosakkaiden kannalta OYL 18:1 §:n lunastuslauseke tarjoaa mahdollisuuden

hankkia yhtiön osakekanta kokonaisuudessaan ja täten eliminoida päätöksentekoa mahdollisesti vastustava vähemmistö. (Pönkä 2011, 121; Koski ym. 2000, 518.) On kuitenkin huomioitava, että lunastusvelvollisuuden aktualisoituminen ei edellytä sitä, että vähemmistöosakkeenomistajien oikeuksia olisi tosiasianssa loukattu tai olisi olemassa edes konkreettista vaaraa niiden loukkaamisesta. (Pönkä 2012, 143.) Lunastusoikeus ja -velvollisuus ovat pakottavaa oikeutta, joten yhtiöjärjestyksessä ei voida lieventää taikka kiristää osakeyhtiölain säännöksiä (Airaksinen ym. 2007b, 380).

OYL 18 luvun 1.1 § määrää, että se, jolla on enemmän kuin yhdeksän kymmenesosaa yhtiön kaikista osakkeista ja äänistä, on oikeutettu käyvistä hinnasta lunastamaan muiden osakkeenomistajien osakkeet. Käänteisesti tämä siis tarkoittaa, että sellaisella vähemmistöosakkeenomistajalla, jonka osakkeet voidaan lunastaa, on oikeus vaatia lunastamista toteutettavaksi (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 562). Lunastava osakkeenomistaja voi olla niin luonnollinen henkilö, kuin oikeushenkilö. Sama koskee myös ulkomaalaisia tai ulkomaisia oikeushenkilöitä. (Kyläkallio ym. 2008, 262). Lisäksi huomionarvoista on, että lunastajan ei tarvitse välttämättä olla nimenomaan kohdeyhtiön osakkeenomistaja (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 562).

OYL määrittää osakkeiden lunastushinnan olevan käypä hinta (18:7.1 §). Laki ei kuitenkaan ota kantaa hinnanmäärityksen ajankohtaan. Tämän suhteen oikeuskirjallisuus on nähnyt, että osakkeiden hinta tulee määrittää lunastusvaatimuksen esittämistä edeltävän käyvän hinnan perusteella. (HE 109/2005 vp, 173). Af Schultén (2004, 563) katsoo, että on lunastusvaatimuksen tekijän asiana esittää hintavaade. Mikäli lunastaja ja asianomaiset osakkeenomistajat eivät pääse sopuun hinnasta, tulee kiista jättää välmiesten ratkaistavaksi. Useimmiten vähemmistöosakkaiden lunastusriidat koskevatkin nimenomaan lunastushinnan suuruutta (Pönkä 2011, 122). Nämä lunastusriidat käsitellään OYL 18:3–10 § säädetyllä tavalla välimiesmenettelyssä, jossa menettelyn kulkuun sovelletaan välimiesmenettelystä annettua lakia (967/1992) ellei osakeyhtiölaista muuta juonnu. Mikäli asianomainen on tyytymätön välimiesmenettelyssä annettavaan välitystuomioon, voi hän hakea siihen muutosta valittamalla Helsingin käräjäoikeuteen (OYL 18:10 §).

4.2.3 Muut varallisuus oikeudet

Yhtiön osakkeenomistajille on tarjottu osakeannissa³⁹ etuoikeus annettaviin osakkeisiin samassa suhteessa, kuin heillä on jo ennestään yhtiön osakkeita (OYL 9:3 §). Tämä kyseinen lainkohta soveltuu sekä silloin, kun yhtiö laskee liikkeelle kokonaan uusia osakkeita, että silloin, kun yhtiö luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeita (HE 109/2005 vp, 101). Laine (2010, 107) näkee, että eritoten osakkeenomistajien ja velkojien oikeus-suojan kannalta on sinänsä merkityksentöntä, toteutetaanko osakeanti kokonaan uusilla osakkeilla vai jo yhtiön hallussa olevilla, nykyisillä osakkeilla. Käytännössä merkityksellisin seikka on osakeomistukseen liittyvät verokysymykset, sillä uudet osakkeet eivät ole varainsiirtoveroa ajatellen tasavertaisessa asemassa omien osakkeiden antamisen kanssa. Merkityksellisempi seikka on etuoikeuden perimmäinen tarkoitus; tarjota osakkeenomistajille mahdollisuus heidän suhteellisen omistusasemansa säilyttämiseen yhtiössä (HE 109/2005 vp, 101).

Osakeyhtiölaki tukeutuu sääntelyssään vain ensisijaista etuoikeutta koskeviin määräyksiin jättäen kysymyksen toissijaisesta etuoikeudesta avoimeksi. Osakeantipäätöksessä ei ole pakko määrätä mitään toissijaisesta etuoikeudesta, joka käytännössä tarkoittaa siis sitä, että merkitsemättä jääneitä osakkeita ei toissijaisesti tarjota kenellekään. (HE 109/2005 vp, 101). Käänteisesti ajatellen laki ei tule esteeksi silloin, mikäli yhtiö haluaa osakeantipäätöksessään määrätä tarkemmin toissijaisesta etuoikeudesta. Mahdollista voi olla esimerkiksi sellainen määräys, jossa merkitsemättä jääneet osakkeet tarjotaan toissijaisesti muiden osakkeenomistajien taikka kokonaan muun henkilön merkittäväksi. Yhtiö voi myös määrätä, että hallitukselle on valta päättää, kenelle merkitsemättä jääneitä osakkeita tarjotaan. (Airaksinen ym. 2007a, 488). Yhtiöjärjestyksen määräyksellä yksityisten osakeyhtiöiden on mahdollista poiketa OYL 9 luvun 1–2 §:stä. Tällä pyritään huomioimaan eritoten yhtiöiden omistus- ja pääomarakenteiden erilaisuus, joten poikkeamismahdollisuuden keskeisenä tavoitteena onkin tahdonvaltaisuuden lisääminen. (HE 109/2005 vp, 102.) Koska tällaiselle yhtiöjärjestyksen määräykselle ei ole asetettu mitään rajoitteita, voi määräys olla kytketty esimerkiksi osakkeenomistajaan henkilöön. Kielletyksi ei ole nähty edes sitä, että etuoikeusmääräys annetaan jollekin ennalta nimetylle henkilölle, joka ei ole entuudestaan yhtiön osakkeenomistaja. (Kyläkallio ym.

³⁹ Osakeannilla tarkoitetaan nimenomaisesti osakkeiden antamista, sillä sen avulla yhtiö pyrkii lisäämään osakkeenomistajiensa omistuksessa olevia osakkeita tai vaihtoehtoisesti pyrkii haalimaan yhtiölle kokonaan uusia osakkeenomistajia (HE 109/2005 vp, 98; Kyläkallio ym. 2008, 810).

2008, 817.) Tämänkaltaisia määräyksiä esiintyy kohtuullisen usein osakassopimuksissa. Määräykset on mahdollista ottaa yhtiön yhtiöjärjestykseen, jolloin ne tulevat yhtiöoikeudellisesti sitoviksi. (Airaksinen ym. 2007a, 488–489.) Edellä kerrottu ei sovellu julkisiin osakeyhtiöihin, sillä näiden yhtiöiden mahdollisuus etuoikeuden määrittämiseen on huomattavan rajoitettu⁴⁰ (HE 109/2005 vp, 102).

Mikäli osakeyhtiössä on erilaisia osakkeita, tulee etuoikeus toteuttaa OYL 9:3.2 §:n mukaisesti tarjoamalla kaikkien osakelajien osakkeita kunkin osakelajin osakkeenomistajille samassa suhteessa kuin heillä on jo ennestään senlaisia osakkeita. Lainkohta juontaa juurensa varsin pitkän ajan päähän, sillä jo vuonna 1976 annettu Euroopan unionin pääomadirektiivin (77/91/ETY) 29 artikla sisältää vastaavanlaisen määräyksen. Osakkeiden lajikohtaista määrää laskettaessa huomioon ei oteta niitä osakkeita, jotka ovat yhtiön omassa omistuksessa. Sanotusta on nähtävissä se seikka, että erilajisten osakkeiden suhteellisen osuuden säilymisellä ei tarkoiteta ainoastaan määrällistä, vaan myös laadullista omistusosuutta yhtiössä. (Kyläkallio ym. 2008, 815.)

OYL 9:2.1 § määrää, että osakeannista on päätettävä aina yhtiökokouksessa. Mikäli yhtiökokouksen osakeantia koskeva päätös käsittää OYL 9 luvun 3 §:n mukaisen osakkeenomistajan etuoikeuden osakkeisiin, voidaan yhtiökokouksen päätös tehdä normaalin enemmistöpäätöksenä. Kuitenkin mikäli päätetään osakkeenomistajan merkintäetuoikeudesta poikkeamisesta⁴¹, on päätös tehtävä määräenemmistöllä. Näitä muodollisia päätöksentekovaatimuksia on mahdollista kiristää yhtiöjärjestyksen määräyksellä, mutta niistä ei voida poiketa vähemmistönsuojaa heikentävällä tavalla. (Pönkä 2012, 353.) Osakeantia koskeva päätös, kuten myös muut yhtiökokouksen päätökset, ovat siis loppupeleissä osakkeenomistajien itsensä tekemiä päätöksiä.

Osakkeenomistajan varallisuusosoikeuksia täydentävät vielä mahdollisuus saada myydä osakkeensa yhtiölle silloin, kun yhtiö hankkii omia osakkeitaan (OYL 15:6 §) sekä oikeus saada ja vaatia vahingonkorvausta (OYL 22 luku kokonaisuudessaan). Osakeyhtiölaki mainitsee sen 15 luvun 6 §:ssä osakkeiden hankkimisen keinoina hankkimisen⁴² ja

⁴⁰ Käytännössä on mahdollista määrätä, että sellainen osake, joka ei tuota oikeutta jako-osuuteen yhtiön varoja jaettaessa, ei myöskään tuota etuoikeutta osakeannissa (Kyläkallio ym. 2008, 817).

⁴¹ Tällöin kyseessä on suunnattu osakeanti, jota säädellään OYL 9 luvun 4 §:ssä.

⁴² Hankkiminen on tilanne, jossa osakkeenomistajat luovuttavat osakkeensa yhtiölle vapaaehtoisesti, eli käytännössä yhtiö tarjoutuu ostamaan omia osakkeitaan (HE 109/2005 vp, 136). Osakeyhtiölaissa tai sen esitöissä ei oteta kantaa siihen, voiko hankkiminen tapahtua vastikkeettomasti. Oikeuskirjallisuus näkee

lunastamisen⁴³. Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista käsitellä vain ensiksi mainittua, sillä lunastaminen on käytännössä osakkeenomistajan kannalta velvollisuus.

Osakeyhtiölaki ei ole aina mahdollistanut yhtiön omien osakkeiden hankkimista. Kieltoa on puolusteltu erityisesti tarpeella suojata yhtiön velkojia. Aikojen kuluessa kielto alettiin nähdä epäkohtana ja jopa haittaavan osakeyhtiön toimintaa. Niinpä vuoden 1978 osakeyhtiölain (VOYL) uudistuksessa vuonna 1997 tämä epäkohta korjattiin. (Villa 2006, 309.) Hankkimisen mahdollistaminen esimerkiksi saattaa helpottaa sukupolvenvaihdoksen toteuttamista yksityisten osakeyhtiöiden kohdalla ja pörssiyrityksissä saattaa olla pörssikauppaa edullisempaa hankkia osakkeita sijoittajille sunnatuilla ostotarjouksilla (Airaksinen ym. 2007b, 95). Suunnatulla hankkimisella tulee aina olla yhtiön kannalta painava taloudellinen syy. Päätös hankinnasta tulee tehdä yhtiökokouksessa määränemmistöllä. (OYL 15:6.1 §.) Tästä poiketen sellaisessa julkisessa osakeyhtiössä, jossa on useita erilaisia osakkeita, hankkimispäätös tulee tehdä kahden kolmasosan määränemmistöllä kussakin kokouksessa edustetuista osakelajeista (HE 109/2005 vp, 138).

Osakkeiden hankkiminen tapahtuu käytännössä yhtiön ja osakkeenomistajan välisellä sopimuksella. Yhtiö maksaa osakkeista sovitun vastikkeen osakkeenomistajalle, jonka jälkeen osakas palauttaa osakkeensa yhtiölle. Osakkeiden hankkimisen tulee tapahtua yhtiön vapaalla omalla pääomalla (Norri 2006, 134.) Kuitenkaan enää ei merkitystä anneta sille, suoritetaanko vastike sidotulla vai vapaalla omalla pääomalla (Villa 2006, 310). Osakeyhtiölaki määrää kiinnittämään erityistä huomiota tarjottuun vastikkeen ja osakkeen käyvän hinnan suhteeseen (OYL 15:6.1 §). Koska yhtiön hallitus joko tekee itse valtuutuksen nojalla päätöksen osakkeiden hankkimisesta taikka päätösehdotuksen tästä yhtiökokoukselle, on hallituksella nähty olevan perusteluvelvollisuus hinnan asianmukaisuudesta. Yli käypään hintaan tapahtuva lunastaminen edellyttää erityisiä perusteita. Tärkeää kuitenkin on, että hankkimisen ehdot ovat yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisia. Käytännössä erityisesti yksityisissä osakeyhtiöissä periaatteen kannalta ongelmalliseksi saattaa nousta näiden yhtiöiden osakkeiden käyvän hinnan vaikea määrittely. (HE 109/2005 vp, 138.) Yksittäisen osakkeenomistajan kannalta on kuitenkin

tämän mahdolliseksi, sillä osakkeenomistaja voi esimerkiksi lahjoittaa osakkeitaan yhtiölle. (Kyläkallio ym. 2008, 1000.)

⁴³ Lunastaminen on hankkimiselle käännteinen ilmiö, sillä tässä osakkeenomistajat ovat velvoitettuja luovuttamaan osakkeensa yhtiölle joko vastikkeellisesti tai vastikkeetta (HE 109/2005 vp, 136).

nähty vähimmäisvaatimuksena se, että hänen omistuksensa arvo tuli säilyä vähintään entisellään (Airaksinen ym. 2007b, 96).

Varsinaisesti osakeyhtiölain 22 luvun mukaista vahingonkorvausvelvollisuutta käsitellään seuraavassa pääluvussa osakkeenomistajan velvollisuuksien esittelyn yhteydessä. Näin ollen tässä kohdin on perusteltua vain tyytyä toteamaan, että osakkeenomistajalla on oikeus vaatia vahingonkorvausta OYL 22 luvun säätelemissä tilanteissa. Esimerkiksi tästä käy OYL 22:1.2 §, jossa yhtiön johtoon kuuluva on velvollinen korvaamaan osakkeenomistajalle, yhtiölle taikka muulle henkilölle sellaisen vahingon, joka on aiheutunut tahallisesta tai huolimattomasta osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen rikkomisesta. Osakkeenomistajilla on kuitenkin OYL 22 luvun 7 §:n mukainen oikeus ajaa kannetta yhtiön hyväksi, mikäli on todennäköistä, että yhtiö ei huolehdi vahingonkorvausvaatimusten toteuttamisesta. Tämä luonnollisesti edellyttää, että yhtiö on alun alkaen saanut tiedon mahdollisesta oikeudesta vahingonkorvaukseen (HE 109/2005 vp, 199). Norri (2006, 336) esittää, että ennen kanteen vireille laittoa osakkeenomistajan kannattaa vaatia yhtiön hallitusta tietyssä määräajassa ryhtymään kanteen ajamiseen. Mikäli hallitus ei tuossa annetussa ajassa osoita huolehtivansa asiasta, on hyvin todennäköistä, ettei siitä myöskään tulla huolehtimaan. Tämä osakkeenomistajan kanneoikeuden mahdollistava OYL:n säädös on pakottava, joten oikeutta ei voida pätevällä tavalla poistaa tai rajoittaa edes yhtiöjärjestyksen määräyksellä (Kyläkallio ym. 2015a, 629).

Osakkaiden kanneoikeutta on perusteltu sillä, että yhtiön vahinko aiheuttaa usein osakkeenomistajille välillistä vahinkoa, joka käytännössä ilmenee osakkaan osakkeiden arvon alenemisena (HE 109/2005 vp, 198). Kanneoikeuden syntyminen kuitenkin edellyttää sitä, että kannetta ajava osakkeenomistaja tai osakkeenomistajat omistavat vähintään yhden kymmenesosan yhtiön kaikista osakkeista ja on osoitettu, että vahingonkorvausvaatimusten toteutumatta jättäminen olisi yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista. Pääsääntöisesti yhtiölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, ellei tämä ole ilmeisen tarpeetonta. (OYL 22:7 §.)

Osakkeenomistajalla ei katsottu olleen OYL 22 luvun 7 §:n mukaista kanneoikeutta Itä-Suomen hovioikeuden 5.6.2014 antamassa ratkaisussa S 14/158/20. Tapauksessa kantaja, joka oli yhtiön hallituksen ainoa jäsen ja omisti 50 % yhtiön osakkeista, ajoi kannetta omissa nimissään yhtiön hyväksi. Asiassa oli riidatonta, että yhtiö oli ollut tietoinen mahdollisesta oikeudesta vahingonkorvaukseen, mutta kuitenkin sen paremmin yhtiön hallitus kuin yhtiökokouskaan ei ollut tehnyt minkäänlaista päätöstä kanteen nostamisesta. Koska kantaja on ollut yhtiön hallituksen ainoa jäsen, olisi kanteen nostaminen yhtiön nimissä

ollut yksin hänen päätettävissään. Hovioikeus katsoi, että koska kantaja ei ole toisessa roolissaan tehnyt päätöstä kanteen nostamisesta, ei hänellä myöskään ollut OYL 22:7 §:n mukaista oikeutta kanteen ajamiseen omissa nimissään. Kanne jätettiin tutkimatta.

Osakeyhtiölain 22:7.3 §:n lähtökohta on, että mahdollinen vahingonkorvaus yhtiölle aiheutetusta vahingosta suoritetaan yhtiölle, ei osakkeenomistajalle. OYL nimenomaisesti kieltää osakkeenomistajan mahdollisuuden saada korvausta yhtiölle aiheutetusta vahingosta. Näin ollen siis mikäli esimerkiksi hallituksen jäsenet tuomitaan maksamaan vahingonkorvausta, se tuomitaan maksettavaksi yhtiölle (Kyläkallio ym. 2015a, 633). Mikäli osakkeenomistajalla olisi oikeus vaatia välillisen vahingon korvaamista suoraan itselleen, käsillä olisi melko todennäköisesti korvauksen kahdenkertaisuutta koskeva ongelma. Näissä tilanteissa olisi periaatteessa mahdollista, että sekä itse yhtiö, että osakkeenomistaja voisivat saada korvausta pohjimmiltaan samasta vahingosta. (Airaksinen ym. 2007b, 563.) Vaikka osakkeenomistaja ei voikaan vaatia vahingonkorvausta suoraan itselleen, tulee kuitenkin pääsääntöisesti aiheutunut välillinen vahinko hyvityksi yhtiön hyväksi ajettavalla kanteella (HE 109/2005 vp, 198).

Sanottuun tekee poikkeuksen VOYL, joka tietyin edellytyksin soi osakkeenomistajalle mahdollisuuden ajaa kannetta vahingon korvaamiseksi yhtiön sijaan suoraan hänelle itselleen (HE 109/2005 vp, 32). Tämä käy ilmi esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2000:89, jossa osakkeenomistaja X vaati kahden hallituksen jäsenen velvoittamista suorittamaan hänelle vahingonkorvausta. Kyseessä oli yhtiö, jossa oli kaikkienensa vain kolme osakkeenomistajaa, joista kaksi toimi yhtiön hallituksessa. Osakkeenomistaja X vetosi hallitusten jäseniä vastaan ajamassaan kanteessa siihen, että hallituksen jäsenen menettely oli rikkonut niin osakeyhtiölain kuin yhtiöjärjestyksen määräyksiä ja näiden toimien seurauksena X:n omistamat osakkeet olivat menettäneet arvonsa. Lisäksi X toi esille, että hallituksen jäsenet olivat kieltäytyneet antamasta hänelle yhtiön toimintaan ja tilaan liittyviä tietoja. VOYL:n säädösten mukaan osakkeenomistajan on mahdollista ajaa vahingonkorvauskannetta omissa nimissään, mikäli osakkeenomistajalla on vaatimusten esittämiseen erityinen oikeussuojan tarve. Se saattaa olla kyseessä silloin, mikäli osakkeenomistaja ei todellisuudessa voi laissa säädetyjä ensisijaisia oikeussuojakeinoja käyttäen päästä hänelle osakkeenomistajana kuuluviin oikeuksiin. Ratkaisussaan KKO katsoi toteennäytetyksi kantajan kanteessaan vaatimat seikat. Näin ollen koska yhtiön johdon kaksi jäsentä olivat toimillaan loukanneet yhdenvertaisuutta yhtiössä siten, että X:n asema yhtiössä on huonontunut riittävän vakavalla tavalla, oli hänellä oikeus vaatia vahingonkorvausta suoraan itselleen.

Koska osakkeenomistajat ajavat kannetta omissa nimissään, vastaavat osakkeenomistajat myös itse oikeudenkäyntikuluista. Tosin heillä on mahdollisuus saada niistä korvaus yhtiöltä, mikäli oikeudenkäynnillä saatavat varat siihen riittävät. (OYL 22:7.3 §.) Koska

osakkeenomistaja on henkilökohtaisesti vastuussa syntyneistä oikeudenkäyntikuluista, ei ole oletettavissa, että kanneoikeuden mahdollistaminen johtaa tilanteeseen, jossa osakkeenomistajat ajavat tarpeettomia, yhtiötä vahingoittavia kanteita (HE 109/2005 vp, 199). Useampi osakkeenomistaja voi ajaa rinnakkaista kannetta saman vahingonkorvauksen suorittamiseksi yhtiölle. Pääsääntöisesti toisen kanteen vireilletulo ei estä toista osakkeenomistajaa saamaan omaa kannettaan vireille. Ainoastaan kanteen hyväksyvä tuomio omaa oikeusvoimaa myös muihin kanteen ajamiseen oikeutettuihin nähden. (Aira-raksinen ym. 2007b, 568–569.)

5 Osakkeenomistajan velvollisuudet

Vaikka osakkeenomistaja ei ole rajoitetun vastuun periaatteen mukaisesti henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista, on hän vastuussa omista velvoitteistaan (Mäntysaari 2002, 45). Osakkeen tuottamat oikeudet eivät kuitenkaan ole symmetrisesti heijastettavissa velvollisuuksiin, sillä osakkeenomistajan lakisääteiset velvollisuudet ovat huomattavasti niukemmat kuin osakkeen tarjoamat oikeudet (Pönkä 2011, 36). Pääsääntöisesti osakkeenomistajalla ei ole muita lakisääteisiä velvollisuuksia kuin velvollisuus maksaa osakkeen merkintähinta (Siikarla 2006, 61). Tämä velvollisuus perustuu joko yhtiön perustamissopimukseen taikka osakeantipäätökseen (Pönkä 2011, 36). Osakkeen merkintähinnan maksettuaan on periaatteessa mahdollista, että osakkeenomistaja kokonaan ”unohtaa” olevansa kyseisen yhtiön osakkeenomistaja. Tästä ei aiheudu osakkaalle minkäänlaista yhtiöoikeudellisesti haitallista seuraamusta, vaikkakin osakkeisiin liittyvät oikeudet jäävät tällöin käyttämättä. (Kyläkallio ym. 2015a, 190.) Tässä työssä kuitenkin katsotaan osakeyhtiölain 22 luvun 2 §:n mukainen vahingonkorvausvelvollisuus toiseksi osakkaan lakiin perustuvaksi velvollisuudeksi. Lisäksi monet osakkeenomistajan oikeudet on mahdollista kääntää velvollisuuksiksi. Näin on esimerkiksi OYL kolmannen luvun 16 §, jonka mukaisesti uuden osakkeenomistajan on ilmoitettava saantonsa yhtiölle viipymättä, jotta se voidaan merkitä osake- ja osakasluetteloihin.

Kuten on jo aiemmin todettu, osakkeenomistajalla ei ole minkäänlaista velvollisuutta käyttää hänelle suotuja osakeoikeuksia. Näin ollen esimerkiksi osakkeen tuottamasta äänioikeudesta ei voida tehdä sitä johtopäätöstä, että osakkaalla olisi jokin automaatti-

nen, lakimääräinen velvollisuus sen käyttämiseen. (Pönkä 2011, 36.) Osakkeenomistajalla ei ole myöskään mitään velvollisuutta toimia yhtiön tai toisen osakkeenomistajan edun mukaisesti. Osakkeenomistaja saa siis käyttää oikeuksiaan tavalla, jonka hän itse kokee mielekkääksi. Osakkaalla ei myöskään ole minkäänlaista velvollisuutta perustella toimintaansa. Luonnollisesti osakeyhtiölaki ja yhtiöjärjestys asettavat hyväksyttävän toiminnan rajat. (Mäntysaari 2002, 82–83.)

Jo VOYL:n esitöissä todettiin osakeyhtiön olemassaolon perimmäiseksi tarkoitukseksi riskipääoman hankkiminen yleisiltä pääomamarkkinoilta tarjoamalla tähän yleiset puitteet. Tästä syystä sekään ei asettanut osakkeenomistajille muita velvollisuuksia osakkeen merkintähinnan maksamisen lisäksi. (HE 27/1977 vp, 5). Mäntysaari (2002, 82) toteaaakin osuvasti, että osakkeiden omistamiseen liittyy sitä suurempi riski, mitä enemmän osakkeenomistajille asetetaan velvoitteita. Tämän seurauksena osakkeenomistajat pääsääntöisesti vaativat sijoituksilleen parempaa tuottoa, joka taas on omiaan vaikeuttamaan riskipääoman hankkimista. Kyläkallio ym. (2015a, 193) katsovat, ettei osakkeenomistajalle voida pätevästi asettaa muunlaisia, kuin varallisuusluonteisia velvollisuuksia. Yhtiöjärjestyksessä ei näin ollen ole mahdollista määrätä esimerkiksi siitä, että osakkeenomistaja olisi velvollinen osallistumaan yhtiökokouksiin.

Koska osakkeet tuottavat lähtökohtaisesti yhtäläiset oikeudet (OYL 1:7 §), voidaan tästä vetää se johtopäätös, että myös osakkeeseen liittyvät velvollisuudet ovat samanlaisia kaikille osakkeenomistajille (Immonen ym. 2012, 48). Kuitenkin koska osakeyhtiölaki nojautuu vahvasti tahdonvaltaisuuteen, on yhtiöjärjestyksen määräyksillä mahdollista velvoittaa osakkeenomistaja erinäisiin maksusuorituksiin yhtiölle. Tyypillisenä esimerkkinä on mahdollista mainita osakkeenomistajan lisämaksuvelvollisuus. (Siikarla 2006, 61.)

5.1 Osakkeen merkintähinnan maksaminen

Osaketta voidaan pitää yhtiön perusrahoituksen välineenä. Antamalla osakkeita yhtiö myöntää samalla osakkeenomistajille erinäisiä oikeuksia suhteessa yhtiöön, mutta vasti-

neeksi yhtiö saa varoja toimintaansa varten oman pääoman ehdoin⁴⁴. Osakkeen merkintähinta on se määrä, jonka osakkeenomistaja maksaa osakkeesta yhtiölle. Merkintähinta on mahdollista maksaa yhtiölle joko yhtiön perustamisen yhteydessä taikka perustamisen jälkeen tapahtuvalla osakeannilla. (Immonen ym. 2011, 11.)

Osakeyhtiölain toisen luvun 4 § säättää, että osakkeen merkintähinta merkitään osakepääomaan, mikäli perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä sitä ei ole osittain määrätty merkittäväksi sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon (SVOP). Laki on tehnyt mahdolliseksi myös sen, että kirjanpitolaissa (1336/1997) voidaan säätää asiasta toisin. Tämä voi olla tietyissä tapauksissa tarkoituksenmukaista, sillä esimerkiksi kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista voi johtua, että tietyt lunastusehtoiset osakkeet katsotaan vieraaksi pääomaksi. Vähimmäisosakepääoma on kuitenkin aina muistettava merkintä osakepääomaan. (HE 109/2005 vp, 44–45.) Tämä on perusteltua, sillä osakeyhtiön velvoitteiden katteena on aina viimekädessä vain osakepääoma, joka muodostaa ainoan välttämättömän omaisuuden. Sen avulla turvataan osakkeiden merkintähinnan kertyminen yhtiölle ja sen käyttäminen yhtiön hyväksi. (Kyläkallio ym. 2015a, 100.) Lisäksi yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että tietty määrä osakkeen merkintähinnasta menee osakepääoman korotukseksi (Airaksinen ym. 2007a, 67).

Rahana maksettava osakkeiden merkintähinta on maksettava yhtiön nimissä olevalle Suomessa sijaitsevalle talletuspankin tilille, taikka talletusten vastaanottamiseen oikeutetun ulkomaisen luottolaitoksen⁴⁵ sivukonttorin tilille tai vastaavalle ulkomailla olevalle tilille (OYL 2:5 §). Vastaavuusvaatimuksen tarkoituksena on varmistaa, että maksu todella on suoritettu. Tässä kulminoituu kysymys siitä, miten luotettavaksi ulkomaisesta pankista saatu tieto osakkeiden maksusta on. Lain esityöt ovat nähneet OECD-maiden⁴⁶ lainsäädännön alaisten pankkien ja luottolaitosten yleensä täyttävän luotettavuuskriteerin (HE 109/2005 vp, 45.) Kuitenkaan tarkkaa määritelmää vastaavalle tilille ei tuoda esiin osakeyhtiölaissa tai sen esitöissä. Tällöin tämän seikan arvioiminen lepää käytännössä yhtiön johdon ja erityisesti sen tilintarkastajan harteilla. (Airaksinen ym. 2007a,

⁴⁴ Yleistäen tällä tarkoitetaan sitä, että yhtiö maksaa osakkeilleen tuottoa, mikäli yhtiön toiminta on tuottanut voittoa tilikauden aikana, ja tätä voittoa ei tarvita yhtiön toiminnan harjoittamiseen (Immonen ym. 2011, 11).

⁴⁵ Tällä tarkoitetaan ulkomaista yritystä, joka harjoittaa pääasiallisesti luottolaitostoimintaa, jota valvotaan vastaavalla tavalla kuin Suomessa (Mähönen ym. 2010, 41).

⁴⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development, eli taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö. Järjestö koostuu 35 jäsenmaasta, ja sen toimintakenttä kattaa lähes kaikki talous- ja yhteiskuntapolitiikan lohkot. (Suomen ulkoasiainministeriö, 2017.)

68.) Yhtiöllä voi olla useampia Suomessa sijaitsevia tilejä, ja ne voivat olla eri pankeissa. Tilien on kuitenkin oltava sellaisia, joiden yleiset ehdot on hyväksytty Finanssivalvonnan toimesta. (Kyläkallio ym. 2015a, 101.)

Yhtiötä perustettaessa osakkeesta maksettava määrä, eli osakkeiden hinta, määritetään tavallisesti perustamissopimuksessa. Kyseessä on siis osapuolten välinen, sopimuksenvarainen asia. Perustamissopimuksessa on määriteltävä se, kuinka monta osaketta kukin osakkeenomistaja merkitsee, mikä on osakkeista yhtiölle maksettava määrä sekä missä ajassa tämä merkintähinta tulee maksaa. (Mähönen ym. 2010, 39.) Osakkeen merkintähinta määritellään perustamissopimuksessa pääsääntöisesti huomioimalla niin perustettavan yhtiön oman pääoman ehtoisen rahoituksen tarpeet, tulevien osakkeenomistajien lukumäärä, yhtiön toiminnan sisältö sekä laajuus kuin myös ne mahdolliset ehdot, joita vieraan pääoman ehtoiset rahoittajat ovat asettaneet rahoituksen määrälle (Immonen ym. 2011, 12). OYL 9 luvun osakeantilanteissa on maksullista osakeantia koskevassa päätöksessä 5 §:n mukaan mainittava muun muassa osakkeiden merkintähinta sekä perustelut sen määrittelylle. Tästä on mahdollista huomata, että kyseinen säädös on hyvin väljä, joten se mahdollistaa merkintähinnan määrittelyä varsin laaja-alaisesti (Immonen ym. 2011, 12). Laki ei siis ota sanottua tarkemmin kantaa merkintähinnan suuruuteen. Kuitenkin tavallisesti se ilmaistaan kiinteänä rahamääränä euroissa⁴⁷. Riittäväksi on katsottu myös merkintähinnan määrittely yksiselitteisesti, kuten hinnan perustuminen tietyn päivän pörssikurssiin taikka osakkeen käypään hintaan. (Kyläkallio ym. 2015a, 832–833.) Immonen ym. (2011, 13) ovat nähneet käyvän hinnan määrittelyä hankalaksi, sillä se on aina sidoksissa niin käytettyihin arviointimenetelmiin kuin arvioitsijan käsityksiin.

5.1.1 Merkintähinnan maksaminen muussa kuin rahassa

Osakkeen merkintähinta on mahdollista maksaa rahan sijasta joko kokonaan tai osittain muulla omaisuudella. Tällaista muuta omaisuutta kutsutaan vakiintuneesti apportiksi. Apporttiomaisuuden ollessa kyseessä on tärkeää, että omaisuudella on vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle omaisuuden luovutushetkellä. (OYL 2:6.1 §.)

⁴⁷ Mikäli maksu on mahdollista suorittaa muussa valuutassa, on siitä syytä ottaa erikseen määräyksen perustamissopimukseen sekä osakeantipäätökseen. Samalla tulee määrätä, miten ja minkä ajankohdan mukaisesti valuuttojen vaihtosuhte määrätty (Immonen ym. 2011, 31.)

Omaisuu­den arvon tulee siis vastata vähintään sitä määrää, joka omaisuudella on tarkoitus maksaa. Estettä ei kuitenkaan ole nähty sille, etteikö ap­porttiomaisuus voisi olla tätä määrää arvokkaampaa. (HE 109/2005 vp, 45.) Airaksinen ym. (2007a, 69) ovat nähneet, että ap­porttiomaisuuden kannalta ratkaisevaa on nimenomaan tuon omaisuuden arvo yhtiön näkökulmasta, sillä tämä arvo saattaa poiketa huomattavasti esimerkiksi omaisuuden markkina-arvosta. Ap­porttiomaisuus arvioidaan sen arvon mukaan, joka sillä on sen luovutushetkellä. Tärkeää on, ettei omaisuutta arvosteta yli sen käyvän arvon. Luovutushetken jälkeen tapahtuvan arvon nousun tai laskun ei katsota vaikuttavan yhtiön taseeseen merkittävään arvoon. (Kyläkallio ym. 2015a, 88.) Tämän lisäksi yhden tai useamman tilintarkastajan tulee arvioida ap­porttiomaisuus sekä antaa tästä lausuntonsa. Arviossa selvitetään vastaako ap­porttiomaisuuden arvo vähintään osakkeista maksettavaa määrää (Mäntysaari 2002, 338). Kyseinen tilintarkastajan lausunto tarvitaan aina, kun osakkeen merkintähinta on mahdollista maksaa ap­porttina. Näin ollen merkitystä ei anneta sille, onko yhtiössä lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella edes valittava tilintarkastajaa. (Mähönen ym. 2010, 51.) Ap­porttisääntelyn perimmäisenä tarkoituksena onkin osakkeenomistajien ja velkojien suojaaminen turvaamalla osakkeiden täysi maksu yhtiölle (Airaksinen ym. 2007a, 72).

Ap­porttiomaisuus voi periaatteessa olla mitä tahansa varallisuutta, joka voidaan merkitä yhtiön taseeseen. Näin ollen se voi olla esimerkiksi kiinteistö, työvälineitä, immateriaalioikeuksia taikka jonkin toisen osakeyhtiön osakkeita. (Pönkä 2011, 202.) Ainoa lain asettama rajoitus ap­portin luonteelle on OYL 2:6.1 §:n määräys, ettei ap­porttiomaisuus voi koskaan olla työtä taikka palvelun suorittamista. Joten esimerkiksi jo tehdyn työn taikka tuotekehityksen osalta ap­porttiomaisuutta arvostettaessa huomioon voidaan ottaa vain työn tulos, eli lopputuotteen arvo, ei sen saavuttamisesta aiheutunutta hankintamenoa (Kyläkallio ym. 2015a, 87). Laki mahdollistaa myös pantatun omaisuuden käyttämisen ap­porttiomaisuutena. Relevanttia tämän suhteen on se, että pantatun omaisuuden tulee olla yhtiön käytettävissä eikä yhtiön oikeutta pantin realisoimiseen ole rajoitettu. (HE 89/1996 vp, 56.)

Jotta osakkeen merkitsijällä on mahdollisuus maksaa merkintähinta ap­porttina, tulee osakeyhtiön perustamissopimukseen ottaa määräys, ap­porttiehto, merkintähinnan maksamisesta ap­porttiomaisuudella. Tämän lisäksi perustamissopimukseen on liitettävä selvitys, jossa yksilöidään tarkemmin ap­porttiomaisuus, sillä suoritettava maksu sekä tuo-

daan ilmi niin omaisuuden arvostamiseen vaikuttaneet seikat kuin arvostamisessa noudatettavat menetelmät. (OYL 2:6.2 §.) Mikäli apporttiehtoa ei ole mainittu lainkaan perustamissopimuksessa, eivät osakkeenomistajat tai yhtiön hallitus saa hyväksyä osakkeiden maksuksi muuta kuin rahaa (Kyläkallio ym. 2015a, 90). Apporttiehdossa tulee yksilöidä ne tahot, joita ehto koskee. Yksinkertaistaen apporttiehto voi olla esimerkiksi sellainen, jossa apporttiehdon mainitaan koskevan kaikkia kyseisen yhtiön osakkeenomistajia. Mikäli ehdosta ei ole minkäänlaista mainintaa, katsotaan apporttiehdon lähtökohtaisesti koskevan yhtäläillä kaikkia osakkeen merkitsijöitä. (HE 109/2005 vp, 45, af Schultén 2003, 75.) OYL 2:6.2 § säättää, että mikäli samassa momentissa mainittuja säännöksiä ei ole noudatettu, on apporttiomaisuuteen vetoavalla osakkeen merkitsijällä velvollisuus näyttää, että omaisuudella on maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Mikäli merkitsijä ei kykene tätä tekemään, tulee hänen maksaa yhtiölle puuttuva määrä rahassa. Säännös koskee sekä niitä tilanteita, joissa apportista ei ole lainkaan määrätty perustamissopimuksessa, että niitä tilanteita, joissa apporttiselvitys puuttuu joko kokonaan tai on puutteellinen. Kuitenkaan vähäinen tai tulkinnanvarainen puutteellisuus ei välttämättä johda todistustaakan täydelliseen kääntymiseen, sillä puutteellisuudesta huolimatta selvityksellä on merkitystä omaisuuden arvoa koskevan todistelun kannalta. (HE 109/2005 vp, 46.) Lisäksi on muistettava, että apporttiselvityksen sisältö loppupeleissä ratkaisee sen, mikä arvo sille voidaan todisteena antaa. Näin ollen vain se seikka, että apporttiselvitys on muodollisesti merkitty perustamissopimukseen, ei automaattisesti käännä merkitsijän todistustaakkaa. (Kyläkallio ym. 2015a, 91.)

Edellä käsitelty tilanne on ollut esillä Vaasan hovioikeudessa 21.6.2016 (S 14/1000), jossa hovioikeuden ratkaistavana oli se, riittääkö apporttiomaisuuden arvo kattamaan osakkeiden merkintähinnan ja onko apporttiomaisuutena olleilla osakkeilla maksua vastaava taloudellinen hyöty yhtiölle. Ratkaisussa kaksi yhtiötä, A ja B, olivat merkinneet yhtiön X osakkeita omistamallaan Z Oy:n osakkeilla. A ja B eivät olleet kuitenkaan noudattaneet OYL 9:12.2 §:n säännöksiä, eli he eivät olleet hankkineet selvitystä apporttiomaisuuden arvosta. X Oy puolestaan oli esittänyt asianmukaisesti laaditun ja perustellun asiantuntijalausannon, jonka mukaan Z Oy:n osakkeet olivat olleet arvottomia. Tämän vuoksi X Oy vaati tuomioistuinta velvoittamaan A:n ja B:n maksamaan puuttuva merkintähinta rahassa. Hovioikeus näki, että on riidatonta, että A ja B olivat merkinneet X Oy:n osakkeita muulla kuin rahalla, eli Z Oy:n osakkeilla. A:n ja B:n tuli kuitenkin kyetä itse osoittamaan, että Z Oy:n osakkeilla oli maksua vastaava taloudellinen arvo X Oy:lle. A väitti, että Z:n osakkeiden arvo X:lle perustui osaavaan henkilöstöön sekä yrityksen strategiseen menestykseen, jonka arvon pystyi loppupeleissä määrittämään vain X Oy itse. Koska tämä näkemys ei saa tukea laista tai sen esitöistä, hovioikeus totesi, että X:n subjektiivisille käsityksille osakkeiden arvosta ei voida antaa vähäistä suurempaa mer-

kitystä osakkeenomistajien ja velkojien suoja huomioon ottaen. Ratkaisunaan hovioikeus päätyi siihen, etteivät A ja B olleet esittäneet riittävää näyttöä Z Oy:n osakkeiden arvosta, vaikka heillä olisi tähän ollut tilaisuus. A ja B eivät olleet hyödyntäneet mahdollisuutta hankkia vastanäyttöä hovioikeuden objektiivisena pitämälle X Oy:n asiantuntijalausunnolle. Tämän vuoksi hovioikeus velvoitti sekä A:n, että B:n maksamaan X Oy:lle osakkeiden puuttuva merkintähinta rahassa.

5.1.2 Merkintähinnan maksun laiminlyönti

Osakeyhtiön perustamissopimuksessa on mainittava osakkeiden maksuaika. Mikäli merkintähintaa ei ole maksettu tähän ajankohtaan mennessä, yhtiön hallituksen velvollisuutena on pyrkiä viipymättä perimään maksamaton merkintähinta. Merkitsijä on aina velvollinen maksamaan viivästyskorkoa maksamattomalle määrälle, myös osittaisessa maksun viivästymistapauksessa. Yhtiöllä on käytännössä kaksi rinnakkaista keinoa merkintähinnan perimiseksi, sillä se voi hakea saamistaan tuomioistuimessa⁴⁸, taikka ryhtyä menettelyyn, jossa todetaan oikeus osakkeeseen menetetyksi. Yhtiöllä on mahdollisuus valita tilanteeseen parhaimmaksi katsomansa keinon. Estettä ei ole myöskään sille, että yhtiö aloittaisi molemmat menettelyt samaan aikaan. (Kyläkallio ym. 2015a, 104.) Vain viimeksi mainittua säädellään osakeyhtiölaissa ja sen säädöspohja löytyykin lain toisen luvun 7 §:stä. Tämä mukaan hallitus voi todeta oikeuden osakkeeseen menetetyksi, mikäli merkitsijä ei ole maksanut osakkeiden merkintähintaa mahdollisine viivästyskorkeineen sen eräpäivään mennessä⁴⁹ eikä hallitus ole myöntänyt merkitsijälle lisääaikaa. Tässä kohdin nykyisen lain säädös poikkeaa VOYL 2:12.1 §:stä, jossa menettämisseuraamus voitiin määrätä vasta kuukauden kuluttua eräpäivästä. Yhtiöllä on mahdollisuus tehdä menettämistä koskeva päätös niin kauan, kunnes merkintähinta viivästyskorkeineen on kokonaan maksettu. Eli vaikka vain osa merkintähinnasta olisi maksumatta, on yhtiöllä mahdollisuus soveltaa menettämisseuraamusta. (Airaksinen ym. 2007a, 75.)

Yhtiön hallituksella on mahdollisuus antaa merkintäoikeus toiselle henkilölle todettuaan ensin alkuperäisen merkintäoikeuden menetetyksi (OYL 2:12.2 §). Uuden merkitsijän on lähtökohtaisesti maksettava merkintähinta heti, koska merkintähinta on jo osakean-

⁴⁸ Tosin tuomioistuinteitse toteutettava ulosottomenettely on pääsääntöisesti hidasta, jonka vuoksi voi olla perusteltua, ettei yhtiö lähde toteuttamaan oikeuttaan tätä kautta (Kyläkallio ym. 2015a, 91).

⁴⁹ Tätä osakkeen menetetyksi toteamista merkintähinnan maksun laiminlyömisen johdosta kutsutaan vakiintuneesti termillä kadusointi (Kyläkallio ym. 2015a, 91).

tiehtojen mukaisesti eräännytynyt. Hallituksella on tosin valta myöntää uudelle merkitsijälle lisääaikaa, mikäli menettely on yhtiön edun mukaista. (HE 109/2005 vp, 47.) Laki ei ota tarkemmin kantaa, kenelle toiselle henkilölle yhtiö voi merkintäoikeuden antaa. Lähtökohtaisesti tämä seikka on hallituksen harkinnassa, joskin päätöksenteossa on otettava huomioon päätöksentekoa koskevat yleiset periaatteet, kuten epäoikeutetun edun kielto sekä yhtiön etu. Uusi merkitsijä on vastuussa koko merkintähinnan maksamisesta. Näin siis myös siinä tapauksessa, että henkilö, jonka oikeus osakkeeseen on julistettu menetetyksi, olisi tätä ennen maksanut jotakin yhtiölle. Mikäli näin ei olisi, saattaisi uusi merkitsijä saada osakkeen huomattavasti edullisempaan hintaan. (af Schultén 2003, 117.) Tosin henkilöllä, jonka oikeus osakkeeseen on kadusoitu, on oikeus saada mahdollisesti maksamansa merkintähinta takaisin. Hallitus voi vähentää tästä määrästä perimiskulut sekä vahingonkorvauksen. (Airaksinen ym. 2007a, 76.)

Vaikka osakkeen antaminen uudelle merkitsijälle vapauttaa aikaisemman merkitsijän merkintähintavelastaan, on hän perimiskulujen lisäksi velvollinen suorittamaan yhtiölle vahingonkorvauksena kymmenesosan osakkeen merkintähinnasta (OYL 2:7.2 §). Samainen korvaus on maksettava myös silloin, mikäli yhtiö ei saa sovittua apporttia. Mikäli tällaista velvollisuutta ei olisi erikseen säädetty, saattaisi merkitsijä jättää merkintähinnan maksamatta ja yrittää vetäytyä sopimuksesta eritoten silloin, kun osakkeen markkinahinta on alentunut. Korvauksen määrä lasketaan osakkeen merkintähinnasta, jolloin tähän summaan ei vaikuta yhtiön kärsimän vahingon todellinen määrä. (Kyläkallio ym. 2015a, 107–108.) Tosin on mahdollista, että maksuviivästyksen seuraamuksista, kuten sopimussakon määrästä, sovitaan toisin perustamissopimuksessa (HE 109/2005 vp, 47).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1993:84 osakeyhtiö oli toteuttanut osakeannin, jossa osakkeenomistaja oli tehnyt sitovan merkintätarjouksen osakkeista. Osakeantiehtojen mukaisesti osakkeiden merkintähinta tuli maksaa kokonaisuudessaan viimeistään 10.6.1989, eli noin kolmen viikon kuluessa viimeisestä mahdollisesta merkintäajankohdasta. Myöhästyneelle maksulle tuli suorittaa 16 prosentin vuotuinen viivästyskorko. Osakkeenomistaja ei kuitenkaan ollut suorittanut merkintähintaa yhtiölle sen kehotuksista huolimatta. Osakeyhtiön hallitus oli lokakuussa 1990 julistanut osakkeenomistajan merkitsemät osakkeet menetetyiksi ja antanut ne maksuvelvollisuuksineen uudelle merkitsijälle. Korkein oikeus totesi, että merkitsemällä yhtiön osakkeita osakeannissa osak-

keenomistaja on samalla hyväksynyt osakeantiehtdot. Koska osakkeenomistaja ei ollut merkintähintaa maksanut, KKO katsoi, ettei hän vapautunut velvollisuudesta maksaa yhtiölle viivästyskorkoa osakkeiden merkinnän ja oikeuksien kadusoinnin väliseltä ajalta. Viivästyskoron maksuvelvollisuuden siis katsottiin päättyvän silloin, kun maksuvelvollisuus merkintähintasaatavan osalta oli lakannut, eli silloin, kun osakkeet oli annettu uudelle merkitsijälle.

5.2 Mahdolliset lisämaksuvelvollisuudet

Osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että osakkeenomistajalla on erityinen velvollisuus muihin maksusuorituksiin yhtiölle (OYL 1:2.2 §). Lisämaksuvelvollisuuden⁵⁰ ottaminen yhtiöjärjestykseen taikka jo olemassa olevan velvollisuuden laajentaminen voi OYL 5 luvun 29 §:n mukaisesti tapahtua vain sellaisen osakkeenomistajan suostumuksella, jonka maksuvelvollisuutta yhtiötä kohtaan lisätään. Periaatteessa on mahdollista, että lisämaksuvelvollisuus muotoillaan miten tahansa. Tosin velvollisuus ei saa merkitä osakkeenomistajan henkilökohtaisen vastuun aktualisoitumista. (Airaksinen ym. 2007a, 15.) Lisämaksuvelvollisuus ei kuitenkaan voi olla rajaton (Kyläkallio ym. 2015a, 191). Maksuvelvollisuuden perusteen sekä sen suuruuden määräytymisen tulee ilmetä tarkemmin yhtiöjärjestyksestä. Mikäli mitään määräystä lisämaksuvelvoitteesta ei ole, osakkeenomistajat eivät ole velvollisia sijoittamaan yhtiöön osakkeen merkintähintaa suurempaa summaa. (Siikarla 2006, 61.) Näin siitä huolimatta, vaikka lisämaksuvelvollisuus olisi ainoa mahdollinen keino pelastaa yhtiö vararikolta (Kyläkallio ym. 2015a, 191). Esimerkkinä lisämaksuvelvollisuudesta voidaan mainita asunto-osakeyhtiöissä varsin tavanomainen velvollisuus yhtiövastikkeen maksamiseen. Määräyksiä ilmenee varsin usein myös kiinteistöosakeyhtiöissä sekä toimintaperiaatteiltaan osuustoiminnallisissa yhtiöissä, kuten golf- ja tennisyhtiöissä. (HE 109/2005 vp, 38.) Tällaiset yhtiöt eivät yleensä pysty saamaan yhtiön toimimisen kannalta riittävästi tuloja ulkopuolisilta, jonka vuoksi tarvittavat varat kerätään osakkeenomistajilta lisämaksuina (Kyläkallio ym. 2015a, 191).

⁵⁰ Lisämaksusta voitaneen puhua silloin, kun maksu ei ole korvausta osakkeenomistajan yhtiöltä saamista tuotteista tai palveluista (Kyläkallio ym. 2015a, 191.)

Kouvolan hovioikeus 22.11.2012 S 12/559

Golfosakeyhtiö oli jättänyt hoitovastikkeen perimättä osalta osakkeenomistajia, mikäli he eivät olleet käyttäneet pelioikeuksiaan pelikauden aikana pelaamiseen. Yhtiökokous oli myös säännönmukaisesti valtuuttanut hallituksen harkintansa mukaan jättämään perimättä vastikemaksuja niin ikään vain osalta osakkeenomistajia. Toimi kohdistettiin niihin osakkaisiin, jotka olivat hankkineet osakkeet muun muassa yhtiön kenttähankkeen rahoituksen turvaamiseksi. Yhtiön hallituksen puheenjohtaja oli ilmoittanut näille kyseisille osakkeenomistajille maksusta vapauttamisesta. Hovioikeuden tuli ratkaista kysymys siitä, oliko kuvatonlainen lupaus yhtiötä sitova.

Yhtiön yhtiöjärjestyksessä oli määräys, jonka mukaan yhtiökokous päättää osakkeenomistajilta perittävästä hoitovastikkeesta tai rahoitusvastikkeesta. Maksuvelvollisuuden perusteena tulee käyttää osakkeenomistajien omistuksessa olevaa osakkeiden määrää. Hovioikeus katsoi, että kyseessä oleva yhtiökokouksen päätös on ollut yhtiöjärjestyksestä poikkeava, koska siinä oli myönnetty vain osalle osakkeenomistajista vapautus vastikkeenmaksuvelvollisuudesta. Näin ollen koska tämä päätös tarkoitti muiden osakkeenomistajien maksuvelvollisuuden kasvua, päätös loukkasi yhdenvertaisuutta tuottamalla maksuvelvollisuudesta vapautetuille osakkaille etua muiden osakkeenomistajien kustannuksella. Hovioikeuden mukaan yhtiöjärjestyksen muuttaminen tehdyn päätöksen mukaiseksi olisi vaatinut kaikkien osakkeenomistajien suostumuksen. Tämän vuoksi hallituksella tai yhtiön toimitusjohtajalla ei ollut kelpoisuutta tehdä päätöstä yksittäisen osakkeenomistajan vapauttamisesta vastikkeenmaksuvelvollisuudesta.

5.3 Vahingonkorvausvelvollisuus

Osakeyhtiölaki mahdollistaa vahingonkorvausvastuun kohdistumisen useaan eri tahoon. Näitä ovat yhtiön johto, johon luetaan kuuluvaksi myös mahdollinen toimitusjohtaja, yhtiökokouksen puheenjohtaja sekä osakkeenomistaja. Osakeyhtiölain 22 luvun vahingonkorvaussäännöksiä sovelletaan laajalti myös yhtiön tilintarkastajaan. Kuitenkin muiden, kuin edellä mainittujen tahojen, kuten yhtiön työntekijän vahingonkorvausvastuun arviointi jätetään muiden perusteiden kuin OYL:n varaan. (Airaksinen ym. 2007b, 531–532.) Seuraavassa käsitellään tutkimuksen rajauksesta johtuen vain nimenomaista osakkeenomistajan vahingonkorvausvastuuta.

Osakeyhtiölain 22:2.1 § säättää, että osakkeenomistajan on korvattava yhtiölle, toiselle osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle⁵¹ aiheutunut vahinko, jonka hän on myötävai-

⁵¹ Tällainen taho voi olla kuka tahansa, jonka oikeusasemaan lain tai yhtiöjärjestyksensä rikkomisen vaikuttaa vahinkoa tuottavasti (Kyläkallio ym. 2015a, 272).

kuttamalla joko osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen rikkomisen seurauksena aiheuttanut tahallaan tai huolimattomuudesta. Näin ollen osakkeenomistajan vahingonkorvausvelvollisuuden syntyminen ei edellytä tahallisuutta tai törkeää tuottamusta, vaan riittäväksi katsotaan osakkeenomistajan tuottamuksellisuus (HE 109/2005 vp, 194). Käytännössä kuitenkin osakkeenomistajan vahingonkorvausvelvollisuus on huomattavan kapea, sillä OYL ensimmäisen luvun huolellisuusvelvoite ei koske osakkeenomistajaa. Pääsääntöisesti hän voi toimia yhtiössä vain ja ainoastaan omia intressejään edistävällä tavalla. (Pönkä 2011, 187.)

Osakkeenomistajan korvausvastuun aktualisoituminen edellyttää nimenomaista osakeyhtiölain taikka yhtiöjärjestyksen rikkomista (Savela 2015, 202). Laki ei ole rajannut osakkeenomistajan vahingonkorvausvastuun syntymistä tietyn osakemäärän omistukseen (Immonen ym. 2012, 280). Korvausvastuun syntymisen kannalta ratkaisevaa on myös kysymys siitä, onko osakkeenomistaja ollut yhtiön osakkeenomistaja korvausvastuun perustavien toimien hetkellä, sillä osakkuuden lakkaamisen jälkeen tehtävien toimien osalta OYL 22:2 § vastuusäännökset eivät enää sovellu. (Savela 2015, 2010.) Lisäksi korvausvastuu edellyttää aina aiheutunutta vahinkoa⁵², sellaista menettelyä, joka lain mukaisesti perustaa korvausvastuun sekä riittävää syy-yhteyttä aiheutuneen vahingon ja vastuun perusteena olevan menettelyn välillä (Airaksinen ym. 2007b, 533). Vaikka vahinkoa aiheuttanut teko voi olla niin positiivista, eli jonkin tekemistä, kuin negatiivistakin, eli jonkin tehtävän laiminlyöntiä, osakkeenomistajan kohdalla korvausvastuun syntyminen edellyttää aina nimenomaista toimintaa. Näin ollen osakas ei joudu vastuuseen laiminlyönneistään. (af Schultén 2004, 619.)

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1996:46 katsonut, ettei osakkeenomistaja ollut vahingonkorvausvastuussa yhtiön selvitystilaan asettamisen laiminlyönnistä. Tapauksessa yhtiön tulosta ja taloudellista asemaa oli näennäisesti paranneltu, jotta yhtiö välttyisi selvitystilaan asettamiselta. Osakkeenomistajan, joka omisti 10 prosenttia yhtiön osakkeista, todettiin olleen tietoinen tästä menettelystä. Tilintarkastajien yhtiössä tekemän tilintarkastuksen yhteydessä yhtiötä oli kehoitettu ryhtymään toimiin selvitystilaan asettamiseksi, sillä yhtiön taseesta ilmenevän mukaisesti koko oma pääoma oli jo menetetty. Korkein oikeus katsoi, että päätös yhtiön selvitystilaan asettamisesta on tehtävä yhtiökokouksessa, jolloin on hallituksen velvollisuutena kutsua yhtiökokous koolle käsittelemään mainittua asiaa. Hallitus ei kuitenkaan ollut toiminut mainitulla tavalla, joten selvitystilaan asettamisesta ei ole voitu päättää yhtiökokouksessa. Koska osakkeenomistajalla ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa

⁵² Routamo & Ståhlberg (2000, 31) kuvaavat vahingon olevan ulkoisen seikan aiheuttama, odottamaton muutos, jota tulee pitää epäedullisena vahingonkärsijän näkökulmasta.

yhtiön liiketoimintaan, ei hänellä nähty myöskään olevan velvollisuutta saattaa asiaa yhtiökokouksen päätettäväksi. Näin ollen osakkeenomistaja ei ollut menettelyllään syyllistynyt osakeyhtiölain taikka yhtiöjärjestyksen rikkomiseen. Tällä perusteella KKO päätyi hylkäämään kantajan ajaman kanteen osakkeenomistajan velvoittamiseksi suorittamaan vahingonkorvausta.

Lähtökohtaisesti vahingonkorvausta osakkeenomistajalta vaativan tahon on osoitettava korvausvelvollisuuden edellytysten olemassaolo (Kyläkallio ym. 2015a, 269).

Osakkeenomistaja oli esittänyt yhtiölle vahingonkorvausvaateen Vaasan hovioikeuden 26.11.1999 antamassa ratkaisussa S 98/368. Tapauksessa osakkeenomistajan tarkoituksena oli ollut toissijaisessa osakemerkinnässä merkitä yhtiön osakkeita, mutta koska hänen merkintävarauksensa oli saapunut yhtiölle vasta osakeantiehdoissa asetetun määräpäivän jälkeen, ei hallitus hyväksynyt kyseistä merkintävarausta. Merkintävaraus oli saapunut yhtiön hallitukselle postitse vasta neljä päivää määräpäivän jälkeen. Osakkeenomistaja oli silti määräpäivänä toimittanut merkintävarausilmoituksensa erääseen Osuuspankin konttoriin. Tätä seikkaa ei kuitenkaan ollut tuotu hallituksen tietoon edes siihen mennessä, kun se päätti kokouksessaan osakeannista.

Osakkeenomistaja katsoi, että hän oli suorittanut merkintävarauksen oikeaan paikkaan. Koska yhtiö ei ollut tätä hyväksynyt, osakkeenomistaja vaati yhtiöltä vahingonkorvausta. Korvausvelvollisuuden edellytykseksi hän esitti, että mikäli yhtiö olisi toiminut oikein, eli hyväksynyt hänen merkintävarauksensa, olisi hän ainoana ilmaantuneena merkitsijänä saanut merkitä kaikki osakeannissa olevat osakkeet. Näin ollen hän olisi saanut hyväkseen myös näiden osakkeiden arvonnousun. Hovioikeus katsoi ratkaisussaan, ettei osakeantipäätöksestä voida vetää johtopäätöstä, jonka mukaan merkintävaraus voitaisiin tehdä Osuuspankin konttoriin. Osakeantipäätös ei myöskään ollut sillä tavoin epäselvä, että se olisi mahdollistanut merkintävarauksen tekemisen Osuuspankin konttoriin. Näin ollen osakkeenomistaja ei ollut toiminut yhtiön uusmerkinnän ehtojen mukaisesti merkintävarausta tehdessään. Tällä perusteella hovioikeus päätyi hylkäämään osakkeenomistajan kanteen kokonaisuudessaan, joten yhtiö ei ollut velvollinen suorittamaan kanteessa vaadittua vahingonkorvausta.

Tuottamusarvioinnissa tulee ottaa aina huomioon se, minkälaista perehtyneisyyttä osakkeenomistajalta voidaan kulloinkin edellyttää. Lain esityöt näkevät esimerkiksi, ettei vastuu voi juuri koskaan koskea pörssiyhtiön yhtiökokoukseen osallistuvaa osakkeenomistajaa, sillä tältä ei voida edellyttää erityistä tietämystä yhtiön asioista. (HE 109/2005 vp, 196.) Muutoinkaan eritoten suurissa yhtiöissä osakkeenomistajilla ei ole erityistä velvollisuutta tuntea tarkasti yhtiöjärjestyksen sisältöä. Kuitenkin mikäli osakas myötävaikuttaa tietämänsä yhtiöjärjestysmääräyksen rikkomiseen, on kyseessä tahallinen menettely. Pääsääntöinen mittapuu osakkeenomistajan toimintaa arvioitaessa voidaan asettaa siihen, miten tavallinen, huolellinen henkilö käyttäytyy vastaavassa tilan-

teessa. (Savela 2015, 204–205.) Lähtökohtaisesti osakkeenomistajalla on yleinen oikeus olla ryhtymättä mihinkään toimenpiteisiin yhtiössä, eli niin kutsuttu oikeus pysyä passiivisena (Airaksinen ym. 2007b, 545). Kuitenkaan osakkeenomistajan tietämättömyys laista ei tarkoita sitä, että hän vapautuisi velvollisuudesta noudattaa lakia. Näin ollen tietämättömyys lain sisällöstä ei pääsääntöisesti poista osakkeenomistajan vahingonkorvausvastuuta. On kuitenkin mahdollista, että erehdys poistaa tuottamuksen. (Savela 2015, 207.) Osakeyhtiölain 22:2.2 § sisältää vielä erillisen säännöksen tuottamusolettamasta sellaiseen toimeen, joka on tehty yhtiön lähipiiriin kuuluvan hyväksi. Tämän mukaan vahinko, joka on aiheutettu yhtiön lähipiiriin kuuluvan eduksi tehdyllä toimella, katsotaan huolimattomuudeksi, mikäli osakkeenomistaja ei osoita menetelleensä huolellisesti. Tosiasiassa kuitenkin kysymys tällaisen vastuun syntymisestä on ratkaistava tapauskohtaisesti huomioon ottaen niin yleiset periaatteet kuin jälleen osakkeenomistajan henkilö itsessään (HE 109/2005 vp, 196).

Kaikkia yhtiöoikeudellisia vahingonkorvauskanteita, myös osakkeenomistajan ajamia kanteita koskee yleinen viiden vuoden vanhentumisaika (OYL 22:8 §). Tästä poiketen VOYL myönsi ainoastaan kolmen vuoden vanhentumisajan. Tämä kuitenkin nähtiin turhan lyhyeksi ja se saattoi johtaa jopa sattumanvaraisiin tuloksiin, jonka vuoksi kanneaikaa pidennettiin kahdella vuodella nykyisen osakeyhtiölain säätämisen yhteydessä. (HE 109/2005 vp, 202). Kanneaika ei ala siitä, milloin vahinko on tapahtunut tai teon seuraukset ilmenevät, vaan merkityksellistä on vahinkoon johtavan toimenpiteen teko hetki. Huomionarvoista on, että osakeyhtiölain mukaisia vanhentumisaikoja ei voida katkaista pelkällä vapaamuotoisella huomautuksella, vaan tähän vaaditaan velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n mukainen oikeudellinen katkaisutoimi. (Savela 2015, 283–286.) Kyseisen lainkohdan mukaan tällainen on esimerkiksi velallista vastaan ajettavan kanteen vireillepano tuomioistuimessa.

5.3.2 Vastuun jakautuminen ja sovittelu

Tyypillisimmin osakkeenomistajan vastuu syntyy hänen toiminnassaan yhtiökokouksessa, jossa hän tavallisesti myötävaikuttaa lain tai yhtiöjärjestyksen rikkomiseen osallistumalla näiden vastaisen yhtiökokouspäätöksen tekemiseen (Pönkä 2011, 187). Tietysti tämä vastuu edellyttää, että osakkeenomistaja on nimenomaisesti myötävaikuttanut

päätöksen syntyyn. Osakkaan katsotaan myötävaikuttaneet päätöksen syntyyn silloinkin, vaikka hänen äänensä ei olisi ollut ratkaiseva päätöksen syntymisessä. Päätöstä vastaan äänestäneet, äänestämisestä pidättäytyneet taikka kokonaan yhtiökokouksesta poisjääneet eivät voi olla vastuussa päätöksen sisällöstä. (Savela 2015, 211.) Mikäli osakkeenomistajat joutuvat vastuuseen osakkeenomistajan roolissaan, tulee kunkin osakkeenomistajan vastuu arvostella erikseen. Jos käsillä on tilanne, missä kaksi tai useampi osakkeenomistaja on yhdessä aiheuttanut vahingon, katsotaan heidän korvausvastuunsa yhteisvastuulliseksi. (Kyläkallio ym. 2015a, 271.) OYL 22:5 §:n mukaisesti näissä tilanteissa sovelletaan vahingonkorvauslain (412/1974) kuudennen luvun säännöksiä korvausvastuun jakaantumisesta.

Osakeyhtiölaki ei sisällä säännöksiä osakkeenomistajan avustajan tai asiamiehen vahingonkorvausvastuusta. Näissä tapauksissa vastuukysymyksiä ei ratkaista OYL:n perusteella, vaan vahingonkorvauslain. Tietyissä tilanteissa asiamies on mahdollista asettaa vastuuseen tämän esitettyä väärennetyn valtakirjan myös oikeustoimilain 25 §:n perusteella. Pääsääntöisesti osakkeenomistaja vastaa käyttämänsä asiamiehen tekemisistä, kunhan asiamies ei ylitä valtakirjassa yksilöityä toimivaltaa. Toimivallan ylittyessä osakkeenomistajaa ei yleisesti voida pitää vastuussa asiamiehen toiminnasta, sillä yhtiökokouksen olisi tullut havaita tämä tilanne. (Savela 2015, 213.)

Osakkeenomistajalle tuomittua vahingonkorvausvastuuta voidaan sovitella, mikäli korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi vahingon aiheuttajan ja vahingonkäräjien olosuhteet huomioon ottaen. Kuitenkin mikäli vahinko on aiheutettu tahallisesti, ei vahingonkorvausta tule alentaa kuin erityisistä syistä. (Hoppu & Hoppu 2011, 326.) Vahingonkorvauksen sovitteluun sovelletaan vahingonkorvauslain toisen ja kuudennen luvun säännöksiä.

5.3.2 Vastuun rajoittaminen

Lähtökohtana on, että osakeyhtiölakiin perustuvat osakkeenomistajan vastuun edellytykset ovat pakottavaa oikeutta. Yhtiöjärjestyksen määräyksellä on mahdollista rajoittaa ainoastaan yhtiötä koskevaa vastuuta. (Kyläkallio ym. 2015a, 271.) Rajoitus ei kuitenkaan ole mahdollinen, mikäli aiheutunut vahinko on syntynyt rikkomalla sellaisia sään-

nöksiä, joista ei voida poiketa yhtiöjärjestyksessä taikka muutoin tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta (OYL 22:9.1 §). Säännös nähdään tarpeelliseksi, sillä ilman sitä lain pakottavien sääntöjen merkitys menettäisi tarkoituksensa. Tällaisesta säännöksestä käy esimerkiksi OYL 1 luvun 7 §:n vähemmistöosakkeenomistajia suojaava yhdenvertaisuusperiaate. (HE 109/2005 vp, 203.) Myös mikäli osakkeenomistajan vastuun rajoittaminen perustuu johonkin muuhun kuin edellä käsiteltyyn OYL 22:2 §:n säätelemään seikkaan, esimerkiksi rikokseen, ei osakkaan vastuuta voida rajoittaa lainkaan (Kyläkalio ym. 2015a, 271). OYL 22:9.2 §:n mukaisesti yhtiön oikeutta vahingonkorvaukseen on mahdollista rajoittaa ainoastaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella. Lain esityöt näkevät rajoitukset käytännössä mahdollisiksi vain yhtiötä perustettaessa sekä sellaisissa yhtiöissä, joissa on vain vähän osakkeenomistajia (HE 109/2005 vp, 203).

Erilaiset vastuuta rajoittavat ehdot ovat varsin tyypillisiä liike-elämän sopimustoiminnassa, sillä näillä esimerkiksi turvataan velallista odottamattomilta vastuuriskeiltä samoin kuin vastuun taloudellisesti tehokasta ja kohtuullista jakautumista sopijapuolten kesken. Osakkeenomistajille on esimerkiksi suotu mahdollisuus yhtiökokouksessa päättää vastuuvapauden myöntämisestä yhtiön hallitukselle tai toimitusjohtajalle. (Pönkä 2012, 422–423.)

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli perehtyä osakeyhtiölaista juontuviin osakkeenomistajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin hyödyntäen lainopillista tutkimusta. Koska työ oli rajattu koskemaan vain nimenomaisia lain suomia oikeuksia ja velvollisuuksia, on mahdollista, että kuka tahansa pystyy nämä löytämään vain osakeyhtiölakia tutkimalla. Kuitenkin vaikka osakeyhtiölaki on jäsenlty sängen loogisesti etenevästi kokonaisuudeksi, on osakkeenomistajan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia oikeussäännöksiä ripoteltu pitkin lakia. Luonnollisesti toisissa luvuissa käsitellään enemmän työn kannalta relevanttia sääntelyä kuin toisissa, esimerkkinä voidaan mainita yhtiökokousta käsittelevä osakeyhtiölain viides luku, joka pitää sisällään kaikki yhtiökokoukseen liittyvät osakkeenomistajan oikeudet. Tämä on pitkältikin se syy, miksi kiinnostuin kyseisestä aiheesta. Näin, että osakkeenomistajan aseman kannalta merkityksellisen sääntelyn ko-

koaminen yhteen työhön tuo havainnollisemmin esille osakkaan aseman määrittelyn suhteessa yhtiöön verrattuna siihen tilanteeseen, että nämä säännökset poimittaisiin yksitellen laajasta osakeyhtiölaista. Tämä tehtävä saattaa myös osoittautua hieman hankalaksi etenkin lakitekstiin perehtymättömän henkilön kannalta. Lisäksi koen, että tämänkaltainen työ, jossa oikeudet ja velvollisuudet esitetään havainnollisesti kokonaisuutena auttaa etenkin osakesijoittamisesta kiinnostuneita tulevia osakkeenomistajia punnitsemaan omaa oikeusasemaansa ja ainakin lisää tietoisuutta osakkaalle kuuluvista oikeuksista. Koska osakesijoittaminen on sangen helppo keino lähteä mukaan sijoitustoimintaan, on kynnys matala lähteä mukaan myös asiaan sen enempää perehtymättä. Eihän tästä tietämättömyydestä tai passiivisuudesta pääsääntöisesti aiheudu osakkeenomistajalle haittaakaan, mutta omat oikeutensa tietämällä ja yhtiön toimintaan aktiivisesti osallistumalla voi parhaimmassa tapauksessa olla osallisena vaikuttamassa osakkeidensa arvon nousuun. Toinen syy, miksi tämä kyseinen aihe kiehtoi minua, oli aiheen tutkimattomuus etenkin ammattikorkeakoulutasolla. Yliopistoissa aihetta on lähestytty useampaankin otteeseen, joskaan ei nyt aivan täysin samasta näkökulmasta.

Ennen työn varsinaisen aiheen käsittelemistä koin tarpeelliseksi avata lukijalle muutamia keskeisiä ydinkäsitteitä, kuten osakkeen määritelmän. Työssä on myös läpi koko tekstin esiintynyt käsiteltävästä asiasta riippuen muita käsitteitä, joiden sisäistäminen on ollut keskeistä. Näitä olen tarpeen mukaan selvittänyt alaviitteissä. Pääluvun kolme käsittelemä aihe, osakeyhtiön ominaispiirteet eli toisin sanoen osakeyhtiölain ensimmäisen luvun oikeusperiaatteet, on kohtalaisen laaja, mutta näin tästä huolimatta tarpeelliseksi avata näiden kahdeksan keskeisen oikeusperiaatteen sisältöä. Näillä periaatteilla on keskeinen merkitys erityisesti osakkeenomistajan aseman määrittelyn kannalta, sillä muut, osakkaan oikeuksia säätelevät säännökset rakentuvat hyvin pitkälle näiden periaatteiden varaan. Lisäksi periaatteet ovat vakiinnuttaneet asemansa myös lainsoveltamisessa, sillä näihin periaatteisiin on mahdollista vedota silloin, jos lain yksityiskohtaisempi säädös ei anna riittävästi tukea lain soveltamiseen. Varsinaisen osakkeenomistajan aseman lisäksi periaatteilla on merkitystä niin yhtiön sidosryhmäsuhteiden kannalta, kuin eritoten vähemmistöosakkeenomistajien sekä velkojien aseman turvaamisessa. Tämä kaikki puoltaa periaatteiden kattavampaa esittelyä työn alussa, sillä periaatteet paremmin tuntemalla on mahdollista saada enemmän irti myös varsinaisesta aiheesta. Periaatteiden soveltamista on havainnollistettu relevanteilla esimerkeillä oikeuskäytännöstä.

Tämä työ osoittaa selkeästi sen, että osakkeenomistajien oikeudet eivät ole samassa suhteessa velvollisuuksiin nähden. Päinvastoin, oikeuksien ja velvollisuuksien vaaka on hyvinkin epätasapainoinen. Siinä missä osakeyhtiölaki tunnistaa varsinaisia osakkeenomistajan velvollisuuksia vain kaksi, oikeuksia se tarjoaa näitäkin enemmän. Niin useita, että ne on tavattu jakaa kahteen eri kategoriaan, hallinnoimis- ja varallisuusoikeuksiin. Alla olevassa taulukossa (taulukko 1) on jaoteltu tässä työssä käsitellyt osakkeenomistajan lakisääteiset oikeudet mainittuihin luokkiin.

Taulukko 1. Osakkeenomistajan oikeuksien jaottelu

Hallinnoimisoikeudet	Varallisuusoikeudet
Oikeus vaatia osakekirjaa (OYL 3:9.2 §)	Oikeus osinkoon (OYL 13:1 §)
Oikeus vaatia saannon merkitsemistä osake- ja osakasluetteloon (OYL 3:16.1 §)	Oikeus saada osuus yhtiön varoista osakeyhtiön purkautuessa (OYL 20:15 §)
Oikeus vaatia osake- ja osakasluettelo nähtäväkseen (OYL 3:17 §)	Oikeus vastikkeeseen yhtiön sulautuessa tai jakautuessa (OYL 16.1 § ja 17:1 §)
Oikeus osallistua yhtiökokoukseen ja käyttää siellä puhevaltaa (OYL 5:1.1 §)	Oikeus lunastaa toiselle siirtyviä osakkeita (OYL 3:7 §)
Oikeus vaatia ylimääräistä yhtiökokousta järjestettäväksi (OYL 5.4 §)	Oikeus lunastaa toiselle siirtyneitä osakkeita (OYL 15:10; 16:13; 17:13 ja 18:1 §)
Oikeus saada asia yhtiökokouksen käsiteltäväksi (OYL 5:5 §)	Merkintäetuoikeus osakkeisiin osakeannissa (OYL 9:3 §)
Oikeus käyttää yhtiökokouksessa asiasta tai avustajaa (OYL 5:8 §)	Oikeus myydä osakkeensa yhtiölle yhtiön hankkiessa omia osakkeitaan (OYL 15:6 §)
Oikeus tietyissä tilanteissa kutsua yhtiökokous koolle aluehallintoviraston valtuuttamana (OYL 5:17 §)	Oikeus saada ja vaatia vahingonkorvausta (OYL 22:1–4 §)
Oikeus saada kutsu yhtiökokoukseen (OYL 5:20 §)	Oikeus ajaa vahingonkorvauskannetta yhtiön hyväksi (OYL 22:7 §)
Oikeus saada yhtiökokousasiakirjat nähtäväkseen (OYL 5:21 §)	
Oikeus yhtiökokouksen jälkeen saada kokouspöytäkirja nähtäväkseen (OYL 5:23 §)	
Oikeus esittää yhtiökokouksessa kysymyksiä (OYL 5:25 §)	
Oikeus moittia yhtiökokouksen päätöstä (OYL 21:1 §)	
Oikeus vaatia erityisen tarkastuksen suorittamista (OYL 7:7 §)	
Oikeus laittaa vireille yhtiön selvitystilaan asettamista tai rekisteristä poistamista koskeva asia (OYL 20:6 §)	

Taulukosta on mahdollista huomata, että hallinnoimisoikeuksia on lähes tuplaten varallisuusoikeuksiin verrattuna. Tästä ei kuitenkaan voida tehdä sitä johtopäätöstä, että varallisuusoikeudet olisivat jollain lailla vähempiarvoisia kuin hallinnoimisoikeudet. Käytännössä etenkin pörssiyhtiöihin sijoittaneen osakkeenomistajan kannalta nimenomaan varallisuusoikeuksilla on keskeisempi merkitys, sillä sijoittaja on kiinnostunut mahdollisimman hyvästä tuotosta. Suurissa yhtiöissä yksittäistä sijoittajaa ei välttämättä niinkään kiinnosta osallistua yhtiön päätöksentekoon tai hallintointiin. Tämä vaikuttaa hieman ristiriitaiselta, sillä voisi kuvitella, että mahdollisimman monen osakkeenomistajan yhteistyöllä voitaisiin vaikuttaa positiivisesti myös osakkeiden arvon kehitykseen. Kuitenkin monissa suurissa yhtiöissä yhtiön johtaminen ja varsinaiset liiketoiminnalliset päätökset on annettu asiantuntevan ammattijohdon tehtäväksi. Tässä kiteytyy osakeyhtiön toiminnan eräs ominaispiirteistä, OYL 1:8 §:n huolellisuusvelvoitteen mukaisesti on nimenomaisesti yhtiön johdon tehtävänä edistää yhtiön etua. Näin ollen osakkeenomistaja voi halutessaan tyytyä vain nauttimaan varallisuusoikeuksien suomasta osinko-oikeudesta.

Taulukosta 1 on mahdollista päätellä myös, että selkeästi suurin osa hallinnoimisoikeuksista liittyy tavalla tai toisella yhtiökokoukseen. Tämä toki on luonnollista, sillä hallinnoimisoikeudet vakiintuneesti liittyvät osakkeenomistajan päätösvallan käyttämiseen ja yhtiökokous on lain säättämä foorumi tälle. Vaikka varallisuusoikeudet saattavatkin nousta yksittäisen osakkeenomistajan kannalta tärkeimmiksi, ei hallinnoimisoikeuksia voida vähätellä. Ne paitsi mahdollistavat osakkaan päätösvallan käyttämisen ja kontrollon edellytykset, myös luovat pohjaa varallisuusoikeuksien käyttämiselle. Esimerkiksi varallisuusoikeuksiin kuuluva merkintäetuoikeus osakeantiin on asia, josta OYL 9:2.1 §:n määräämällä tavalla tulee päättää yhtiökokouksessa. Näin ollen tämän varallisuusoikeuden käyttö loppujen lopuksi kulminoituu hallinnoimisoikeuteen.

Vaikka osakkeenomistajan oikeudet ja velvollisuudet ovatkin määrällisesti epäsuhdassa keskenään, ei tätä voida nähdä huonona asiana, päinvastoin. Nämä kaksi lakisääteistä velvollisuutta, velvollisuus osakkeen merkintähinnan maksamiseen sekä vahingonkorvausvelvollisuus tuskin asettavat minkäänlaista kynnyskysymystä sijoitustoimintaan mukaan haluavalle. Joten velvollisuuksien määrä tai sisältö ei todennäköisesti ole este osakesijoittamiselle. Välttämättä osakkeen maksuvelvollisuutta ei edes osata ajatella nimenomaisena velvollisuutena tässä merkityksessä, sillä rahamaksu on niin itsestään

selvä osa mitä tahansa oikeustointa, sillä lähes kaikkien hyödykkeiden tai palvelun kaupan yhteydessä on totuttu siihen, että saadakse jokin, on annettava yleensä taloudellista vastiketta myyjälle. Tässä tapauksessa kyse on tietyn suuruisesta osuudesta osakeyhtiöstä. Toisaalta voidaan myös ajatella, että mikäli osakkeenomistajille olisi lain tasolla asetettu velvollisuuksia nykyistä enemmän, saattaisi tämä vaikeuttaa yhtiön mahdollisuuksia hankkia rahoitusta pääomamarkkinoilta. Mahdollisten tulevien osakkeenomistajien mielenkiinto sijoittamiseen saattaa hiipua, mikäli osakeomistuksen myötä seuraisi useita lakisääteisiä velvollisuuksia. Tällöin välttämättä eivät edes laajat oikeudetkaan riitä kompensoimaan velvollisuuksia. Lisäksi osakkaat todennäköisesti odottaisivat nykyistä suurempaa tuottoa sijoitukselleen kaikkien velvollisuuksien vastapainoksi.

Kaiken kaikkiaan osakeyhtiöön sijoittavan osakkeenomistajan asema on monessa määrin turvatumpi esimerkiksi henkilöyhtiöihin verrattuna. Siinä missä henkilöyhtiöiden vastuunalainen yhtiömies on vastuussa koko henkilökohtaisella omaisuudellaan, osakeyhtiössä osakkeenomistajan riski rajoittuu hänen yhtiöön sijoittamaan pääomaan. Lisäksi osakeyhtiöstä irtautuminen on sangen helppoa, osakkeenomistaja voi yksinkertaisesti myydä osakkeensa. Henkilöyhtiöissä päätöksentekomenettely voi kieltämättä olla osakeyhtiötä epämuodollisempaa, mutta vastapainona henkilöyhtiöt vaativat yhtiömiehiltä lujaa keskinäistä luottamusta. Ristiriitatilanteen käsillä ollessa päätöksenteko osakeyhtiöissä on yleisesti ottaen jouhevampaa, koska päätökset tehdään lähtökohtaisesti enemmistö päätöksensä. Näin yksittäinen osakkeenomistaja ei yleensä kykene estämään päätöksen syntymistä.

Tutkimuksen pääasiallisina lähteinä toimivat osakeyhtiölaki sekä sen esityöt. Tarvittaessa yksittäisiä säännöksiä tai yleisemmin oikeustilaa verrattiin myös vanhaan, vuoden 1978 osakeyhtiölakiin sekä Suomen lakia monin paikoin vastaavaan Ruotsin osakeyhtiölakiin (aktiebolagslagen). Isoa roolia tutkimuksessa näyttelivät myös oikeuskirjallisuus sekä oikeuskäytäntö. Koska yhtiöoikeutta alana on tutkittu paljon kautta aikain, ei lähdekirjallisuuden etsiminen tuottanut sen suurempaa päänvaivaa. Tästä tosin kuuluu iso kiitos työpaikkani loistavalle oikeustieteelliselle kirjastolle, sillä uskoisin, että ilman tätä mahdollisuutta lähdeluetteloni olisi väistämättä jonkin verran nykyistä suppeampi. Samaten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä oli runsaasti saatavilla aiheeseeni liittyen. Rehellisesti sanoen oikeuskäytännön osalta koin, että minulla oli edessäni positiivinen

ongelma, sillä mielenkiintoisia tuomioistuinratkaisuja olisi ollut vielä paljon enemmän, mitä tähän työhön oli mahdollista saada aiheajauksen puitteissa sisällytettyä. Etenkin osakeyhtiölain peruseriaatteisiin kuuluvaa yhdenvertaisuutta (OYL 1:7 §) käsiteltiin todella monessa ratkaisussa. Korkeimman oikeuden ratkaisujen lisäksi työssä on keskitytty eritoten hovioikeuksien yhtiöoikeudellisiin ratkaisuihin. Mukaan on mahtunut myös ratkaisu korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Kieltämättä ensi kertaa törmättyäni yhtiöoikeuden osalta KHO:n ratkaisuun hieman hämmennyin. Kuitenkin mitä pidemmälle tutkimuksessa ja tiedonhaussa etenin, sitä järkeenkäyvämmäksi kävi myös se seikka, että korkeimmalla hallinto-oikeudellakin on mahdollisuus toimivaltansa puitteissa käsitellä yhtiöoikeutta sivuavia kysymyksiä. Sekä oikeuskirjallisuuden, että käytännön osalta näen, että yksi lähde ruokki toista, eli toisin sanoen antoi uusia johtolankoja muihin kirjallisuuslähteisiin tai oikeustapauksiin. Myönnettäköön, että tästä oli apua työhön sopivien lähteiden etsimisessä.

Yhteenvedona työssä käsiteltyjen oikeustapausten osalta voi todeta, että suuressa osassa ratkaisuja käsiteltävään oikeusongelmaan otettiin kantaa osakeyhtiölain lisäksi yhtiöjärjestyksen määräysten tulkinnan avulla. Eritoten OYL 9 luvun säätelemään osakeantiin liittyvät tuomioistuinratkaisut nojautuivat vahvasti tahdonvaltaisuuteen, sillä osakkaat ovat yhtiöjärjestysmääräyksillä voineet sopia tarkemmin esimerkiksi osakeannissa sovellettavasta merkintäetuoikeudesta sekä merkintähinnan määrittelystä. Tämän vuoksi näissä tilanteissa on luonnollista, ettei laintulkitsija voi pidättäytyä ainoastaan osakeyhtiölaissa. Yhtiöjärjestysmääräyksillä saattaa olla kytkentää myös sopimusoikeuden puolelle, mikäli jotakin yhtiöjärjestysmääräystä väitetään kohtuuttomaksi. Tällöin oikeustoimilaki voi mahdollistaa määräyksen sovittelun. Yhtiöoikeus on siis varsin moninainen ja siksi niin mielenkiintoinen oikeudenala. Toki yhtiöoikeudenkin saralta löytyy myös niitä hieman selvempiä oikeustapauksia, kuten vaikka se, onko osakkeenomistajalle suotu OYL 5:21 §:n mukainen mahdollisuus tutustua yhtiökokousasiakirjoihin vai ei.

Työn käsittelemä aihe, osakkeenomistajan oikeudet ja velvollisuudet, vaikuttaa suhteellisen selkeältä aiheelta. Koin, että sitä se pääsääntöisesti olikin. Keskeisten oikeuksien ja velvollisuuksien poimiminen osakeyhtiölain kokonaisuudesta ei sinänsä tuottanut ongelmaa, tosin muutamassa yhteydessä useampi asia oli linkittyneenä johonkin toiseen lainkohtaan. Lisäksi muutamassa kohdin mukaan tuli myös jokin muu laki OYL:n lisäksi.

si, jolloin näistä muista säädöksistä tuli pyrkiä poimimaan käsiteltävän aiheen kannalta vai ne olennaiset seikat. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita kohtuuttoman yhtiöjärjestysmääräyksen kohtuullistaminen, johon siis pääasiallisesti sovelletaan oikeustoimilakia. Käytännössä tästä toisesta laista relevantti on yleensä vain pykälä tai pari, joten omalla kohdallani välillä aiheutti hankaluuksia se, etten ala avaamaan tällaista toisen lain sääntelemää sivuseikkaa turhan laajalti. Pienoista sekavuutta aiheutti myös se, että useat osakkeenomistajan oikeudet on mahdollista kääntää velvollisuudeksi. Tällainen velvollisuus ei pääsääntöisesti koske koko osakkeenomistajakollektiivia, mutta silti yhden oikeus saattaa olla toisen osakkeenomistajan velvollisuus. Näin on esimerkiksi osakeyhtiölain 18 luvun sääntelemä vähemmistöosakkeiden lunastaminen, joka mahdollisesti on oikeus sekä vähemmistöosakkeenomistajan, että enemmistöosakkeenomistajan kannalta, mutta tietyissä tilanteissa se voi olla myös enemmistöosakkaan näkökulmasta velvollisuus. Tämän tyyppisten oikeuksien/velvollisuuksien kanssa jouduin hieman enemmän pohtimaan sitä, mihin kategoriaan sen laitan. Toisaalta tämä oli kuitenkin hyväksi, sillä se pakotti uhraamaan enemmän ajatusta ja aikaa säädösten tulkinnalle. Koenkin, että olen opinnäytetyöprosessin aikana vahvistunut niin oikeudellisen tekstin tulkitsijana kuin tekstin tuottajana.

Kaikkienensa koen, että opinnäytetyöprosessi on sujunut suunnitellusti ja kirjoitustyö on edennyt ongelmitta. Kenties suurimpana haasteena on ollut ajan järjestäminen työn tekemiselle. Näin täysipäiväisesti työskentelevänä tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että opinnäytetyö on tuotettu iltaisin, viikonloppuisin sekä loma-ajoilla. Tämä on kuitenkin ollut mahdollista kiitos huolellisten pohjatöiden sekä aikataulutuksen. Tilannetta auttoi myös se, etten asettanut turhan tiukkaa takarajaa työn valmistumiselle. Opinnäytetyö tarjoaa hyvän lähtökohdan aiheen laajentamiselle. Olisi mielenkiintoista jatkaa aihetta esimerkiksi oikeusvertailevasta näkökulmasta, jolloin osakkeenomistajan asemaa verrattaisiin muiden maiden oikeuskulttuuriin. Kuten työssä on tuotu ilmi, muissa pohjoismaissa osakkeenomistajan asemassa ei ole kovin suurta eroa suomalaiseen järjestelmään, mutta olisi avartavaa verrata suomalaista järjestelmää esimerkiksi common law-maiden, kuten Englannin tai Yhdysvaltojen vastaavaan. Mahdollista olisi myös ottaa oikeushistoriallinen tutkimusote ja selvittää, miten osakkeenomistajan oikeudellinen asema on aikojen saatossa kehittynyt sellaiseksi, kuin se nyt on.

Lähteet

- Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva: WSOY.
- Aarnio, A. 1978. Mitä lainoppi on? Helsinki: Tammi.
- Af Schultén, G. 2003. Osakeyhtiölain kommentaari I. Helsinki: Talentum.
- Af Schultén, G. 2004. Osakeyhtiölain kommentaari II. Helsinki: Talentum.
- Airaksinen, M. & Jauhiainen, J. 1997. Osakeyhtiölaki. Porvoo: WSOY.
- Airaksinen, M., Pulkkinen, P. & Rasinaho V. 2007a. Osakeyhtiölaki I. Helsinki: Talentum.
- Airaksinen, M., Pulkkinen, P. & Rasinaho V. 2007b. Osakeyhtiölaki II. Helsinki: Talentum.
- Aktiebolagslagen 2005:551.
- Arvopaperimarkkinalaki 746/2012.
- Asunto-osakeyhtiölaki 1599/2009.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi osakkeenomistajien eräiden oikeuksien käyttämisestä julkisesti noteeratuissa yhtiöissä. 11.7.2007. 2007/36/EY.
- Hannula, A. & Kari, M. 2007. Osakassopimukset. Juva: WSOYpro.
- HE 32/2012 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle arvopaperimarkkinoita koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.
- HE 89/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi osuuskuntalain, arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 26 d §:n, arvo-osuustileistä annetun lain 29 §:n ja kaupparekisterilain 18 a §:n muuttamisesta.
- HE 89/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.
- HE 27/1977 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.
- Helminen, S. 2007. Osakeyhtiölaki pieniyhtiön näkökulmasta. Defensor Legis 4/2007. 503–516.
- Helsingin hovioikeus 29.11.2011 S 10/1082.
- Hoppu, E. & Hoppu, K. 2011. Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet. Helsinki: WSOYpro.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.
- Immonen, R. & Villa, S. 2015. Osakeyhtiön varojen käyttö. Helsinki: Talentum.
- Immonen, R. & Nuolimaa, R. 2012. Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.
- Immonen, R., Ossa, J. & Villa, S. 2011. Osakeyhtiön pääoman hallinta. Helsinki: Talentum.
- Itä-Suomen hovioikeus 9.2.2017 S 16/1278.
- Itä-Suomen hovioikeus 22.12.2015 S 15/117.
- Itä-Suomen hovioikeus 25.8.2015 S 14/1493.
- Itä-Suomen hovioikeus 20.11.2014 S 14/403.
- Itä-Suomen hovioikeus 5.6.2014 S 14/158/20.
- Itä-Suomen hovioikeus 11.9.2012 S 12/608.
- Itä-Suomen hovioikeus 11.9.2012 S 12/607.
- Itä-Suomen hovioikeus 28.8.2003 S 02/1325.
- Kirjanpitolaki 1336/1997.
- KHO 1988 T 3298.
- KKO 2006:19.
- KKO 2001:57.
- KKO 2000:89.

- KKO 1998:20.
 KKO 1997:110.
 KKO 1996:46.
 KKO 1993:84.
 KKO 1992:8.
 KKO 1991:46.
 KKO 1990:171.
 KKO 1989:47.
 Konkurssilaki 120/2004.
 Koski, P. & af Schultén, G. 2000. Osakeyhtiölaki selityksin II. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
 Koski, P. & af Schultén, G. 1998. Osakeyhtiölaki selityksin I. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
 Kouvolan hovioikeus 19.12.2013 S 12/926.
 Kouvolan hovioikeus 4.12.2013 S 13/333.
 Kouvolan hovioikeus 22.11.2012 S 12/559.
 Kouvolan hovioikeus 7.10.2009 S 08/1009.
 Kouvolan hovioikeus 11.9.2008 S 08/365.
 Kouvolan hovioikeus 24.3.2004 S 02/1078.
 Kyläkallio, J., Irola, O. & Kyläkallio, K. 2015a. Osakeyhtiö I. Helsinki: Edita.
 Kyläkallio, J., Irola, O. & Kyläkallio, K. 2015b. Osakeyhtiö II. Porvoo: Edita.
 Kyläkallio, J., Irola, O. & Kyläkallio, K. 2012. Osakeyhtiö I. Helsinki: Edita.
 Kyläkallio, J., Irola, O. & Kyläkallio, K. 2008. Osakeyhtiö. Helsinki: Edita.
 Kyläkallio, J. 1985. Osakeyhtiölaki ja käytäntö. Espoo: Weilin+Göös.
 Könkkölä, M. & Linna, T. 2013. Konkurssioikeus. Helsinki: Talentum.
 Laine, J. 2012. Osakkeenomistajan lojaliteettivelvollisuudesta. Lakimies 1/2012. 79–101.
 Laine, J. 2010. Maksuton osakeanti yhtiölle ja siinä annettujen osakkeiden käyttö yhtiön ja sen eräiden sidosryhmien kannalta. Helsinki Law Review 1/2010. 77–112.
 Laki arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta 749/2012.
 Laki eräistä yhteisomistussuhteista 180/1958.
 Laki liikepankeista ja muista osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista 1501/2001.
 Laki konserniavustuksesta verotuksessa 825/1986.
 Laki osakeyhtiölain voimaanpanosta 625/2006.
 Laki takaisinsaannista konkurssipesään 758/1991.
 Laki velan vanhentumisesta 728/2003.
 Laki välimiesmenettelystä 967/1992.
 Mähönen, J. & Villa, S. 2013. Osakeyhtiöoikeus käytännössä. Helsinki: Sanoma Pro.
 Mähönen, J. & Villa, S. 2012. Osakeyhtiö II pääomarakenne ja rahoitus. Helsinki: Sanoma Pro.
 Mähönen, J. & Villa, S. 2010. Osakeyhtiölaki III corporate governance. Juva: WSOY-pro.
 Mähönen, J. & Villa, S. 2009. Osakeyhtiölaki IV osakeyhtiö ja verotus. Juva: WSOY-pro.
 Mähönen, J., Säiläkivi, A. & Villa, S. 2006. Osakeyhtiölaki käytännössä. Juva: WSOY-pro.
 Mähönen, J. & Villa, S. 2006. Osakeyhtiö I yleiset opit. Porvoo: WSOYpro.
 Mäntysaari, P. 2002. Osakeyhtiö toimijana. Porvoo: WSOY lakitieto.
 Norri, M. 2006. Osakeyhtiö - käytännön käsikirja. Helsinki: Rakennustieto Oy.
 Osakeyhtiölaki 624/2006.

- Patentti- ja rekisterihallitus. 2017. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä.
<https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>. 17.4.2017.
- Pönkä, V. 2013. Oppi osakkeen jakamattomuudesta. *Defensor Legis* 3/2013. 326–337.
- Pönkä, V. 2012. Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Helsinki: Sanoma Pro.
- Pönkä, V. 2011. Johdatus osakeyhtiöoikeuteen. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino.
- Reinikainen, M., Pelkonen, J. & Lydman, K. 2007. Uusi osakeyhtiölaki. Helsinki: Tietosanoma.
- Routamo, E. & Ståhlberg, P. 2000. Suomen vahingonkorvausoikeus. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Salonen, A. 2000. Osakeyhtiön hallituksen jäsenen huolellisuusvelvollisuus. Vantaa: WSLT.
- Savela, A. 2015. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Helsinki: Talentum.
- Siikarla, P. J. 2006. Osakeyhtiölaki & käytäntö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suomen ulkoasiainministeriö. 2017. Tietoa OECD:stä.
<http://www.finlandunesco.org/public/default.aspx?nodeid=34689&contentlan=1&culture=fi-FI>. 29.4.2017.
- Talousvaliokunnan mietintö 7/2006 vp. Hallituksen esitys uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.
- Toinen neuvoston direktiivi niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi osakeyhtiöitä perustettaessa sekä niiden pääomaa säilytettäessä ja muutettaessa. 13.12.1976. 77/91/EY.
- Turun hovioikeus 1.9.1989 1988 S 10 Tre I.
- Vaasan hovioikeus 21.6.2016 S 14/1000.
- Vaasan hovioikeus 26.11.1999 S 98/368.
- Vahingonkorvauslaki 412/1974.
- Vahtera, V. 2011. Osakeomistuksen riski ja sääntely. Hämeenlinna: Lakimiesliiton Kustannus.
- Vanha osakeyhtiölaki 734/1978.
- Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki 228/1929.
- Villa, S. 2013. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Helsinki: Talentum.
- Villa, S. 2008. Osinkovelan vanhentuminen. *Lakimies* 5/2008. 808–814.
- Villa, S., Ossa J. & Saarnilehto, A. 2007. Yritysmuodot – toiminta, rahoitus ja verotus. Helsinki: WSOYpro.
- Villa, S. 2006. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Helsinki: Talentum.
- Villa, S. 2003. Velkojan asema osakeyhtiössä. Helsinki: Talentum.
- Villa, S. 2001a. Osakeyhtiölain mukaiset rahoitusvälineet. Jyväskylä: Lakimiesliiton Kustannus.
- Villa, S. 2011b. Välipääomarahoitus. Jyväskylä: Lakimiesliiton Kustannus.